

การใช้เพลง เป็นสื่อสร้างอุดมการณ์ของรัฐในบริบทการเมืองไทย
(พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2530)

4.1 การสร้างและเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐแบบทหาร (พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2516)

4.1.1 การสร้างแนวคิดเรื่องสถาบันหลักแห่งชาติภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้นำ
ทางทหาร

หลังการรัฐประหารภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ
เข้ามามีการบริหารประเทศอย่างเต็มตัวเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ภายใต้คำขวัญ
ถึงความจำเป็นในการยึดอำนาจครั้งนี้ว่า

"... เพราะ เหตุที่สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศยิ่งย่ำแย่ทุกที โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ก็คือคอมมิวนิสต์ได้คุกคามประเทศไทยอย่างรุนแรงไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงไป
ใช้วิธีใด นอกจากยึดอำนาจและดำเนินการปฏิวัติในทางที่เหมาะสม การยึดอำนาจ
ครั้งนี้เพื่อรักษาสถาบันที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐ ให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป
องค์พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนองคมนตรี ได้รับอารักขาจาก
คณะปฏิวัติอย่างปลอดภัยแล้วทุกประการ..."¹

จากความจำเป็นดังกล่าวอ้าง โดยเฉพาะ เหตุผลที่ว่า การเข้ามา
บริหารประเทศของรัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การอุปถัมภ์ของกองทัพเห็นเป็นไปเพราะต้องการที่
จะขจัดภัยคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลคณะปฏิวัติ เห็นภัยร้ายแรงที่สุดที่ประเทศกำลังพัฒนา
กำลังประสบและอาจมีผลต่อราชบัลลังก์ จึงจำเป็นต้องเข้ามาปกป้องและดำเนินการบริหาร
ประเทศเสียใหม่ ดังคำกล่าวที่ว่า

"... ทางสถานการณ์ภายใน ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยยิ่งใหญ่... การแทรกแซงของ
ตัวแทนคอมมิวนิสต์มีอยู่ทุกกระแสา ในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ชาติวิธี

¹"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501." อ้างใน
ประมวลประกาศและคำสั่งคณะปฏิวัติที่อ้างเป็นกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ก้าวหน้า, 2502), หน้า 2.

รายนามชาวเอเชียและแผนการที่ฉลาดหลายอย่าง... ทำความพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้เกิดความเสื่อมโทรมระส่ำระสายในประเทศ ชุคโค่นราชบัลลังก์ ล้มล้างพระพุทธศาสนา และทำลายสถาบันทุกอย่างที่ชาติไทยได้ฝังงูรักษามา...ทางเดียวที่จะกอบกู้ประเทศไว้ได้ก็คือการตัดสินใจเสี่ยงภัย...หาทางสร้างพรรคเสรีภาพชาติแก่ประเทศชาติใหม่... โดยประการสำคัญที่สุด คณะปฏิวัติจะยึดมั่นอยู่เสมอว่า พระมหากษัตริย์กับชาติไทยจะแยกจากกันไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่ต้นมาจนบัดนี้ ตั้งอยู่บนรากฐานสถาบันที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสัญลักษณ์ของชาติและทรงเป็นมิ่งขวัญของประชาชน คณะปฏิวัติจะรักษารากฐานแห่งสถาบันนี้ไว้ได้แม้ว่าจึงความสามารถและจะกระทำทุกวิถีทางที่จะหาเบื้องคพระมหากษัตริย์ผู้อยู่ในฐานะ เป็นที่เคารพสักการะ จะมีให้มีการละเมิดอย่างหนึ่งอย่างใดต่อพระองค์..."²

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและสามารถปลูกฝังอุดมการณ์ชาติให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนอย่างได้ผล จึงได้มีการปลูกฝังความคิดเรื่องความมั่นคงของชาติที่จะต้องมีการเอกราชอธิปไตยภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย การสร้างความร่วมมือร่วมใจในหมู่ประชาชนที่จะยอมรับรัฐบาลคณะปฏิวัติและไม่เชื่อคำยุยงของฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์และรูปธรรมของการพัฒนาประเทศไทยภายใต้การนำของกองทัพก็เป็นไปตามคำกล่าวของหัวหน้าคณะปฏิวัติที่ว่า

"...งานปฏิวัติเป็นงานใหญ่ เพราะต้องแก้ไขทั้งความเสื่อมโทรมและทั้งจะต้องสร้างสรรค์งานใหม่ อันจะเป็นคุณประโยชน์แก่ชาติได้มากขึ้นด้วย รัฐบาลนี้ได้มีเจตจำนงอย่างแน่วแน่แน่นอนที่จะสร้างความผาสุกให้กับบรรดาพี่น้องชาวไทยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้... นับแต่องานขจัดความสกปรก ท้าทายล้างการแพร่เชื้อโรค งานบำรุงการศึกษา ไปจนถึงงานในการพัฒนาเศรษฐกิจ อันจะสร้างสรรค์ความมั่นคงและสมบูรณ์ให้กับชาติได้โดยตรง..."³

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 7 - 12.

³ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, "ศัพทมูลวิทยาการวางตัวลักษณะดีคือสาธารณประชาสัมพันธ์," วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2505 อังงานกองวิทยากร กรมประชาสัมพันธ์, ที่ระลึกในการเปิดอาคารใหม่กรมประชาสัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรื, พ.ศ. 2506), หน้า 2.

บทบาทของกองทัพในฐานะผู้นำในการพัฒนาประเทศและ เป็นผู้ถ่ายทอด
อุดมการณ์ทางการเมืองลงไปยังประชาชนในวงสัมปจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นไปอย่าง
โดดเด่นมาก มีการขยายหน่วยงาน และบุคลากรของกองทัพไปในด้านต่าง ๆ มากมาย
โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดและปลูกฝังอุดมการณ์ให้แก่ประชาชน เช่น ตั้ง
โรงเรียนสงครามจิตวิทยา สังกัดกระทรวงกลาโหม จัดหลักสูตรการประชาสัมพันธ์ และ
Civic Action แก่หน่วยทหาร (โดยประสานงานกับกรมประชาสัมพันธ์) และตั้งสถานี
วิทยุกระจายเสียงของทหารขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เพื่อเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม
(อันมีเอกราชอธิปไตยและสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสัญลักษณ์) ทำให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน
มีการตั้งคณะกรรมการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) สังกัดกระทรวง
กลาโหมขึ้นมา โดยมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นผู้ช่วย
การเพื่อทำงานกับประชาชนในรูปของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ หน่วยงานในการพัฒนา
และความห่วงใยจากรัฐบาลลงไปยังราษฎรในเขตทุรกันดาร หรือเขตที่อาจเป็นจุด
อ่อนต่อการแทรกซึมของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลโดยที่งานด้านการปลูกฝังความรักชาตินี้ใช้
เจ้าหน้าที่จากกรมประชาสัมพันธ์ไปทำงานร่วมกับทางกองทัพและกระทรวงมหาดไทย⁴
นอกจากนี้ยังมีโครงการ Political Communication Program ซึ่งเป็นการทำงาน
สื่อสารทางการเมืองแก่ประชาชนโดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลอเมริกา หน่วยงานในรูป
ของหน่วยข่าวสารเคลื่อนที่ส่งไปยังท้องถิ่นห่างไกลความเจริญ การคมนาคมไม่สะดวก
โดยเฉพาะตามเขตชายแดนและริมฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งก็จะใช้เจ้าหน้าที่จากหน่วยประชาสัมพันธ์
เคลื่อนที่ของกรมประชาสัมพันธ์ดำเนินงานเผยแพร่ทางการเมืองดังกล่าว

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

⁵ หน่วยนี้ตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2505 ประกอบด้วยผู้แทน

กระทรวงมหาดไทย กรมอนามัย เจ้าหน้าที่สำนักข่าวสารอเมริกัน และเจ้าหน้าที่
กรมประชาสัมพันธ์ มีพื้นที่ปฏิบัติงานในเขตชายแดนภาคเหนือ (เชียงใหม่ เชียงราย
แม่ฮ่องสอน) และภาคอีสาน (อุบลราชธานี สุรินทร์ เลย สกลนคร นครพนม)
และนครพนม).

เนื้อหาของข่าวสารข้อมูลที่รัฐบาลและกองทัพบกฯ ส่งออกไปสู่ประชาชนนั้น จะเห็นหลักในเรื่อง การจรรงักัดต่อสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ และประการสำคัญ เรียกร้องให้ประชาชนอย่าไปหลงเชื่อในการโฆษณาของฝ่ายคอมมิวนิสต์ดังกล่าวที่ว่า

"...รัฐบาลนี้ไม่มีนโยบายที่จะใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ หรือออกข่าวแจกจ่าย เอกสารโศกแทนที่จตุรัสแล้วลั่นกลองบาย ดังเช่นที่ฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์หรือที่ประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งหลายนิยมกัน... ข่าวสารหรือแถลงการณ์ใด ๆ ที่รัฐบาลนี้ทำออกไป เราใช้หลัก "คุณธรรม" เป็นที่ตั้ง ... ปรากฏว่าในเวลาที่มีผู้คิดร้ายต่อชาติบ้านเมืองของเรา โดยเฉพาะพวกนิยมคอมมิวนิสต์นิยมออกข่าวโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติเราอยู่เสมอ... การร่วมมือจากท่านที่จะไม่รับฟังข่าวชั่วร้ายเหล่านั้น ก็จะเป็นทางช่วยกันได้ดีที่สุดแทนทางหนึ่ง..."⁶

แม้หลังการอสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อปี พ.ศ. 2506 ไปแล้วการปกครองประเทศภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะก็ไม่ได้อ่างไปจากเดิม และยังเป็นการสร้างอุดมการณ์นิยม ในรูปของการพิทักษ์ความมั่นคงของชาติ และการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นประเด็นสูงสุดที่รัฐบาลให้ความสำคัญ มีการส่งทหารไทยไปร่วมรบในสงครามเวียดนามอย่าง เป็นทางการ และในเวลา เขมร (อย่างไม่เป็นทางการ) โดยที่เหตุผล เรื่องการต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ที่อาจจะมาถึงประเทศไทยได้ มีการขยายแนวรบด้านการใช้สงครามจิตวิทยา โดยเฉพาะในเขต 14 จังหวัด เป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อต่อสู้กับการขยายงานโฆษณาของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยซึ่งดำเนินการในรูปแบบของการโฆษณาชวนเชื่อไปยังประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตดังกล่าว รูปแบบของการต่อสู้หรือปฏิบัติการทางจิตวิทยาที่กองทัพดำเนินการร่วมกับกระทรวงมหาดไทย กรมประชาสัมพันธ์ และได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักข่าวสารอเมริกัน (USIS) ก็คือ การผลิตสื่อภาพยนตร์ (จัดสร้างโดยสำนักข่าวสาร

⁶ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, "กล่าววาทในการวางศิลาฤกษ์ฯ," เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

อเมริกัน)⁷ และ เครื่องมืออื่น ๆ ที่จะช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงภัยคอมมิวนิสต์ผ่านหน่วยงาน
ประชาสัมพันธ์ เคลื่อนที่ลงไปยังประชาชนในเขตพื้นที่นั้น ๆ และขยายกลไกสื่อสารมวลชน
เช่น สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปก.) เฉพาะพื้นที่ เพื่อออกอากาศกระจายข่าวสารของทาง
ราชการไปยังประชาชนรวมถึง เครือข่ายสถานีวิทยุต่าง ๆ ภายใต้การอำนวยการของ
กองทัพอากาศที่ส่งกระจายเสียงไปยังประชาชนทั้งประเทศให้ตระหนักถึงความมั่นคงของชาติ
และต่อสู้กับผู้ที่ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่จะมาบ่อนทำลายประเทศชาติ⁸

เพื่อให้บรรลุถึงการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมความหมายของ เอกราช
อธิปไตยและระบอบการปกครองแบบที่ดำรงอยู่ ได้มีการนำเอาสถาบันต่าง ๆ มากำหนด
เป็นรูปธรรมของอุดมการณ์ที่จะต้องพึงรักษา ได้แก่ ชาติ (การมีเอกราชอธิปไตยเหนือ
บูรณภพดินแดนสุวรรณภูมิ) ศาสนา (การรักษาศาสนาพุทธ พระพุทธรูป และพระภิกษุ
สงฆ์ให้คงอยู่) และพระมหากษัตริย์ (ซึ่งได้เริ่มมีการกำหนดความสำคัญและถือเป็นสัญลักษณ์
ทางอุดมการณ์อย่างเป็นทางการ ตั้งแต่หลังการปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เป็นต้น
มา) โดยที่กระบวนการของการทำที่สถาบันดังกล่าวได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของอุดมการณ์
ทางสังคมนั้น มีตั้งแต่การเปลี่ยนความหมายของธงไตรรงค์จากเดิมที่สีแดง หมายถึง
เลือดเนื้อของชาวไทย สีขาว หมายถึง ศาสนา และสีน้ำเงิน หมายถึง สีประจำชาติไทย
มาเป็น "...ไตรรงค์ของไทย ปลิวไสวสวยงามสง่า สีแดงคือชาติ สีขาวศาสนา
น้ำเงินหมายความว่า พระมหากษัตริย์ไทย..."⁹

⁷The Christian Science Monitor, "Thai Fete Hero Fight with Communists", 18 June 1987, อ้างในเอกสารเผยแพร่ โรงเรียนสงครามจิตวิทยา กระทรวงกลาโหม, มิถุนายน พ.ศ. 2510, เอกสารโรเนียว, หน้า 2.

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁹เพลงไตรรงค์ของไทย ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2506 (ไม่ทราบผู้แต่ง) หน่วยงานประชาสัมพันธ์ เคลื่อนที่นำไปสอนขับร้องตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยเฉพาะในเขตชายแดนพร้อมกับการแจกรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระพุทธลีลึงค์ และศิษย์ของนายกรัฐมนตรี.

มีการเปลี่ยนวันชาติจากวันที่ 24 มิถุนายน อันเป็นวันเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตย มาเป็นวันที่ 5 ธันวาคม อันเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 และมีการรื้อฟื้นพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาอีกครั้ง หลังจากเลิกไปเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 โดยเรียกเสียใหม่ว่า "พระราชพิธีพระราชมานเฑียรราชพิธีอันมีศักดิ์-รามารัตน์"¹⁰ (อันได้แก่ ผู้ที่มีความดีความชอบในราชการทหารทั้งในยามสงบและในยามสงคราม)

คําทวยสัจย์ปฏิญาณที่ข้าราชการผู้เข้าร่วมพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือที่เรียกว่า พระราชพิธีสัจจานกาล จะต้องกล่าวต่อหน้าพระแก้วมรกต จะเน้นเรื่องของการซื่อสัตย์เสียสละต่อประเทศ ดังคำสอนที่ว่า

"..ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ระบุชื่อผู้ทวยสัจย์ปฏิญาณ) ขอพระราชทานกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย¹¹ เฉพาะพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เฉพาะพระพุทธมหามณี-รัตนปฏิมากร.. ว่า .. จะภักดีต่อชาติบ้านเมือง จะซื่อสัตย์ต่อประชาชนและต่อหน้าที่ จะปฏิบัติกรทุกอย่างโดยเต็มกำลังสติปัญญาความสามารถและโดยความเสียสละเพื่อความเจริญ ความสงบสุข และความมั่นคงไพบูลย์ของประชาชนชาติไทย จนตราบเท่าชีวิตร่างกายจะหาไม่... หากข้าพระพุทธเจ้าปฏิบัติยั้งคําสัตย์ปฏิญาณนี้เมื่อใดขอความวิบัติจงบัง เกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้าเมื่อนั้นโดยฉับพลันทันที อย่าได้มีความสุขความสวัสดิด้วยประการใด ๆ"¹²

¹⁰ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. ลักษณะไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 42.

¹¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

"..สิ่งที่ต่างไปจากพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในอดีตก็คือจะเป็นการให้สัตย์ปฏิญาณต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย แทนที่จะเป็นการระบุพระนามของพระมหากษัตริย์ออกมาเลย.

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ในช่วงระยะเวลา 15 ปีนี้ (พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2516) เราอาจกล่าวได้ว่า เป็นยุคที่กองทัพเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการบริหารประเทศ และปลุกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองแก่ประชาชน โดยอาศัยสัญลักษณ์รูปธรรมคือ ชชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ขณะที่ประชาชนไปโดยและรัฐธรรมนูญได้ถูกกระหน่ำที่เลื่อนหายไปจากประวัติศาสตร์โดยสิ้นเชิง ประการสำคัญได้มีการรื้อฟื้นทางการเมืองอย่างสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะสัญลักษณ์ของอุดมการณ์ร่วมของชนชาติที่สามารถสัมผัส จับต้องแล้วจึงรักภักดีได้อย่างชัดแจ้งแล้ว เป็นรูปธรรม และสัมพันธ์กับความรักชาติในรูปของการปกป้องอธิปไตยของทหารหาญในสมรภูมิ มีการเก็บเงินที่ประชาชนเห็นความสำคัญของความมั่นคงความปลอดภัยของประเทศชาติมากกว่าสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังได้มีการเริ่มจัดตั้งกองกำลังหรือกลุ่มพลังมวลชนโดยการดำเนินการของรัฐขึ้นมา มีการจัดตั้งโครงการพระราชดำริต่าง ๆ โดยการอุปถัมภ์ของพระราชวงศ์ในสถาบันพระมหากษัตริย์ และเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ปลุกฝังความรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน หมู่บ้านป้องกันตนเอง และไทยอาสาป้องกันชาติ เป็นต้น (กลุ่มเหล่านี้ได้มีบทบาททางการเมืองอย่างมาก เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองขึ้นมากภายในประเทศ อันอื่นที่จะมีผลต่อสถาบันทางอุดมการณ์ที่พวกเขายึดถือ)

4.1.2 การขยายกลไกสื่อสารมวลชนของทางราชการ

เพื่อให้บรรลุผลในการปลุกฝังความรักประเทศชาติ โดยการเชื่อมถือในรัฐบาลและพร้อมที่จะตอบสนอง หากมีการเรียกร้องใดๆที่บังเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนตามนโยบายของรัฐบาลคณะปฏิวัติ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่รัฐบาลเชื่อว่า กำลังมีภัยคอมมิวนิสต์คุกคามประเทศชาติอยู่ รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกลไกสื่อสารมวลชนที่จะลงไปถึงประชาชนในรูปของงานประชาสัมพันธ์ดังกล่าวที่ว่า

"...รัฐบาลนี้ได้ตระหนักเป็นอย่างดีว่า ความร่วมมือร่วมใจจะมีขึ้นได้ ก็โดยแต่การมีความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี และทุกฝ่ายมีความเห็นจริงในเหตุผลของซึ่งกันและกันเสียก่อน และการที่บรรดาพี่น้องราษฎรทั้งหลายจะได้มีความเข้าใจและเห็นเหตุผลได้ก็จะต้องอาศัยงานประชาสัมพันธ์นี้เอง เป็นหลักใหญ่ รัฐบาลนี้จึงได้ให้ความสำคัญงานประชาสัมพันธ์... ประชาชนทั้งประเทศทั้ง 25 ล้านคน ก็จะได้มีโอกาสรู้และ เข้าใจว่ารัฐบาลมีนโยบายอย่างไร ได้ปฏิบัติงานพัฒนาการประเทศ

ชาติไปอย่างรีบๆ... จะทำให้เกิดสามัคคีธรรมและความกลมเกลียวกันหน้าฉันจะ
เป็นพลังงานมหาศาลในการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองอย่างทั่วถึงต่อไป..."¹³

ตั้งแต่นั้นจึงได้มีการจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรีใหม่ โดยให้
กรมประชาสัมพันธ์มีฐานะเป็นทบวงการเมืองสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีและแบ่งส่วนราชการ
กรมประชาสัมพันธ์ใหม่ ดังนี้

"..(1) สำนักเลขานุการกรม เพิ่มแผนกอีก 2 แผนก ได้แก่

- แผนกทอ้งสมุดแผ่นเสียง ทว่าฝ่ายการเปิดเพลง เผยแพร่ทางวิทยุ
กระจายเสียง

- แผนกรงเรียนการประชาสัมพันธ์ ทำรูปแบบการประชาสัมพันธ์ให้กับ
หน่วยงานประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

(2) กองการข่าว ได้เพิ่มแผนกข่าวประชาสัมพันธ์ขึ้นมาทำด้านการเผยแพร่
ข่าวของทางราชการเพื่อการประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะ

(3) ตั้งกองสําคาจรชามติเพื่อสําคาจรทัศนคติของประชาชนต่อรัฐบาล

(4) รื้อฟื้นแผนกเผยแพร่ความรู้และปาฐกถาขึ้นมาอีก เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วย
ประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ไปถึงชาวบ้านในชนบท..."¹⁴

โดยภารกิจของกรมประชาสัมพันธ์ที่จะต้องดำเนินการตามนโยบาย
ของรัฐบาลคณะปฏิวัติ ภายใต้การบริหารงานของพลเอกสุรจิต จารุเตรณี อธิบดีกรม
ประชาสัมพันธ์ ในช่วงนี้จะประกอบไปด้วย

¹³จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, "คำกล่าวในที่เปิดอาคารโรงเรียนการ

ประชาสัมพันธ์," เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2504 ใน กองวิทยาการ กรมประชาสัมพันธ์
ที่ระลึกในการเปิดอาคารใหม่กรมประชาสัมพันธ์, หน้า 72.

¹⁴"ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี" ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2503 ใน
กองวิทยาการ กรมประชาสัมพันธ์, ที่ระลึกในการเปิดอาคารใหม่ กรมประชาสัมพันธ์,
หน้า 35.

"..(1) การโฆษณาเผยแพร่ทั้งงานและนอกประเทศด้วยเครื่องมือต่าง ๆ อันได้แก่วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ แจกข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ แจกเอกสารประชาสัมพันธ์ ภาพถ่าย และฉายภาพยนตร์ รวมไปถึงการจัดตั้งหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ในแต่ละจังหวัดเพื่อดำเนินการเผยแพร่ข่าวสารของทางราชการลงไปสู่ประชาชนในชนบท

(2) การแก้ไขความเข้าใจผิด ทำโดยรูปของการตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ประจำวัน หากเห็นว่าข่าวใดหรือข้อความใดเป็นความเข้าใจผิดหรือเป็นภัยต่อทางราชการและประเทศชาติก็จะมีคำชี้แจง ป้องกัน และแก้ไขไม่ให้ประชาชนเข้าใจผิด โดยทำในรูปของการแถลงข่าว และตัดเคื่องชี้แจงไปยังบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ๆ

(3) การสำรวจตรวจสอบประชามติ เพื่อรู้ความคิดเห็นของประชาชนว่าประชาชนมีความคิดเห็นหรือทำอะไรอย่างใดก่อนนโยบาย กิจการหรือการดำเนินการต่าง ๆ ของทางราชการ

(4) เป็นแหล่งค้นคว้าวิชาการประชาสัมพันธ์ และให้การศึกษาของกรมวิชาการประชาสัมพันธ์แก่บรรดาข้าราชการของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ทั้งทหารของพลเรือนที่มีหน้าที่ด้านประชาสัมพันธ์ของหน่วยนั้น ๆ โดยจัดตั้งเป็น "โรงเรียนการประชาสัมพันธ์" (School of Relations and Communications)...¹⁵

ความสำคัญของงานประชาสัมพันธ์ของรัฐนั้นเป็นไปเพื่อ "...สร้างพลังแห่งความกลมเกลียวราบรื่นและพร้อมเพรียงกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน.. และจะเป็นประการสำคัญที่ช่วยป้องกันการแทรกซึม การบ่อนทำลายและการยุบเลิกที่แตกสามัคคีได้เป็นอย่างดี..."¹⁶ ดังนั้นกลไกต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้รัฐสามารถสื่อประชาสัมพันธ์ลงไปถึงประชาชนจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้าง ถูกนำมาใช้มากที่สุด ซึ่งในช่วงนั้นได้แก่ กลไกวิทยุ

¹⁵พลเอกสุรจิต จารุเศรณี, "ภารกิจของกรมประชาสัมพันธ์" สรุปลงจากคำบรรยายที่โรงเรียนสงครามจิตวิทยา กระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2504 ใน ระลึกในการเปิดอาคารใหม่ฯ, หน้า 7 - 29.

¹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

กระจายเสียง ซึ่งได้มีการสร้างสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นมาเป็นจำนวนมาก โดย
หน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งพลเรือนและทหาร ซึ่งจะเป็นของกองทัพมากที่สุด ซึ่งแยก
สังกัดหน่วยราชการและที่ตั้ง เครื่องส่งของสถานีวิทยุกระจายเสียงดังกล่าว ออกได้ดังนี้

1) สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ มีอยู่ 12 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ 8 แห่ง ได้แก่
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุ ป.ช.ส. อยู่ต่างจังหวัด 4
แห่ง คือ สุราษฎร์ธานี 3 แห่ง และขอนแก่น 1 แห่ง ได้แก่ สถานีวิทยุ ป.ช.ส.

2) สังกัดสำนักพระราชวัง มีอยู่ 1 สถานี ในกรุงเทพฯ คือ สวนจิตรลดา แต่
กำลังส่งตัววิทยุเฉพาะในเขตพระราชฐาน

3) สังกัดบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด มีอยู่ 1 สถานี ในกรุงเทพฯ คือ สถานีวิทยุ
โทรทัศน์ (ท.ท.ท.) ภาคเพลินเพลง

4) สังกัดกองทัพบก มีอยู่ 31 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ 14 แห่ง ได้แก่ กอง
พลที่ 1, ว.ป.ก. (วิทยุประจำถิ่น), ป.ค.อ. (ปืนต่อสู้อากาศยาน), ยานเกราะ,
ว.พ.ท. (กรมการพลังงานทหาร), ชส.ทบ. (ขนส่งทางบก), กรมการทหารสื่อ
สาร, ร.ค. (กรมการรักษาดินแดน), อ.ส. และสวนมิกสวัน อยู่ต่างจังหวัด 17
แห่ง คือ เชียงใหม่ นครราชสีมา ชลบุรี สงขลา อุบลราชธานี อุตรธานี
นครสวรรค์ เชียงราย ลำปาง ขอนแก่น อุตรดิตถ์ ชุมพร ลพบุรี พิษณุโลก
และนครศรีธรรมราช ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ สถานี ว.ป.ก. ยกเว้น ลพบุรี
(ศูนย์กลางทหารปืนใหญ่ และจังหวัดทหารบก), พิษณุโลก (พล. 4) และนครศรี
ธรรมราช (พล. 5)

5) สังกัดกองทัพอากาศมีอยู่ 9 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ 4 แห่ง ได้แก่ วิทยุ
ทหารอากาศ, 01 คอนเมือง และทดลองกระจายเสียงอยู่ต่างจังหวัด 5 แห่ง ได้แก่
คือ ลพบุรี นครราชสีมา นครสวรรค์ ขอนแก่น และสัทธิบ ได้แก่ 02, 03,
04, 05 และ 07

6) สังกัดกองทัพเรือ มีอยู่เพียง 3 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งหมด ได้แก่
สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารเรือ

7) สังกัดกรมตำรวจ มีอยู่ 10 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ 9 แห่ง และ
นครราชสีมา 1 แห่ง กรุงเทพฯ ได้แก่ เสียงสามยอด เสียงวรจักร กรมตำรวจ
และพิทักษ์สันติราษฎร์ (ปารุภัสสวัน พิทักษ์สันติราษฎร์ 1 - 4 และตระเวนชายแดน)

ส่วนนครราชสีมา ได้แก่ พัทธกษัตริราชบุรี 2

8) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีเพียง 1 สถานี คือ สถานีวิทยุศึกษาอยู่ใน
กรุงเทพฯ

9) สังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข มี 3 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งหมดได้แก่ 1
ป.ณ., ไปรษณีย์โทรเลข และวิทยุศึกษาไปรษณีย์โทรเลข

10) สังกัดกระทรวงเกษตร มีเพียง 1 สถานี คือ สถานีวิทยุมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์

11) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มี 2 สถานี คือ 2 - 0 (สองศูนย์) และไทย
โทรทัศน์ (ท.ท.ท.) ภาคปกติ..."¹⁷

* เมื่อดูจากสังกัดของสถานีวิทยุกระจายเสียงจะเห็นได้ว่า ทั้งหมดเป็น
ของทางราชการทั้งสิ้น โดยเฉพาะทางทหาร ซึ่งสถานีวิทยุที่สังกัดกองทัพจะมีมากที่สุด
(นอกจากนี้ยังมีการตั้งสถานีโทรทัศน์กองทัพช่อง 7 ด้วย ออกอากาศเมื่อเดือน
มกราคม พ.ศ. 2501 ภายใต้การดำเนินการของกองทัพโดยตรง) แต่ลักษณะการ
กระจายเสียงของแต่ละสถานีในช่วงนั้นยังมีลักษณะ เป็นอิสระในการเสนอรายการ¹⁸
ยังไม่มีการส่งกระจายเสียงรายการต่าง ๆ พร้อมกันทุกสถานี จากห้องส่งกลางแห่งเดียว
เช่น ในปัจจุบันที่ทุกสถานีจะต้องถ่ายทอดข่าวจากสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์

ลักษณะรายการต่าง ๆ ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงเสนอต่อประชาชนนั้น
อาจจะมีแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ และนโยบายเฉพาะของต้นสังกัดที่จะให้เน้นประเด็น
ต่าง ๆ กันไป รวมถึงรายการบันเทิงและสภาพของบางสถานีที่อาจต้องขยายเวลาทำการที่มี
การโฆษณาสินค้าต่าง ๆ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปได้บ้าง แต่โดยรวม ๆ ทุกสถานีจะมี

¹⁷Daniel Camp, List of Fixed Radio Broadcasting Station of Thailand, (Bangkok : Regional Research Officer USIS, 1961) pp. B6 - B11.

¹⁸พลตรี บัญชา มีนทรจันทร์ และคณะ, การสำรวจสื่อมวลชนในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: แผนกวารสารศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508) หน้า 41.

รายการต่าง ๆ ดังนี้ (ขณะนี้ยังไม่มีสถานีใดที่ออกอากาศทั้งวันส่วนใหญ่มักจะออกอากาศ ช่วงเช้า เที่ยง และเย็น ยกเว้นวันอาทิตย์ที่อาจจะมียกออกอากาศทั้งวัน เช่น ไทยทีวีสีดิน (ถ่ายทอดรายการทีวี) วิทยุศึกษา เป็นต้น)

1. รายการข่าวในประเทศ ต่างประเทศ รายงานอากาศ
2. รายการเพลง ละครทางวิทยุหรือรายการบันเทิงอื่น ๆ
3. บทความ ค่ายวิทยุหรือประกาศของทางราชการ รวมถึงการ แดงนโยบายหรือคำปราศรัยของหัวหน้าคณะปฏิวัติ
4. โฆษณา (ทุกสถานีวิทยุเฉพาะในต่างจังหวัดจะมีโฆษณา ยกเว้นสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วิทยุศึกษาของกระทรวงศึกษา และสถานี อ.ส.)

เมื่อเปรียบเทียบสถานีวิทยุต่าง ๆ ที่ออกอากาศเผยแพร่อยู่ในขณะนี้ (จำนวนถึง 74 สถานี อยู่ในกรุงเทพฯ ถึง 47 สถานี) จะพบว่าสถานีวิทยุกระจายเสียง แห่งประเทศซึ่งเป็นสถานีของกรมประชาสัมพันธ์โดยตรง เป็นสถานีที่มีกำลัง เครื่องส่งสูงที่สุด และมีหลายคลื่นความถี่ รวมทั้งมีระยะเวลาออกอากาศมากที่สุด (13 ชั่วโมง)¹⁹ ทำให้ รัฐบาลสามารถส่งข่าวสารไปยังประชาชนผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้ อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลในการปลูกฝังแนวคิดต่าง ๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในหมู่ ประชาชน

รายการต่าง ๆ ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยนำเสนอต่อ ประชาชนนั้นประกอบด้วย ข่าวในประเทศ ข่าวต่างประเทศ บทความ รายงาน อากาศ ค่ายวิทยุของรัฐบาล หรือประกาศพิเศษ และรายการเพลง โดยเนื้อหาของ รายการต่าง ๆ นั้นจะประกอบไปด้วย

"..ข่าวในประเทศ ประมาณ 90% ของข่าวจะเป็นข่าวของทาง ราชการโดยตรง ซึ่งจะไปตามกำหนดเผยแพร่และชี้แจงนโยบายของทางราชการ การ เคลื่อนไหวของบุคคลสำคัญและการบริหารงานด้านต่าง ๆ ที่ควรแก่การสนใจของประชาชน ซึ่งแหล่งข่าวจะมาจากกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ส่งมาให้กรมประชาสัมพันธ์หรือให้ ลิขสิทธิ์มา

... ชาวต่างประเทศ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ประชาชนไทยได้มีเหตุ
 กว้างขวางทันต่อเหตุการณ์ของโลก รู้เท่าทันต่อความผันผวนทางการเมืองระหว่างประเทศ
 ของโลก และโดยเฉพาะจะเป็นทางให้ประชาชนเข้าใจและให้การสนับสนุนต่อการดำเนิน
 นโยบายด้านต่างประเทศของรัฐบาลได้อย่างรวดเร็ว โดยแหล่งข่าวจะรับจากสถานีวิทยุ
 กระจายเสียงของรัฐบาลในยุโรป อเมริกา และเอเชีย ที่เป็นสำนักข่าวเอกชน คือ
 รอยเตอร์และเอพี...

... บทความรู้ ประมาณ 15 นาที ในวันหนึ่ง ๆ จะมี 2 - 3 เรื่อง
 ได้แก่ กระแสพระราชดำรัส คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีของกระทรวง
 ต่าง ๆ คำชี้แจงนโยบายผลการดำเนินงานของทางราชการ ตลอดจนความรู้อื่น ๆ ที่
 เป็นประโยชน์แก่ประชาชน รวมถึงบทวิจารณ์สถานการณ์ทางการเมืองทั้งใน และนอก
 ประเทศ

... รายการบันเทิง ยึดถืออธิบายในกรณีเฉพาะเฉพาะและให้ความ
 บันเทิงแก่ประชาชนไปพร้อมกัน ในระหว่างรายการอาจมีคำขวัญของทางราชการ หรือข้อ
 ความสั้น ๆ ที่เตือนใจประชาชนตามนโยบายของรัฐบาลนั้น ..."²⁰

ซึ่งรายการต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องถ่ายทอดผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียง
 แห่งประเทศไทยและสถานีในเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ลงไปยังประชาชน (รวมทั้ง
 สถานีของกองทัพบกก็จะมีการถ่ายทอดดังกล่าว แต่อาจจะมีสัดส่วนของการใช้เวลาต่อ
 รายการเพลงหรือรายการประเภทบันเทิงมากขึ้น) บังคับพื้นที่ที่ทางรัฐบาลโดยเฉพาะทาง
 กองทัพเอง เห็นว่ามีปัญหาอันหนึ่งที่อาจถูกแทรกแซงจากฝ่ายอื่นได้ง่าย ก็จะมีการให้ความ
 สำคัญต่อรายการที่จะออกอากาศทางสถานีวิทยุในเขตที่นั้น ๆ หรือที่ยังส่งกระจายเสียง
 ไปได้ถึงก็จะมีการตั้งสถานีวิทยุ วิทยุ (วิทยุประจำถิ่น)²¹ ขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
 ในการสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ ภายใต้การนำของคณะปฏิวัติและกองทัพไทย

²⁰ พลเอกสุรจิต จารุเศรณี, "ภารกิจของกรมประชาสัมพันธ์," หน้า 8.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

* 4.1.3 สถานีวิทยุทหาร และการถ่ายทอดสดการณัของกองทัพ

สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ถ่ายทอดแก่ประชาชนอยู่ในขณะนั้น ส่วนใหญ่เป็นสถานีของหน่วยราชการทางทหาร ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด อาจจะ เรียกว่า ทั่วโลกการสื่อสารมวลชนของกองทัพ เป็นทั่วโลกการสื่อสารที่สามารถลงไปถึงตัวประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาโดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงที่อยู่ในส่วนภูมิภาคจะพบว่า เกือบทั้งหมด เป็นสถานีวิทยุของทหารโดยเฉพาะกองทัพบก ซึ่งต้นสังกัดได้แก่ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ มณฑลทหารบก ศูนย์การทหารม้า กองพลทหารราบ (ที่ 4 และที่ 5) กรมการทหารสื่อสาร และกระทรวงกลาโหม (วปก.)²² นอกจากนี้ยังมีกำลังส่งสูง ท้าให้ขยายรัศมีการส่งคลื่นกระจายเสียงไปยังประชาชนบริเวณนั้นและจังหวัดใกล้เคียงได้มาก เช่น

"...1. สถานีวิทยุประจำถิ่น (วปก.) มีกำลังส่ง 0.5 ถึง 1 กิโลวัตต์ และมีการกระจายเสียงทั้งคลื่นยาวและคลื่นสั้น ได้แก่

วปก. 3 (นครราชสีมา) วปก. 2 และ วปก. 10
(เชียงใหม่)

วปก. 4 (ชลบุรี) วปก. 11 (สําปาง)

วปก. 5 (สงขลา) วปก. 12 (ขอนแก่น)

วปก. 6 (อุบลราชธานี) วปก. 14 (อุดรดิตถ์)

วปก. 7 (อุดรธานี) วปก. 15 (ชุมพร)

วปก. 9 (นครสวรรค์) วปก. 16 (ยะลา)

2. สถานีวิทยุกองพลทหารราบ มีกำลังส่ง 5 กิโลวัตต์ กองพลที่ 4 (พิษณุโลก) กองพลที่ 5 (นครศรีธรรมราช)

3. สถานีวิทยุศูนย์การทหารปืนใหญ่ มีกำลังส่ง 10 - 20 กิโลวัตต์ ที่จังหวัดลพบุรี เป็นต้น .."²³

²² พลตรีบัญชา มีนารถินทร์, การสำรวจสื่อสารมวลชนในประเทศไทย, หน้า

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

นอกจากนี้กำลังส่งสูงสามารถขยายรัศมีหลังไปได้ไกลแล้วในส่วน
ของสถานีวิทยุ วมท. ยังมีการออกอากาศด้วยการใช้ภาษาถิ่นของสถานีวิทยุดังกล่าวตั้งอยู่
โดยใช้ภาษาเหนือ ภาษาอีสาน และภาษามลายู รวมถึงภาษาชาวเขาด้วย นอกจากนี้
จากภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษาหลักและออกอากาศวันละประมาณ 12 ชั่วโมง โดยแบ่ง
เป็นภาคเช้า (5.00 - 9.00 น.) ภาคกลางวัน (11.00 - 15.00 น.) และตอน
เย็น (17.00 - 22.00 น.)²⁴ ท้าที่ประชาชนในชนบทสามารถรับฟังได้เมื่อเสร็จ
จากงานหรือในระหว่างพักกลางวันจะไปหาไร่ไถนา และการที่มีการใช้ภาษาถิ่นทำให้
ประชาชนในชนบทดังกล่าวสามารถฟังได้อย่างเข้าใจและรับรู้ข่าวสารที่ทางราชการ
(โดยเฉพาะทางกองทัพ) ต้องการเผยแพร่หรือแสดงทัศนคติต่อประชาชน โดยผ่านการนา
เสนอที่จะต้องมีการเสนอข่าวของทางราชการหรือนโยบายของรัฐบาลโดยอาจสลับรายการ
บันเทิงหรือเป็นรายการข่าวชาวบ้านโดยตรงก็ได้ ขึ้นกับสถานีดังกล่าวและนโยบายเฉพาะ
พื้นที่ของกองทัพ

จากการที่กองทัพมีกลไกสื่อสารมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงของ
ตนเองเป็นจำนวนมากเช่นนี้ ท้าให้การถ่ายทอดอุดมการณ์ (หรือปลูกฝังแนวคิดเรื่องความ
รักชาติ รักอธิปไตย ปลูกฝังการเกลียดชังคอมมิวนิสต์) ไปยังประชาชนในเขตชนบทได้
มาก ในระยะหลังได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในเรื่องการจัดซื้อเครื่องส่ง
วิทยุ การจัดตั้งสถานี 919 กรป.กลาง โดยประสานกับกระทรวงกลาโหม²⁵ และ
รัฐบาลไทยในขณะนั้น รวมถึงโสตทัศนอุปกรณ์อื่น ๆ ท้าให้การถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติ
ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ หรือการทำ "สงครามทางจิต
วิทยา"²⁶ สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

²⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

²⁵The Christian Science Monitor, "Thai Fete Hero Fight with Communists," : 2.

²⁶Ibid., p. 3.

นอกจากนั้น การมีกลไกสื่อสารมวลชนของตนเองทำให้การส่งข่าวสารหรือการปลุกฝังทัศนคติไปยังกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่จัดตั้งขึ้น อาทิเช่น ลูกเสือชาวบ้าน (จัดตั้งโดยตำรวจตระเวนชายแดน โดยเริ่มเอามาจากแนวคิดเรื่องการสร้างทหารบ้านที่มีความคิดรักชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์ในเขตพื้นที่แทรกซึมภายหลังความที่ที่อยู่ในความดูแลของบุคลากรในสถาบันพระมหากษัตริย์) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายบ้าน (อ.ส.) เป็นไปอย่างได้ผลมากขึ้น เช่น ผลสำเร็จงานการสร้างจิตสำนึกแก่กองกำลังลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าในช่วงนี้กลไกวิทยุกระจายเสียงของทหารได้เริ่มขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นส่วนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติแบบรัฐทหารไปยังประชาชนทั้งในกรุงเทพฯ และโดยเฉพาะในชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.4 การใช้เพลงเป็นสื่อในการเผยแพร่อุดมการณ์

การให้ความสำคัญต่อชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ในช่วงระยะ 16 ปีนี้ (2501 - 2516) เป็นการให้ความสำคัญโดยการใช้กลไกสื่อสารมวลชน ซึ่งได้แก่ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ สื่อข่าวสารต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน และใช้กลไกการเผยแพร่โดยหน่วยประชาสัมพันธ์ เคลื่อนที่ลงไปปฏิบัติการทางจิตวิทยาต่อประชาชน เนื้อหาของการสื่อสารทั้งที่เป็นวิทยุกระจายเสียงและการลงพื้นที่ไปหาประชาชน ก็คือการสร้างความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและราชบัลลังก์ โดยเฉพาะในช่วงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501 - 2506) มีการนำเพลงพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์แก่สถาบันทางการศึกษาและเหล่าทัพต่าง ๆ ตลอดจนเพลงพระราชนิพนธ์ทั่วไป มาจัดแสดงสดออกอากาศทางวิทยุ อ.ส. และเปิดเผยแพร่ที่ประชาชนทั่วไปได้รับฟัง แม้ในช่วงหลัง (พ.ศ. 2510 - 2516) ก็ได้มีพระราชเสาวนีย์ที่ให้มีการประพันธ์เพลงแก่เหล่าทหารหาญดังกล่าว โดยผู้แต่งเป็นข้าราชการบริพารที่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ขับร้องโดยวงดุริยางค์ทหารมากกว่าจะเป็นนักร้อง นักดนตรีหรือคนของกรมประชาสัมพันธ์เอง เนื่องจากในช่วงหลังมีการเกษียณอายุราชการของนักร้อง นักดนตรีหลาย ๆ คน เช่น นายเอื้อ สุนทรสนาน (เมื่อปี พ.ศ. 2514) เป็นต้น แยกเป็นช่วงเวลาและวาระการประพันธ์ได้ดังนี้

ก. ช่วงสมัยจอมพลสฤษดิ์ (2501 - 2506)

นอกเหนือจากการเปิดเพลงที่แต่งขึ้นใหม่แล้ว ในช่วงนี้จะมีการนำเพลงพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ได้ทรงประพันธ์ไว้

(ช่วง พ.ศ. 2498) มาเปิดเผยแพร่ทางสถานีวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์และวิทยุทหาร เป็นจำนวนมาก

ลักษณะ เพลงในขั้วนี้แบ่งได้เป็น 2 แบบคือ แบบแรกแต่งโดยไม่มีวาระคือแต่ง เพื่อออกอากาศในรายการวิทยุของสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ แบบที่สอง เป็นวาระเกี่ยวกับกองทัพ เช่น พระราชพิธีสวนสนาม ำที่คำคัญบัญญัติต่อธงชัยเฉลิมพล หรือเป็นเพลงประจำสถาบันของกองทัพ เช่น

- แบบไม่มีวาระ

เพลงไทยควรวัดามิ่ง

เพลงไทยสู้ไม่ถอย

เพลงไทยเทิดไทย

เพลงถิ่นไทยเดิม

เพลงแผ่นดินโคตร

เป็นต้น

- แบบมีวาระ

- เพลงประจำกองทัพเรือ

เพลงราชนาวีกาโยธิน

- มีการเปลี่ยนความหมายของธงไตรรงค์

เพลงไตรรงค์ของไทย

- การเดินสวนสนาม 4 เหล่าทัพ

เพลงมาร์ชสามัคคีสี่เหล่า

เพลงมาร์ชสามเหล่าทัพ

- วันเด็กแห่งชาติ

เพลงเยาวชนชาติไทย

- วันเฉลิมพระชนมพรรษา

เพลงพระบารมีปกเกล้า

เพลงพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เพลงเหนือเกล้า

เพลงร่วมเกล้า

เพลงอภิเชกบรมราชินี

เพลงศรีนภาพ้าไทย

เพลงถวายพระพรเฉลิมพระชนม์

เพลงเฉลิมพระชนม์ 12 สิงหาคม ฯลฯ

- วันอภิเชกสมรส

เพลง 28 เมษายน อภิเชกสมรส

เพลงสภิตย์ในหทัยราษฎร์

- ฉลองพระยศแก่พระราชวงศ์

เพลงสมเด็จพระบรมชนนี

เพลงสมเด็จเจ้าฟ้าเพชรรัตน์

เพลงสดุดีวีรลวงกรณ์

ข. ช่วงสมัยจอมพลกอนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2507 - 2516)

ในช่วงนี้เนื่องจากมีสถานการณ์เรื่องภัยคอมมิวนิสต์คุกคาม

ประเทศและมีการจัดตั้งกลุ่มพลังลูกเสือชาวบ้านขึ้นโดยคณะกรรมการตรวจระแวดระวังชายแดน ทำให้มีการแต่งเพลงเกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ขึ้นมาหลายเพลง รวมถึงเพลงเกี่ยวกับการเชิดชูการเสียสละเพื่อประเทศชาติด้วย ชื่อที่น่าสนใจก็คือ หลายเพลงไม่ได้เริ่มจากการแต่งเพื่อหวังดนตรีกรมประชาสัมพันธ์นำไปขับร้องออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์แต่เริ่มจากการแต่งให้ลูกเสือชาวบ้านขับร้องแล้วได้รับความนิยมแพร่หลายจนมีการนำมาขับร้องออกอากาศในภายหลัง และในช่วง พ.ศ. 2514 - 2516 ได้มีพระราชเสาวนีย์จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถให้มีการแต่งเพลงแก่ ตชด. และทหารซึ่งทำหน้าที่ปกป้องประเทศชาติ (ตชด. อยู่ในความอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี) โดยผู้ที่ทำหน้าที่ประพันธ์คำร้องและทำนองเพลงในช่วงนี้ ไม่ใช่ชนักแต่งเพลงประจำวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์แต่เป็นผู้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาท²⁷ แล้วได้รับพระราชเสาวนีย์ให้ทำการแต่งเพลงให้แก่เหล่าทหารหาญหรือ

²⁷ผู้ประพันธ์เพลงในช่วงนี้ได้แก่ ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค นางสนองพระโอษฐ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ, ม.ล.พวงร้อย สนิทวงศ์, คุณหญิงจัตตา ศุภนิมิตร และมีหลายเพลงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ทำนองให้.

แก่ประเทศไทย ดังมีรายละเอียดดังนี้

- ให้นักลุ่มลูกเสือชาวบ้านไปขับร้อง
เพลงสดุดีมหาราชา
เพลง รำวง คอสมิกวิสต์ เกณฑ์แรง
เพลงถิ่นเกิดแดนไทย
เพลงสุดแผ่นดิน
เพลงมาร์ชลูกเสือชาวบ้าน
เพลง รำวงลูกเสือชาวบ้าน
เพลงอยุธยารำลึก
เป็นต้น
- สโมสรพระราชเสาวนีย์ในการประพันธ์เพลงให้แก่ทหารหาญ
เพลงแด่ทหารหาญในสมรภูมิ
เพลงตำรวจตระเวนชายแดน
- กองกำกับการตำรวจชายแดนอำนวยการให้แต่ง
เพลงสุดแผ่นดิน
เพลงเลือด ด.ช.ค.
เพลงส่งใจไป ด.ช.ค.
เพลง ด.ช.ค. ขอสู้
เป็นต้น
- เพลงพระราชนิพนธ์พระราชทานให้แก่เหล่าทหารหาญ
เพลงมาร์ชราชวัลลภ
เพลง เกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย
- มีการจัดประกวดเพลงแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน
ประเภทเพลงปลุกใจ
เพลงรักกันไว้เกิด
- เพลงประกอบภาพยนตร์ "เกียรติศักดิ์ทหารเสือ"
เพลง เกียรติศักดิ์ทหารเสือหรือเรียกกันว่า เพลงมนน้อม

- ฉลองวีรกรรมของวีรชนเนื่องในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม
2516²⁸

เพลงบูนีย์วีรชน

เพลงมาร์ชประชาธิปไตย

พิจารณาตามตาราง เปรียบเทียบได้ดังนี้

ตารางที่ 4 แบ่งตามช่วงเวลาและการประพันธ์

ช่วงเวลา	เนื้อหาในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2502	เพลงประจำกองทัพเรือ	ราชนาวีภโยธิน	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
2503		เจ้าพระยาสายเคียวกัน	/นารถ ถาวรบุตร
2504	ฉลองวันเฉลิมพระชนม์- พรรษามีการเปลี่ยน ธง ไตรรงค์จากสีแดงหมายถึง เลือดของคนไทยทั้งชาติ หมายถึงชาติ สีน้ำเงิน หมายถึง สีประจำชาติไทย เป็น หมายถึง พระมหา- กษัตริย์	พระบารมีปกเกล้า	/เอื้อ สุนทรสนาน

28 ไม่ทราบผู้ประพันธ์และ ไม่สามารถค้นหาได้ในปัจจุบัน

ช่วงเวลา	เนื้อหาสาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2505		ไม่ปรากฏ	
2506	ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง ความหมายธงไตรรงค์ เปลี่ยน ฉลองเดินสวนสนาม ฉลองวันเด็ก ฉลองวันครบรอบประสูติ เพลงประจำสถาบัน	ไทยเทิดไทย (06 - 09) ไตรรงค์ธงไทย (06 - 09) มาร์ชสามัคคีสี่เหล่า เยาวชนไทย พระศรีนครินทราบรมราชชนนี มาร์ชสามเหล่าทัพ แก่นดินโคตร	แก้ว อัจฉริยะกุล/ เอื้อ สุนทรสนาน ไม่ทราบผู้ประพันธ์ /เอื้อ สุนทรสนาน ขุนวิจิตรมาตรา/ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์
2507		ไม่ปรากฏ	
2508	ฉลองครบรอบอภิเชกสมรส	เหนือเกล้า ร่มเกล้า 28 เมษายน อภิเชก-สมรส	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์

2509

ถิ่นขวัญ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตน
 ออกอากาศทางวิทยุกระจาย สดุดีชาติไทย
 เสียงสนับสนุนการสังหาร
 ไซรบเวียดนาม
 เริ่มตั้งกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อ รวบรวมคอมมิวนิสต์เกณฑ์
 ป้องกันประเทศชาติและมี แรง
 การแต่ง เพลงประเภท
 ปลุกใจเพื่อนำไปขับร้อง
 เผยแพร่
 สนับสนุนการสังหารไซรบ ถิ่นเกิดแดนไทย
 านเวียดนาม

ไม่ทราบผู้ประพันธ์
 ไม่ทราบผู้ประพันธ์
 วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
 ไม่ทราบผู้ประพันธ์
 ไม่ทราบผู้ประพันธ์

2510

เพลงของทหารเสือ
 (15,000 ไร่)
 ภาพยนตร์เกียรติศักดิ์
 วันเฉลิมพระชนมพรรษา
 วันเฉลิมพระชนมพรรษา
 เพลงประจำตำรวจตระเวน เลือด ต.ช.ด.
 ชายแดน

ราชธานี
 เกียรติศักดิ์ทหารเสือ
 พระชนกชาติชน
 อภิวัตบรมราชินี

วงตรีสามสมอ
 ไม่ทราบผู้ประพันธ์
 วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
 วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
 ไม่ทราบผู้ประพันธ์

ช่วงเวลา	เนื้อหาสาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2511	พระราชทานรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511	วันพระราชทาน รัฐธรรมนูญ ศรีนภาฟ้าไทย	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
		สดุดีมหาราชาธิ	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
	เฉลิมยศเป็นสมเด็จพระศรีนครินทร์	ศรีนครินทร์	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
	สมเด็จพระศรีนครินทร์	สมเด็จพระราชชนนี	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
		สถิตินทพัยราชฎ์	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
	เสด็จไปศึกษาต่อที่ออสเตรเลีย	สดุดีวีรราลงกรณ์ (11 - 12)	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
	เลีย	ส่งใจไป ต.ช.ค. (11 - 44)	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
2512	ฉลองกรมประชาสัมพันธ์	พระบารมีสิ้นเกล้า กราวประชาสัมพันธ์	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
		ลูกทะเล	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
			วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์

ช่วงเวลา	เรื่อง/นวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2512	แต่งให้กองทหารมหาดเล็ก รักษาพระองค์ หน่วยราช- วัลลก ฉลองวันเด็กแห่งชาติ ต่อสู้ภัยคอมมิวนิสต์	ราชวัลลก ค่ายวิญวันเด็ก สุดแผ่นดิน	ม.จ. เพ็ญศิริ จักรพันธ์ /ร.9 แก้ว อัจฉริยะกุล/ เอื้อ สุนทรสนาน ส.อ.พรเลิศ สารา- นิยคุณ
2513	วันพระราชสมภพพระเจ้า อยู่หัว วันพระราชสมภพพระราชินี	ถวายพระพรเฉลิม พระชนม์ เฉลิมพระชนม์ 12 สิงหา ไทยต้องเป็นไทย	วงดนตรีกรมประชา- สัมพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์
2514	ออกอากาศทางวิทยุกระจาย เสียงสลับส่นการปกป้อง ประเทศ สนองพระราชเสาวนีย์ของ ราชินี ให้แต่งให้ตำรวจ ตระเวณชายแดน	สู้สู้สิ้นถิ่นไทย ธงที่รัก ถิ่นเมืองไทย แต่...ทหารหาญใน สมรภูมิ ตำรวจตระเวณชายแดน ความฝันอันสูงสุด	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกองทัพบก พึงจิตต ศุภนิมิตร/ แมนรัตน์ พึงจิตต ศุภนิมิตร/ ม.ล. มณีรัตน์ บุญนา /ร.9

ช่วงเวลา	เรื่องในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
	ประกาศเพลงแผ่นเสียง ทองคำเกี่ยวกับประ เภท ปลุกใจ	รักกันไว้เกิด	นคร ถนอมทรัพย์
2515		เกิดเป็นไทย ตายเพื่อ ไทย	มณีรัตน์ บุณนาค/ ร. 9
2516	หลัง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ใหม่ ๆ	มาร์ชประชาธิปไตย บุญนิยมวีรชน	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์

4.1.5 ลักษณะ เนื้อหาของบทเพลงที่เผยแพร่ต่อประชาชน

แม้จะมีทั้ง เพลงที่แต่งขึ้นเพื่อเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียง เรื่องในวาระต่าง ๆ ที่ถือวันสำคัญของทางราชการ และเพลงที่แต่งให้แก่อุทสาหณต่าง ๆ เช่น กองทัพ กองกำลังต่าง ๆ ที่ทางราชการไปจัดตั้งขึ้น ซึ่งไม่ได้ผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงของทางราชการ (ภายหลังอาจมีการนำไปขับร้องบันทึกเสียง เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนฟังทางสถานีวิทยุกระจายเสียง แต่ก็คือว่าเป็นกลุ่มภายนอกที่เพิ่มขึ้นมาไม่ใช่อุ่มเป้าหมายเฉพาะ เฉกเช่น การเผยแพร่ในช่วงแรก) แต่ลักษณะ เนื้อหาของ เพลงที่นำเสนอต่อประชาชนค่อนข้างจะไม่แตกต่างกัน ซึ่งได้แก่

1. ความรักภักดีต่อประเทศชาติ ซึ่งแสดงออกในมิติต่าง ๆ คือ จะจงรักภักดีต่อชาติโดยพร้อมใจกันต่อสู้กับภัยคุกคามประเทศ

"...ขวัญกลัว เลือดโคลมอร่ารื่อนริน เพราะภัยผจญ รอบเมืองกมลราวีไร
ขวัญแก้ว เราพร้อมกันแล้วขอไทยสู้เพื่อไทย เพราะไทยล้มไปไทยลาญ..."²⁹

"...แม้ชาติเรานี้หมิ่นหมายแม่แผ่นดินของเราได้ รุกแล่นไปย่ำที่ถิ่นห่าง
ด้วยยอมตายแต่ดวงใจไทยยัง อยู่จริงชั่วฟ้าดินยัง..."³⁰

จงรักภักดีต่อชาติโดยยอมเสียสละแม้ชีวิต เพื่อปกป้องเอกราช

"...เฝ้าไทยเราพร้อมอาสาสมัคร เกิดเด็วยิ่งนักยอมชีพพลี
เสี่ยงภัยทั้งผองปกป้องความดี ปกป้องปฐพีตายเพื่อไทย..."³¹

"...เพราะทางไหนแดนमारดร จึงมอบชีพเป็นชาติพลี
มิยอมให้ธงชาติใด ปลิวสาบสูญที่ภูพาน
แม้ร่างจะแหลกราญ แต่ใจตรงคังยังยืน..."³²

"...จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด จะรักชาติจนชีวิตเป็นขุมฝัง
จะยอมตายหมายให้เกียรติตรง จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา..."³³

²⁹ เพลงไทยเกิดไทย ประพันธ์โดยนักดนตรีวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ ขับร้อง
และเผยแพร่ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2506 - 2509.

³⁰ เพลงมาร์ชทหารไทย เป็นเพลงที่แต่งให้สถาบันกองทัพบก ขับร้องและเผยแพร่
ในวงดนตรีดุริยางค์ทหารบก พ.ศ. 2510 - 2514.

³¹ เพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย ทำนองพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว คำร้อง ม.ล.มณีรัตน์ บุณนาค พ.ศ. 2515 - 2516.

³² เพลงแต่ทหารหาญในสมรภูมิ คำร้อง พิงจิตต์ ศุภนิมิตร ทำนอง แมนรัตน์
ศรีกรานนท์ โดยสนองพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี พ.ศ. 2511 -
2515.

³³ เพลงความไม่โอนอ่อนสูงสุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 พระ
ราชนิพนธ์ ทำนองและประพันธ์คำร้องโดย ม.ล.มณีรัตน์ บุณนาค พ.ศ. 2514 -
2515.

2. แนวความคิดเรื่องความเป็นชาติ ใต้ถ่ม

ประวัติชาติไทยในฐานะประเทศที่รักษาเอกราช

"..สุโขทัย ขอมรู้จักไทยยกสุโขทัย เพราะไทยก็เอกราชสมมาดหมาย
อยุธยา ข้าศึกรุกไทยยอมตาย เพราะไว้ลายไม่เป็นรองเรา
ชาติไทย ครั้งกรุงธน กบไทยได้รู้จัก ถึงแรงรักสามัคคีดีใจ
รัตนโกสินทร์ ถิ่นของไทย ทั้งใกล้ไกลตระหนักรู้จักเรา.."34

เขตแดนและ เอกราชของประเทศชาติ

"..สุดดินคือก้นน้ำ เขตคามไทยสุดแนว เรากอยไปไม่ได้อีกแล้ว
ผืนดินสิ้นแนวทะเลกว้างใหญ่ เรากอยไปไม่ได้ที่หนึ่ง ใครคิดมาแย่งครอง
ผองไทยจะสู้ตาย.."35

ความเป็นคนไทยอยู่ที่เขตแดนไม่ใช่ว่าเชื้อสายประเพณี

"..เราเกิดร่วมแดนไทย จะอยู่แห่งไหนก็ไทยด้วยกัน
เชื้อสายประเพณีไม่มีชดคัน เกิดได้ธงไทยนั้นปวงชนทุกคนคือไทย.."36

3. แนวคิดต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ แบ่งออกเป็น

ในสถานะบรมราชันย์

"..อ้อองค์พระสยามบรมราชันย์ขวัญเกล้า เปล่งบุญญาสมสง่าบารมี
ผองข้าพระพุทธเจ้าโน้มเกล้าโน้มอัญชูลี สดุดีมหาราชา

34 เพลงสดุดีชาติไทย ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ชับร้อง เผยแพร่โดยวงดนตรีกรม
ประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2509.

35 เพลงสุดแผ่นดิน ประพันธ์โดยลิบเอก พรเลิศ สารานิชคุณ ชับร้องเผยแพร่
โดยวงดนตรีดุริยางค์ทหารบก เริ่มจากร้องให้ประชาชนในเขตพื้นที่ต่างจังหวัดฟัง
ภายหลังนำมาบันทึกเสียงขับร้องเผยแพร่โดยวิทยุ สันติ ลุนเผ่ เป็นผู้ร้อง ในปี พ.ศ.
2512 - 2514.

36 เพลงรักกันไว้เกิด ประพันธ์โดย นคร ถนอมทรัพย์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ
ประเภทเพลงปลุกใจ ในงานแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน พ.ศ. 2514.

..สตุคิมหาราชิณี.."37

เป็นมิ่งขวัญของคนในชาติ

"..สกิตยีนทัยราชฎร์

ครองชีวาตย์เหล่าประชา

โอ้พระคุณบุษญา

ขอพระองค์ทรงพระ เจริญ.."38

เป็นสายสัมพันธ์ เชื่อมคนในชาติ

"..ถิ่นเมืองไทยอันกว้างใหญ่ไพศาล สุขสราญอยู่ทุกวัน

สัมพันธ์ เชื่อมมาจ

มืองค์ภูมิพลล้นเกล้าชาวไทย

ราชินีอาโพ

เป็นร่มมาจเรา.."39

4. เพลงเฉพาะกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่จะ เน้นเรื่องการปกป้องชาติ เทิดทูน

สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นสำคัญ ได้แก่

ตำรวจตระเวนชายแดน

"..เมื่อยามคำ คัดย

เรานอนไม่สุขเหมือนผู้อื่น

ต้องนอนกอดปืน

ประจัญต์ตรูสู้ภัย

ชีพดับสลาย

ความตายคือเกียรติที่เธอได้

โอ้เราชาวไทย

เห็นใจยอดตำรวจชายแดน.."40

37 เพลงสตุคิมหาราชา ประพันธ์โดย ชาลี อินทรวิจิตร และสมาน กาญจนผลิน ไม่ทราบปีประพันธ์ได้รับความนิยมมานับลูกเสือชาวบ้าน ภายหลังนำมาขับ ร้อง เผยแพร่โดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์.

38 เพลงสกิตยีนทัยราชฎร์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ เผยแพร่ พ.ศ. 2511 - 2514.

39 เพลงถิ่นเมืองไทย ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้อง เผยแพร่โดยวงดนตรีดุริยางค์ ทหารบก.

40 เพลงตำรวจตระเวนชายแดน พวงร้อย อภัยวงศ์ และพึงจิตต ศุภนิมิตร แต่งสนองพระราชเสาวนีย์ฯ พ.ศ. 2514.

ลูกเสือชาวบ้าน

".. ยึดมั่นคำปฏิญาณ

จะวายปราณ เชื่อถือได้

ทำให้โลกาซรี้ได้ เลื่อมใสทั่วกัน

รักภักดีศรัทธา

ชาติศาสนาราชาสัตย์

อีกกฎนั้นไม่ลืมกันทุกตรา.."41

ทหารราชวัลลภรักษาพระองค์

".. เราทหารราชวัลลภรักษาพระองค์ พระมหากษัตริย์สูงสุด

เราทุกคนบูชาเกล้าหาญวัน

เกิดเกียรติชาติไว้ทุกแห่ง

ผากฝีมือปรากฏเกียรติยศ

ฟังเพื่อองกระเดื่องกองทัพไทย

ไว้นามเชิดชู

ราชวัลลภคู่ปฐพี.."42

กองทัพ 4 เหล่าทัพ

".. ที่พบปกป้อง เป็นรั้วคุ้มครองแดนไทย เลือดเนื้อกายใจขอให้ชาติพลี

ฝั่งทะเลของเราย่ำย่ำที่เราเกล้า

ทหารเรือทกล้ำพร้อมสู้ตาย

ผืนนภากาศไทยาครุภักดราญอธิปไตย

ทัพอากาศของไทยล้วนสู้ตาย

ตำรวจไทยพิทักษ์ภัยประชา

ปราบปรามคนทุจริตมีจลาอ้นธพาลนานา

ฯลฯ"43

41 เพลงมาร์ชลูกเสือ เพลงมาร์ชประจำของลูกเสือชาวบ้าน ไม่ทราบผู้

ประพันธ์

42 เพลงราชวัลลภ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบาท

แต่ทหารพระราชวัลลภรักษาพระองค์

43 เพลงมาร์ชสามัคคีสี่เหล่า ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ชัยบรื่องเผยแพร่โดยวงดุริยางค์

ทั้ง 4 เหล่าทัพ

4.2 การایشี่ในการต่อสู้กับอุดมการณ์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ (2516 - 2519)

4.2.1 การต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่าง 2 ฝ่ายในสังคมไทย

การเสด็จออกมาบำบัดทุกข์ของประชาชนในคืนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยมีกระแสพระราชดำรัสต่อพลกนิกรชาวไทยและพระราชทาน "รัฐบาลพระราชทาน" อันมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ องคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี ขึ้นมาบริหารประเทศชั่วคราวจนกว่าจะมีการเลือกตั้ง ใหม่ เพียงแต่ เป็นที่ปลื้มปิติของพลกนิกรแต่ ยิ่งทำให้บทบาทและฐานะของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญสูงสุดในทางการเมืองนับ ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา สถาบันพระมหากษัตริย์ได้กลายเป็นศูนย์กลางทางความรู้สึกของประชาชนที่จะ "รักใคร่" "หวงแหน" และ "จงรักภักดี" โดยเฉพาะกลุ่มพลังประชาชนที่เกี่ยวข้องกับทางราชการและเหล่าพลกนิกรที่อยู่ในชนบท

ขณะเดียวกันหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็ได้เข้ามาสู่ การเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในแง่ที่มวลชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แม้จะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกลไกของระบบราชการ แต่ค่านิยมหรือแบบแผน ของอุดมการณ์ของสังคมที่แต่เดิมเน้นเรื่อง เสถียรภาพ ความมั่นคง และเอกราชของชาติ ภายใต้การนำของกองทัพและระบบราชการนั้นได้เปลี่ยนไปโดยมีแนวคิดเรื่องความเป็น ธรรม และความเท่าเทียมของคนทั้งชาติขึ้นมาเทียบเคียง โดยเฉพาะในช่วงระยะหลัง 14 ตุลาคม ใหม่ ๆ ประชาชนมีความคาดหวังต่อสภาพสังคมที่ดีขึ้น และการแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ที่สะสมมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลชุกก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า

"หลังจากที่เราได้ร่วมแรงร่วมใจกันขับไล่จอมทรราชย์ทั้งสามออกนอก ประเทศไปแล้วโครงสร้างที่เลวทรามของสังคมเรานั้น มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง? โครงสร้างของระบบราชการเรามีอะไรดีขึ้นมาบ้างไหม? ความเป็นอภิสิทธิ์ชนของคนบาง กลุ่มได้ลดน้อยลงไปบ้างหรือ? แม้ว่าเราจะได้รัฐบาลใหม่ก็ตาม แต่เมื่อรัฐบาลใหม่ก็ยัง ยืนหยัดอยู่ในนโยบายแบบเดิมทุกประการ เหมือนกับที่สามทรราชย์ซัดกันมาแล้ว มันจะมีความหมายอะไรกับการได้รัฐบาลใหม่..."⁴⁴

⁴⁴ อาคม สุวรรณพะ, "ความสามัคคีของชนานชาติจะเกิดขึ้นได้อย่างไร," หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย (ฉบับวันที่ 5 มีนาคม, 2512) : หน้า 5.

✕ความคาดหวังต่อระบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมือง ที่จะต้องสามารถมองการณ์ไกลสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาจากเสียงเรียกร้องต้องการของประชาชนที่ขัดแย้งแตกต่างกันมาสู่การแสดงออกถึงสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ , มีการประท้วงการนัดหยุดงาน และฉวเรียมกร้องต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยมีขบวนการนักศึกษา (ซึ่งได้แสดงบทบาทมากในช่วงหลัง 14 ตุลาคม) เข้าไปช่วยสนับสนุนและหลาย ๆ ครั้งเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยที่กลุ่มพลังต่าง ๆ เหล่านี้ บางครั้งความเรียกร้องต้องการก็ตรงกันข้ามกัน และนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างกันและกัน ทั้งในแง่ของความขัดแย้งจากผลประโยชน์ที่ต้องการขึ้นส่วนแก่คนกลุ่มอื่นในสังคม ความขัดแย้งต่อทัศนคติและอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งสภาพต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อความรู้สึกของชนในสังคม ซึ่งคุ้นเคยกับวิถีชีวิตที่มอบหมายการตัดสินใจให้กับผู้นำประเทศที่เป็นศูนย์รวมความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมือง ประกอบกับรัฐบาลพลเรือนที่ขึ้นมาบริหารประเทศในช่วงระยะนี้ก็ไม่กล้าตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ลงไปอย่างเด็ดขาดแต่ใช้ระบบการประนีประนอม โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับผลประโยชน์หรือกระทบต่อโครงสร้างสังคม และกล่าวอ้างถึงสภาพของความขัดแย้งดังกล่าวว่าเป็นผลมาจากการมีเสรีภาพของประชาชนโดยไม่ได้มีการเตรียมการมาก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า

"..โดยที่รัฐบาลนี้จะตั้งต้นระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง จึงได้มีนโยบายหลักว่าเราต้องให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนภายในกรอบของกฎหมาย และเสรีภาพนั้นก็กว้างขวาง การมีเสรีภาพมากขึ้นมาในทันทีเช่นนี้ ทำให้กลุ่มต่าง ๆ มีความต้องการแตกต่างกัน บางทีกลุ่มสองกลุ่มมีความต้องการตรงกันข้าม แต่ว่าทั้งสองกลุ่มก็ใช้เสรีภาพมาบีบบังคับรัฐบาลว่าจะต้องให้เป็นไปตามที่เขาต้องการอย่างนี้ก็เป็นเสรีภาพ?..."⁴⁵

⁴⁵นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ในรายการ "พบประชาชน" ทางสถานีโทรทัศน์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2517 อ้างใน หนังสือมวลชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2517), หน้า 6.

ขณะเดียวกันสภาพปัญหาที่สะสมมาตั้งแต่รัฐบาลชุดก่อน ๆ เมื่อมีโอกา
จึงแสดงออกซึ่งปัญหาของตน และเรียกร้องต่อทำที่ของรัฐบาลในการลงไปแก้ไขปัญหาดัง
กล่าว เช่น ปัญหาที่ดินและปัญหาหนี้สินของชาวไร่ชาวนา ปัญหาสวัสดิการ^๗ และค่าจ้าง
แรงงานของกรรมกร ปัญหาเศรษฐกิจของกลุ่มสังคมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการแก้ไขปัญหา
เหล่านี้เป็นการแก้ไขในระดับโครงสร้าง แต่รัฐบาลพลเรือนที่เข้ามาบริหารประเทศไม่
สามารถกระทำอะไรได้ แม้จะเห็นว่า เป็นปัญหาสำคัญ ดังกล่าวที่ว่า

".. เรื่องของชาวไร่ชาวนาที่ถูกขับไล่ออกจากที่ดิน เพราะเอาไปจำนองจำนำหรือขาย
ฝากเขาไว้แล้วต้องหลุดไป มีจำนวนมากถึงหมื่นราย ที่หลายจังหวัดในภาคกลางคือ
พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ เราได้ช่วยไปก่อนล่วงหน้า โดยวิธีประนีประนอม
ให้เจ้าหนี้ยอมให้ลูกหนี้ผ่อนชำระเงินแล้วได้เข้าทามา แต่เจ้าหนี้บางคนก็ไม่ยอม ไป
ฟ้องศาล พวกชาวนาก็แพ้อีก ผมคิดว่ารัฐบาลนี้ไม่ใช่จะสงสารอย่างเดียว มีหน้าที่
ที่จะต้องแก้ไขให้เขาได้เข้าทามาได้ในฤดูกาลทามา^๘ ฉะนั้นจึงขอฝากรัฐบาลใหม่
ด้วยว่า ขอให้ท่านรีบพิจารณาข้อนี้ด้วย เพราะเหตุที่เราช่วยด้วยวิธีประนีประนอม
แล้วไม่สำเร็จ ก็จะเป็นที่จะต้องใช้วิธีหรือมาตรการที่เด็ดขาดบ้าง.." 46

เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ความเชื่อมั่นในการบริหารประเทศของรัฐบาล
และระบบการปกครองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นต่อกลุ่มต่าง ๆ ลดลง โดยเฉพาะในกลุ่มปัญญาชน
ที่ลงไปสัมพันธ์กับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมและกลไกระบบราชการ (ซึ่งกลุ่ม
เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา สหพันธ์ชาวนาชาวไร่และกลุ่ม
สหภาพแรงงาน.. ผู้เขียน) ประกอบกับกลุ่มดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดสังคมนิยม
แบบเหมาอัสต์ และรูปธรรมของการเปลี่ยนระบอบการปกครอง ในกลุ่มประเทศอินโดจีน
จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับสภาพสังคมที่ดำรงอยู่และเกิดการก่อรูปเป็นอุดมการณ์ต่อ

ด้านรัฐขึ้นมา⁴⁷ ลักษณะของการเผยแพร่แนวคิดดังกล่าวไปยังประชาชนนั้น มีหลายระดับ ตั้งแต่การตั้งคำถาม วิจัย วิพากษ์ และเสนอรูปแบบใหม่ของสังคม โดยเป็นไปในรูปของการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล กลไกอำนาจรัฐที่เป็นอยู่ (และสร้างกระแสความคิดชาตินิยมในความหมายของอุดมการณ์ประชาชนขึ้นมาโดยบังเอิญ ปัญหาเศรษฐกิจสังคมไทย เข้ากับการเข้ามาอิทธิพลทางเศรษฐกิจของบริษัทข้ามชาติต่าง ๆ การเข้ามาอิทธิพลทางการเมืองของประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา (ว่าเป็นต้นตอของปัญหาดังกล่าวที่ว่า)

"...การที่สังคมไทยตกอยู่ในสภาพพหุวัฒนธรรมดังปัจจุบันนั้น มิได้เป็นผลเนื่องมาจากความละมุนในลางยศ สักการะของบุคคลหรือกลุ่มชนบางกลุ่มเท่านั้น แต่ยังมีสาเหตุส่วนใหญ่มากจากระบบสังคมโดยเฉพาะระบบการเมืองที่ด้อยพัฒนา อันนี้เป็นการส่งทอดมาจากวิถีสังคมดั้งเดิม ที่จะโทษใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ ฉะนั้น ถ้าเราคิดว่าสิ่งที่เราทำคือการขับไล่คนชั่วเท่านั้น ก็นับว่าเป็นความคิดที่ผิดตรงที่ว่าไม่มีวันจะประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้เนื่องจากระบบสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่สามารถผลิตคนชั่วได้จำนวนที่สูงมาก ในขณะที่คนดีผู้แหวกออกมาปรามคนเลวจะมีเพียงไม่กี่คนในรอบหลายสิบปี..."⁴⁸

⁴⁷ในทัศนะของผู้เขียนถือว่าเป็น "อุดมการณ์" แม้จะจำกัดตัวเฉพาะกลุ่มปัญญาชนในมหาวิทยาลัยและผู้ที่เกี่ยวข้องเคลื่อนไหวสนับสนุน เพราะมีกระบวนการสร้างระบบความคิด ความเชื่อ สร้างสัญลักษณ์รูปธรรมและภาพสังคมในอุดมคติ สร้างวัฒนธรรมและประเพณีแบบใหม่ขึ้นมา รวมทั้งมีกระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดอุดมการณ์ดังกล่าวไปยังประชาชนกลุ่มอื่น ๆ โดยผ่านกลไกเครือข่ายต่าง ๆ และมีการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่แนวคิดของตนเอง เช่น เพลงเพื่อชีวิต เป็นต้น

⁴⁸เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, "แนวทางสร้างระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพ," วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับพิเศษ "14 ตุลาคม วันมหาปิติ" (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์, 2516), หน้า 408 - 410.

..ตราใบที่ประชาชนส่วนใหญ่มิได้รับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ตราบนั้น ประชาธิปไตยทางการเมือง ก็เป็นเพียงภาพมายาเท่านั้นเอง ตราบที่ประชาชน ส่วนใหญ่มิมีภราดรภาพ ตราบที่หน่วยการที่จะพูดถึง เสรีภาพและเสมอภาค ถ้า วิทยุอาณานิคมจะฟังกบฏได้แล้ว ก็จงกบฏเพื่อสังหารกรรมและความรักมวลชนเกิด.."⁴⁹

เมื่อมีการเผยแพร่อุดมการณ์ฝ่ายค้านขึ้นมาทำให้อุดมการณ์หลักที่ทำ หน้าที่ค้ำจุนรัฐอยู่หรือทัศนะที่มีผลต่อระบอบการเมืองที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น ทำให้เกิดสภาวะ การปะทะกันทางอุดมการณ์ โดยทางฝ่ายรัฐเอง เกิดความไม่ไว้วางใจและมองว่าเป็นการ สักลอนเสถียรภาพของรัฐบาลและ "เป็นผู้ยุยงให้เกิดความแตกแยก ความเกลียดชังขึ้น มานานหมู่คนไทย" การปลุกระดมมวลชนและมีเจตนาที่จะทำลายชาติโดยให้ล้ม สลายไป" ⁵⁰ และนำมาสู่การจัดตั้งและขยายบทบาทกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อต่อสู้กับกลุ่มบุคคล ผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ เช่น ขยายบทบาทและการจัดตั้งกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน (ลส.ชบ.) กลุ่ม ไทยอาสาป้องกันชาติ (ทส.ปช.) จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านพิทักษ์ไทย และจัดตั้งขบวนการชาว พืชมรดกชาติ เป็นต้น รูปแบบของการต่อสู้ที่ฝ่ายรัฐใช้ในการต่อต้านกลุ่มฝ่ายค้านนี้ทั้งที่เป็น กลไกในเชิงกายภาพโดยการใช้อำนาจรุนแรงต่าง ๆ ตั้งแต่การลอบทำร้าย ไปจนถึงจุดสูง สุดของการใช้อำนาจรุนแรงคือ การล่าสังหาร และที่เป็นกลไกในเชิงอุดมการณ์ ได้แก่ การใช้สื่อต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสื่อเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย และสื่อสารมวลชนโจมตีและให้ภาพ ของกลุ่มดังกล่าวว่าเป็นผู้ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ ไปยังประชาชน เครื่องมือทางอุดมการณ์ ที่ได้โฆษณาเผยแพร่ไปยังประชาชนก็คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ การเสนอความคิดที่ว่า กำลังมีการคุกคามต่อเสถียรภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ มีการดำเนินคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517 มีการเสนอคำขวัญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁹กรรณิการ์ แสงสุนทร, "หนึ่งปีที่ผ่านไป : นักศึกษาไทยภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 12 (ตุลาคม 2517) : 60.
⁵⁰รายการตะบันไฟ - ตะไลเพลิง, ออกอากาศทางสถานีวิทยุยานเกราะ โดย ชมรมวิทยุเสรี พ.ศ. 2519.

ในการหาเสียงเลือกตั้งเดือนเมษายน พ.ศ. 2519 โดยพรรคชาติไทยว่า "...ถ้าสิ้นชาติ
สิ้นแผ่นดิน สิ้นกษัตริย์ เห็นสุดจะยืนหยัดอยู่ได้..." รายการต่าง ๆ ที่เสนอทางวิทยุ
กระจายเสียงก็กล่าวถึงประเด็นนี้ และกำหนดภารกิจที่จะต้อง "พิทักษ์ไทย" ให้กับกลุ่มผู้
รับสารไปปฏิบัติการ (จนมาสู่ปฏิบัติการฆาตกรรมหมู่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519
ภายใต้ความรู้สึกที่ว่าเป็นภารกิจอันชอบธรรมที่จะจัดการกับผู้ที่มาแย่งชิงดวงใจของคนไทยทั้ง
ชาติ...ผู้เขียน) จนมีการกล่าวถึงยุคนี้ว่าเป็น "ยุคทมิฬห่าหม่น" ซึ่งกล่าวเอาไว้ว่า

"...ยุคสมัยนี้ ดูเหมือน "ความรักชาติ" จะถูกผูกขาดโดยกลุ่มคนหรือกลุ่มขบวนการที่
ชอบอ้างคาถาเพียงไม่กี่บท แม้ว่าคาถาที่ใช้อ้างนั้นจะดูไม่ออกว่า "จริงใจ" เพียง
ใดหรือไม่ก็ตามแต่คาถา 3 - 4 ประโยคนั้นก็มีความจริงจังที่จะสร้างความร้าวราน
ให้กับคนในชาติไม่มากนักน้อย ...ได้ก่อให้เกิดขบวนการที่มุ่งหน้าจะพิชิต เพื่อรักษา
ผลประโยชน์ของตนหรือกลุ่มตนไว้ให้มากที่สุดและนานที่สุดด้วย การปลุกปั่นให้เกิดความ
ชิงชังโดยสูตร "ชาวพิชิตชาย" ที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา อย่างน้อย
จึงมีส่วนทำให้เกิดความสับสนจนถึงขั้นเลือดตกยางออกผู้นำกรรมกร ช่างนา และผู้
นำนักศึกษาประชาชนจำนวนมากไม่น้อยได้ถูกฆาตกรรม หรือไม่บางคนก็ต้องหลบเลี่ยง
เพราะหวั่นเกรงภัยมืดที่อาจเกิดขึ้นแก่ตน ไม่ผิดไปจากเหตุการณ์บ้านเมืองใน
"ยุคทมิฬ" ที่ผ่านมา หากเพียงแต่ว่า "ยุคทมิฬ" รุ่นใหม่ได้พัฒนาตนเองออกมาในรูป
แบบที่ถูกต้องตามกฎหมายมากขึ้นและกลายเป็นรัฐบาลที่อ้างว่าเป็นตัวแทนของประชา-
ชนได้เต็มปากมากขึ้น..."⁵¹

๔.2.2 การใช้กลไกสื่อสารมวลชนของรัฐเพื่อเอาชนะทางอุดมการณ์

เพื่อให้สามารถควบคุมการเผยแพร่ข่าวสารต่อประชาชนทั่วไปในสังคม
ได้เป็นไปทางเดียวกัน รัฐบาลจึงเข้ามาควบคุมกลไกสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะกลไก
วิทยุกระจายเสียง ด้วยการออกระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.
2518 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

⁵¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, "บทบรรณาธิการ : ยุคทมิฬห่าหม่น," เมื่อนายเข้ม เย็น
ยิ่ง อายุครบ 60 ปี สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 14 (มกราคม - มีนาคม 2519) : 2.

"..1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. ส่งเสริมนโยบายและประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ทั้งในด้านการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจและสังคม

3. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสำนึก และความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

4. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจซึ่งกันและกัน

5. เชิญชวนให้ประชาชนตอบโต้ และต่อต้านศัตรู ตลอดจนลัทธิที่เป็นภัยต่อประเทศชาติและมีความร่วมมือกับมิตรประเทศ

6. เป็นสื่อมวลชนที่ดีสำหรับการสื่อข่าวทั่วไป และข่าวจากรัฐบาลไปสู่ประชาชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และถูกต้องโดยรวดเร็ว.."52

โดยระเบียบการดังกล่าวนี้จะรองรับพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงปี พ.ศ. 2517 ที่ให้สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานีต้องเสนอรายการทุกรายการให้กรมประชาสัมพันธ์ทราบและเจ้าหน้าที่ผู้จัดรายการต้องเสนอเนื้อหารายการที่สอดคล้องกับการสร้างความสามัคคีและสร้างความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยจะมีคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ตรวจสอบก่อนว่ามีผลกระทบต่อความสามัคคีของคนในชาติหรือไม่ หากมีผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษด้วยการตักเตือน - ยกเลิกการจัดรายการ และจนถึงถูกปิดสถานีใบงานที่สุด53 และเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการฯ สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการบริหารส่วนกลางและ

52กรมประชาสัมพันธ์, "ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2516," อ้างใน กองวิชาการกรมประชาสัมพันธ์, ที่ระลึกในการครบรอบ 51 ปี กรมประชาสัมพันธ์ 3 พฤศจิกายน 2527 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2527), หน้า 23.

53พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียง, 2517.

ราชการบริหารส่วนภูมิภาค กรมประชาสัมพันธ์ ในปี พ.ศ. 2518 โดยเพิ่ม
หน่วยงานระดับกองขึ้นมาหลายกองที่สำคัญได้แก่

"กองคณะกรรมการบริหารงานวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) ซึ่งทำ
หน้าที่ในการบริหารงานควบคุมและตรวจสอบการเผยแพร่รายการต่าง ๆ ของสถานี
วิทยุกระจายเสียงทุกสถานี..."⁵⁴

นอกจากควบคุมสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์
ด้วยการตั้ง กบว. ขึ้นมาทำหน้าที่กำกับตรวจสอบเนื้อหารายการต่าง ๆ แล้ว สถานีวิทยุ
หลายสถานี โดยเฉพาะสถานีวิทยุในเครือของกองทัพบก ยังได้มีการจัดตั้งเป็นชมรมวิทยุ
เสรี โดยรวบรวมนักจัดรายการของสถานีวิทยุต่าง ๆ ให้มีการจัดรายการอย่างสอดคล้อง
กัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

"เชิญชวนให้ประชาชนตอบโต้และต่อต้านศัตรูตลอดจนลัทธิที่เป็นภัยต่อประเทศชาติ"⁵⁵
ลักษณะการจัดรายการเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียง ปี พ.ศ. 2517
คือมีรายการประเภทข่าว ความรู้ และรายการบันเทิง ซึ่งจะต้องเป็นไปตาม
นโยบายของรัฐบาลที่กำหนดไว้ว่า

1. ส่งเสริมให้เกิดความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
2. สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. ต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียขวัญ เกิดการอลหม่าน ก่อให้เกิดความแตก
แยก กระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติ หรือสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับต่างประเทศ
4. ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน..."⁵⁶

⁵⁴พระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการบริหารส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค
กรมประชาสัมพันธ์ ลงวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2518 อ้างใน กองวิชาการ กรม
ประชาสัมพันธ์, 50 ปีกรมประชาสัมพันธ์ 3 พฤษภาคม 2526 (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2526), หน้า 24.

⁵⁵จงจิต ศรีพรรณ, การสื่อสารมวลชน, หน้า 44.

⁵⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

จากนโยบายและวัตถุประสงค์เฉพาะของการจัดตั้งชมรมวิทยุเสรี ทำให้ลักษณะของรายการต่าง ๆ ที่ผลิตออกมาให้ประชาชนฟังนั้น ไม่ว่าจะเป็นข่าว สารคดี เชิงข่าว หรือแม้แต่รายการบันเทิงจะมีลักษณะมุ่งชักชวนให้ประชาชนตอบโต้และต่อต้านศัตรู ตลอดจนลัทธิที่เป็นภัยต่อประเทศชาติ หรือเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความสามัคคีของชนในชาติ ซึ่งการเสนอข่าวสารในลักษณะนี้ (ทั้งโดยตรง และสอดแทรกมาในรายการบันเทิง ซึ่งได้แก่ รายการเพลง เป็นต้น) มีผลทำให้ประชาชนส่วนใหญ่วันทึ่ง หรือรับรู้ข่าวสารจากสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยไม่มีโอกาสตรวจสอบกับข้อเท็จจริง หรือรับฟังข่าวสารจากฝ่ายที่ถูกกล่าวหา มีแนวโน้มที่จะคล้อยตามและคิดว่าเป็นจริงไปในที่สุด เช่น ข่าวลือที่ว่า

"...นี่ก็มีข่าวออกมาอีกแล้วว่า ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ "ผู้ที่ผลิตนักศึกษาเคราฟและเชื่อ" วางแผนแสงกระตุ้นให้นักศึกษาเดินขบวน ต่อต้านรัฐธรรมนูญ เพราะ ดร.ป๋วย ไปแพ้เสียงข้างมากในสภามา..."⁵⁷ หรือ

"...เงินคอมมิวนิสต์แจกเงินนักศึกษาจ้างให้เดินขบวน นายธีรยุทธ บุญมี นั้นได้รับเงินจากทางจีนและญี่ปุ่น ขณะนี้สะสมกันไว้ได้ร่วมร้อยล้านบาทแล้ว สำหรับนาย เสกสรรค์ ประเสริฐกุลได้จากทางจีนส่วนญี่ปุ่นยังไม่ได้มาติดต่อ จำนวนเงินที่นาย เสกสรรค์ได้นั้นว่ากันว่า พอ ๆ กับที่นายเทิดภูมิ ใจดีได้ทีเดียว คือเดือนละสองแสนบาท..."⁵⁸

รายการต่าง ๆ ที่จัดโดยชมรมวิทยุเสรีที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะออกอากาศทางสถานีวิทยุ AM. ซึ่งคนต่างจังหวัดจะนิยมฟังกัน เนื่องจากใช้สื่อกระจายเสียงแบบ On line ไม่ต้องใช้เสาอากาศแบบคลื่น FM. (บางรายการก็ออกอากาศทั้ง AM. และ FM. ขึ้นกับทางสถานีส่ง) เช่น รายการเพื่อแผ่นดินไทยของสถานีวิทยุ 919 กรป.กลาง (ปัจจุบันจัดโดยสถานีวิทยุกองพลที่ 1

⁵⁷รายการจากชมรมวิทยุเสรี (ไม่ทราบชื่อรายการแน่นอน) อ้างใน บุญสนอง บุญวิทยานัน, "เมืองไทยไม่ใช่กรุงเทพฯ : ผู้อยู่เบื้องหลังขบวนการนักศึกษาประชาชน," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 12 (10 ตุลาคม 2517), หน้า 13.

⁵⁸เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

รักษาพระองค์)⁵⁹ รายการพร้อมใจกันสร้างชาติ ของสถานีวิทยุ ท.ท.ท. และ รายการตะบันไฟ ตะไลเพลิง ของสถานีวิทยุยานเกราะ เป็นต้น (แม้รายการเพลง ธรรมคาฯ เช่น รายการปริทรรศนตรีไทยของสถานีวิทยุ 919 กรป.กลาง, รายการ เพลงไทยเดิม, เพลงพื้นเมืองของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, รายการ เพลงไทยสากลของสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน ฯลฯ ก็มีการสอดแทรกทัศนะทางการเมืองหรือความรักชาติ รักประเทศ ต่อต้านผู้ไม่หวังดีต่อประเทศ ลงไปในรายการโดย เจ้าหน้าที่ผู้จัดรายการ) มีการเปิดเพลงปลุกใจให้ประชาชนฟังสลับกับการเสนอข่าวสาร เช่น เพลงหนักแผ่นดิน เพลงทหารนเรศวร (หรือเพลงทหารเสือนเรศวร) เพลงเรารู้ เป็นต้น จนมีการกล่าวกันว่า

"..ในหมู่บ้านเดี๋ยวนี้นี้ แม้จะไม่มีเพลงปลุกใจให้รักชาติของหลวงวิจิตรวาทการอีกต่อไป แต่เราทุกคนก็ยังได้ยินเสียง เบียร์ยั้ง .. เบียร์ยั้ง .. ดังเสียงฟ้าผ่าต .. ดังแว่วมาแทนอยู่ตลอดเวลา.." ⁶⁰

4.2.3 การใช้เพลงเป็นสื่อเพื่อตอบโต้และเอาชนะอุดมการณ์ฝ่ายค้าน

ขณะที่ฝ่ายไม่เห็นด้วยกับรูปแบบการปกครองและอุดมการณ์หลักของรัฐที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ได้ใช้บทเพลงที่เรียกว่า "เพลงเพื่อชีวิต" เป็นสื่อบอกเล่าและอธิบายถึงสภาพที่ไม่เป็นธรรมทางสังคม รื้อยัดความรู้สึกและสร้างทัศนะในการแก้ไขสภาพโครงสร้างสังคมการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้น บทเพลงเพื่อชีวิตเหล่านี้จะขับร้องแพร่หลายกันในหมู่ปัญญาชนในมหาวิทยาลัยและในการชุมนุมประท้วงต่าง ๆ เนื้อหาของบทเพลงดังกล่าวจะมีตั้งแต่การบอกเล่าสภาพความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสังคม การ

⁵⁹คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ, การส่งเสริมความรู้ทางด้านอุดมการณ์แห่งชาติแก่เยาวชนโดยผ่านสื่อสารมวลชน (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2526) หน้า 147, (รายการดังกล่าวยังจัดมาจนถึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะรายการเพื่อแผ่นดินไทย โดยนำทุกสถานีถ่ายทอดเผยแพร่ออกไปสู่ประชาชน).

⁶⁰สุชาติ สวัสดิ์ศรี, "บทบรรณาธิการ : ยุคหมิพิใหม่," หน้า 2.

ถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (ถูกกดขี่ ขูดรีด เขี้ยยดหยาม) จากผู้ที่อยู่ในฐานะ เห็นอกว่า จนถึงการใช้กรรองให้มีการลุกขึ้นสู้ในหมู่ชนชั้นล่างในสังคม โดยที่วงดนตรีที่เล่นเพลงเพื่อชีวิตนั้นส่วนใหญ่จะเป็นวงดนตรีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น วงกรรมมาชน (มหิดล) วงต้นกล้า (ธรรมศาสตร์) วงครุชน (นักศึกษาครู) วงงิ้ว (ธรรมศาสตร์) และวงคาราวาน ซึ่งเป็นวงดนตรีอิสระ เป็นต้น เพลงของวงดนตรีเพื่อชีวิตเหล่านี้มีบทบาทต่อกลุ่มชน ที่ได้รับอิทธิพลจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงนี้มาก (สถานการณ์การเมืองช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2519) มีเพลงต่าง ๆ ที่ได้รับความนิยมในหมู่ผู้รับฟัง (ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว) เช่น เพลงคนกับควาย ที่กล่าวถึงสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นว่า

"..ความเป็นคนสลายลงไปพลัน กฎมพินแรงแบ่งชนชั้น ชนชั้นชานาจึงต่ำลง
เขี้ยยดหยามชานาว่าป่าดง สาคัญมันคงคือความตาย.." 61

เมื่อมีเพลงประเภทเพื่อชีวิตเกิดขึ้นและแพร่หลายในกลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมเช่นนี้ (แม้จะถูกห้ามเผยแพร่.. ห้ามออกอากาศทางสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์) ย่อมมีผลกระทบต่อความคิดของพลเมืองที่มีต่อรัฐ ต่อระบอบการปกครอง และต่อสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น จึงมีกาผลิตสื่อออกมาตอบโต้ ซึ่งออกมาในรูปเพลงปลุกใจเช่นกัน โดยเน้นเนื้อหาเรื่องความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ และกาจัดศัตรูที่มียุยงปลุกปั่นให้เกิดการแตกสามัคคีขึ้นภายในชาติ ลักษณะสำคัญของเพลงปลุกใจที่แต่งในช่วงนี้ก็คือ การให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การเน้นเรื่องความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยผู้แต่ง เพลงดังกล่าวมีทั้งที่เป็นข้าราชการบริหารใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ข้าราชการทหาร ตำรวจตระเวนชายแดนและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เอง (สัดส่วนของผู้ประพันธ์ในช่วงนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการที่ใกล้ชิดหรือผู้รับสนอง เบื้องพระยุคลบาท) การแต่งเพลงในช่วงนี้ไม่ได้เป็นการแต่ง เนื่องในวาระพิเศษแต่อย่างใด หากแต่เป็นการแต่งเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับฟังและนำไปขับร้องต่อ ๆ กัน โดยผ่านทางวงดนตรีของ

61 เพลงคนกับควาย, คำร้องสมคิด สิงสง ทำนอง สุรัชย์ จันทิมาธร, ขับร้องโดยวงคาราวาน.

กองทัพบก วิทยาการลูกเสือชาวบ้าน (ส่วนใหญ่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนหรือแม่ไก่ เป็นทหาร) และทางสถานีวิทยุเครือข่ายทหารรวมทั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อต่อสู้กับเพลง เพื่อชีวิตที่มีการแต่งและขับร้อง เผยแพร่อยู่ในขณะนั้น

การใช้เพลงปลุกใจของทางราชการนั้น นอกจากเพื่อตอบโต้กับเพลง เพื่อชีวิตและข้อวิพากษ์วิจารณ์ของผู้ไม่เห็นด้วยกับสภาพสังคมขณะนั้นแล้ว ยังเป็นไปเพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางความรู้สึกของคนในสังคมโดยอาศัยการสร้าง "ความรักชาติ" เป็นแกนมาทางความรู้สึกและแทนคำอธิบายต่อข้อวิจารณ์ต่าง ๆ โดยมองว่าเป็นการยุยงให้แตกแยกความสามัคคี การไม่หวังดีต่อประเทศชาติ มุ่งหมายจะโค่นล้มราชบัลลังก์ (ประเด็นนี้จะได้รับการเน้นเป็นพิเศษโดยผ่านรายการต่าง ๆ ทางสถานีวิทยุยานเกราะ) การปลุกกระแสความรักชาติอย่างรุนแรงนี้จะ เป็นไปอย่าง เป็นกระบวนการ ต่อเนื่อง และมีการเลื่อนน้ำหนักความสำคัญในการพิทักษ์ประเทศชาติต่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นมา โดยสื่อทางด้านวิทยุกระจายเสียงและ เพลงปลุกใจที่แต่งขึ้นเป็นสิ่งเร้า (มีรายการสำหรับลูกเสือชาวบ้านโดยเฉพาะ)

แบ่งตามช่วง เวลาและวัตถุประสงค์ของการประพันธ์เพลงต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. เป็นเพลงที่แต่งให้แก่ทหารหาญ และประชาชนในชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมใจกันสามัคคีต่อสู้ศัตรูที่มาคุกคามประเทศชาติ แบ่งตามผู้ประพันธ์ได้เป็น

1.1 เพลงพระราชนิพนธ์ หรือประพันธ์โดยข้าราชการที่

ใกล้ชิด เช่น

- เพลงแผ่นดินของเรา
- เพลงดุจบิดามารดา
- เพลงดินเกิดไทย
- เพลงเรารู้
- เพลงทหารเลื่อนเรศวร
- เพลงแม่พระธรณีรพิน

เป็นต้น

1.2 ประพันธ์โดยข้าราชการทหาร หรือนักดนตรีจากวงดนตรี
กรมประชาสัมพันธ์ โดยมอบแต่ทหารในกองทัพต่าง ๆ เป็นหลัก เช่น

- เพลงสดุดีนี้กรบไทย
- เพลงมาร์ชแผ่นดินไทย
- เพลงชายชาติเสือ
- เพลงจากยอดดอย

เป็นต้น

2. เป็นเพลงที่แต่งให้กับกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่ทางราชการไปจัดตั้งขึ้น
เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ขบวนการชาวนาพิฆาตช้าย แม่บ้านพิทักษ์ไทย โดยเริ่มจากการ
ร้อง เผยแพร่กันภายในกลุ่มก่อนภายหลังมีการนำไปขับร้องบันทึกเทป เปิดเผยแพร่ทาง
สถานีวิทยุของกองทัพ เช่น

- เพลงมาร์ชลูกเสือชาวบ้าน
- เพลงลูกเสือรวมพลัง
- เพลงหนักแผ่นดิน
- เพลงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- เพลงกฎของลูกเสือ

เป็นต้น

3. เปิดเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปทางสถานีวิทยุต่าง ๆ โดยวง
ดนตรีกรมประชาสัมพันธ์หรือกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น

- เพลงแผ่นดินสุดท้าย
- เพลงไทยอย่าเฟล
- เพลงทางแผ่นดิน
- เพลงชาติไทยที่รัก
- เพลงไทยเพื่อไทย
- เพลงแผ่นดินถิ่นไทย

เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้มีการนำเพลงปลุกใจต่าง ๆ ที่ประพันธ์ขึ้นในอดีตมา
เลือกเปิด เช่น สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม (คาบูกัญญา รักชาติ และอยู่อยุธยา) อีก

เป็นต้น สมัยจอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอม กิตติขจร (ช่วงก่อน พ.ศ. 2514 ซึ่ง
 ประพันธ์ให้แก่ทหารหาญในสมรภูมิ และตำรวจตระเวนชายแดนที่ต้องต่อสู้กับภัยคอมมิวนิสต์
 เช่น แด่ทหารหาญในสมรภูมิ ความฝันอันสูงสุด คชด. และตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น)
 แต่อย่างไรก็ตาม เพลงที่ได้รับการเปิดฟังมากที่สุดในยุคนี้ได้แก่ เพลงหนักแผ่นดิน⁶² ซึ่ง
 เริ่มได้รับการเปิดเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงครั้งแรกในรายการตะบันไฟ - ตะไล-
 เพลง ต่อมารายการต่าง ๆ ของชมรมวิทยุเสรีได้นำไปเปิดเผยแพร่ต่อ ๆ และมีผล
 อย่างมากต่อการสร้างทัศนคติและความคิดของคนในสังคมไทยต่อกลุ่มชนที่เห็นว่า เป็นปฏิปักษ์
 โดยเฉพาะผู้ที่ยอมรับและ เชื่อในอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามที่ทาง
 ราชการได้ปลูกฝังลงไป

ส่วนเพลงของทางราชการประเภทอื่นที่เกี่ยวข้องในวาระสำคัญ ๆ
 จะเป็นเพลงเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การเฉลิมฉลองพระยศสยามมกุฎ-
 ราชกุมาร ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายชิราวุธ ซึ่งได้รับยศเป็นพระบรมโอรสาธิราช
 สยามมกุฎราชกุมาร ประพันธ์โดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เช่น

- เพลงไชโย โอรสาธิราช
- เพลงเฉลิมพระเกียรติเจ้าฟ้าชาย

เป็นต้น

พิจารณาตามตาราง เปรียบเทียบช่วง เวลาและการประพันธ์บทเพลงได้

ดังนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶² เพลงหนักแผ่นดิน ประพันธ์โดย พันตรีบุญส่ง หักฤทธิ์คัก ภายหลังได้รับความนิยมมาก โดยชมรมวิทยุเสรีได้นำไปออกอากาศเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงในหลาย ๆ รายการ (จนมีการเปรียบเทียบว่า เพลงนี้มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการใด ๆ ที่นำมาสู่การใช้ความรุนแรงของผู้ที่ฟัง เพราะให้ความชอบธรรมในการจัดการกับพวกหนักแผ่นดิน. ผู้เขียน)

ตารางที่ 5 แบ่งตามช่วงเวลาและการประพันธ์

ช่วงเวลา	เนื้อหาในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2516	มอบให้ ลส.ชบ. นำไป ขับร้อง	แผ่นดินของเรา ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	มจ. มณีรัตน์/ร.9 ไม่ทราบผู้ประพันธ์
	มอบให้กองทัพและประชาชน ในชาติ	ชาติไทยที่รัก (16 - 19) สละชีพเพื่อชาติ พลบขัญทหารไทย ดุษฎีตามารดร	วงดนตรีกรมประชา สัมพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ โคลงสมเด็จพระเจ้าฟ้า สิรินทร - พวงร้อย สนิทวงศ์
	มอบให้กองทัพทหารเรือ นเรศวร ภายหลังเผยแพร่ โดยทั่วไป เป็นรายการของ สถานีวิทยุต่าง ๆ	ทหารเลื่อนเรศวร (16 - 19)	สมภพ จันทรประภา/ พวงร้อย สนิทวงศ์
2517	มอบให้ ลส.ชบ.	มาร์ชลูกเสือชาวบ้าน ราชวงลูกเสือชาวบ้าน ปลุกไทย ตื่นเถิดไทย	วงดนตรีกรมประชา สัมพันธ์ มจ. มณีรัตน์ บุนนาค

ช่วงเวลา	เนื้อหาสาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2517	เปิดในรายการต่าง ๆ ของ สถานีวิทยุของชมรมวิทยุเสรี	แผ่นดินถิ่นไทย หวงแผ่นดิน แนวหลัง ชายชาติเสือ	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์
	เปิดเผยแพร่ทางสถานีวิทยุ	หลักธรรมคำไทย	สยาม/ เอื้อ สุนทรสนาน
	ให้ ลส.ชบ. ภายหลัง เผย แพร่ทางวิทยุ	ผู้ชาติใจตายเพื่อชาติ เราสู้ หนักแผ่นดิน (16 - 19)	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ร. 9 พ.ต. บุญส่ง หัตถ์ศักดิ์
2518	ให้ ลส.ชบ. ขับร้อง แต่งตั้ง เจ้าฟ้าชายเป็น มกุฎราชกุมาร	กฎของลูกเสือ ไชยโย รोरสาธิราช	สยาม/ เอื้อ สุนทรสนาน ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรา- การ
	มอบให้กองทัพบกและภายหลัง นำมาเผยแพร่ทางสถานี วิทยุ	เฉลิมพระเกียรติฟ้าชาย แม่พระธรณีรัพัน สดุดีนักรบไทย จากยอดดอย	วงดนตรีกรมประชา สัมพันธ์ มณีรัตน์ บุณนาถ/ แมนรัตน์ ศรีกรร- านนท์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ พ.ท. ณรงค์เดช นันทาพิทักษ์

ช่วงเวลา	เนื้อหาสาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
		ไทยรำลึก	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
		เทอดมหากษัตริราช	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
	รายการตะบันไฟ ตะไล- เพลงของชมรมวิทยุเสรี	ถิ่นเมืองไทย (18-19)	วงดนตรีกองทัพบก
	รายการ เพื่อนแผ่นดินไทย	แผ่นดินสุดท้าย	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
2519	เฉลิมพระ เกียรติ ร.9	ฟ้าประดับใจ	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
	รายการวิทยุของ ลส.ชบ.	รวงลูกเสื่อชาวบ้าน เกรียงไกร	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
	เปิดเผยแพร่ในรายการของ ชมรมวิทยุเสรี	ลูกเสื่อรวมพลัง ไทยอย่าเผลอ มาร์ชแผ่นดินไทย ไทยเพื่อไทย	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกองทัพบก วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
		ไทยร่วมใจ	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์

ศูนย์วิทยุโทรพยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.4 ลักษณะเนื้อหาของบทเพลง : อุดมการชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ลักษณะ เนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลงของทางราชการที่เสนอต่อประชาชนในช่วงของความรักชาตินั้น แม้จะ เป็นการเน้นอุดมการณ์หลัก 3 ประการ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่ดูไม่ต่างกับช่วงก่อนก็ตาม แต่การอธิบายถึงความป็นชาติ ความสามัคคีของชนในชาติและความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็มีการให้น้ำหนัก และการเปรียบเทียบที่ต่างกันไป กล่าวคือ

1) ความเป็นชาติ ในความหมายของประวัติศาสตร์ที่ต้องก่อร่างสร้างตัวและพึงรักษาไว้ เช่น

"...จากเหนือแดนไกล สู่เมืองใต้ด้วยใจรักสงบ มาได้พบแผ่นดินทองต้องประสงคฺ์จงใจ เจ้ารักดินแดน ต่างหวงแหนยึดถือเป็นชาติไว้ ไม่เคยยอมให้ใครแย่งชิงไป เสียสละชีพพลี สมชื่อคนไทย.."63

"มาหาลำเคียงคิดถึงชาติไทย ชาติเรานั้นเคยยิ่งใหญ่แต่ในสมัยนานมา.. รวมพลังฟันฝ่าจนวัฒนาเป็นชาติไทย.. เลือดเนื้อเราเท่าไร กว่านามว่าไทยจะสู่เรา.."64

"...ถูกรุก ต้องรบ รับป้องเผ่า ผองเรา ชีพพลียอม เอาเผ่าไทย อยู่มาจากถิ่นเหนือลงใต้ รวบรวมไทยคงมั่น สู่แดน สุขสันต์ สู่สุราษฎร์ ลุ่มเจ้าพระยา เข้าครอบครองทากันเป็นถิ่นไทย เรามาสราง อาณาจักรไทยไพศาล..."65

63 เพลงแม่พระธรณีรำพัน ประพันธ์โดย ม.ล.มณีรัตน์ บุนนาค และแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ ขับร้องโดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518 - 2519.

64 เพลงชาติไทยที่รัก เนื้อหาของมาจากเพลงไทยควราศานิง (พ.ศ. 2500 - 2506) แต่เปลี่ยนเนื้อร้องใหม่ ขับร้องโดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง พ.ศ. 2516 - 2519.

65 เพลงไทยรำลึก ไม่ทราบผู้ประพันธ์ เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2518 ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง.

2) การแสดงความรักชาติด้วยความสามัคคีไม่หลงเชื่อการยุบปลุก

ปั่น เช่น

"..บัดนี้คนพาลจะผลาญชาติไทย พองภัยทั่วไกลและใกล้ เริ่มมาไหวไหวแต่ประตูลังคารคนไทยร่วมแรงและใจทุกผู้ เตรียมพลังไว้สู้ ต่อตีริบู่ให้แพ้ไป ..ถ้า मैंไทยเองข่มเหงพวกพ้องแล้วคนที่มันคิดจ้องก็คงผยองใจกัน มันคอยเวลาให้สามัคคีปั่น โดยใช้การปลุกปั่นให้ไทยฆ่าฟันกันเล่นทุกปี ..วันใดไทยแยกแตกสามัคคี วันนั้นแผนที่ก็จะไม่มีชาติไทย ..เราควรระวัง ชาติไทยนั้นพังหรือไม่ คนนอกทักมาได้ หากเราข้างใน ใจชาตินี้เอง..."⁶⁶

"..รักกันไว้เกิดเพื่อนไทย ทุกคนชาครพี่น้องร่วมชาติ ...ชาติใดประชารักก็ใคร่แข่งขัน ชาติใดประชาแตกกัน ชาตินั้นล่มจมพริบตา ป้องกันไว้เกิดเพื่อนไทย ..คั้นเคืองฆ่ากันไม่ฉลาด จะเป็นโอกาสให้ศัตรูเข็ดเลือด ..พร้อมเพรียงร่วมใจเพื่อนพ้องทวิหน้าเพื่อนไทย..."⁶⁷

3) ไทยคง เป็นไทยอยู่ได้ก็ เพราะมีสถาบันพระมหากษัตริย์คงอยู่คู่ไทย
 "..ถ้าสิ้นชาติ สิ้นแผ่นดิน สิ้นกษัตริย์ เห็นสุดจะยี่หนย้อยู่ได้ จะเป็นตายร้ายดีก็เป็นไป ขอบ้องกันเอาไว้จนสุดฤทธิ์..."⁶⁸

66 เพลงชาติไทยที่รัก, เรื่องเดียวกัน.

67 เพลงรักกันไว้เกิดเพื่อนไทย ไม่ทราบผู้ประพันธ์ เผยแพร่ ปี พ.ศ. 2516

- 2519.

68 เพลงเราสู้ พระราชินีพันธุ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานแต่พสกนิกร เมื่อ พ.ศ. 2518 (โดยมีพระราชดำริว่า .."ที่เขาเรียกกันว่า ฆ่าล้างโคตรอะไรนั้น ข้าพเจ้าไม่หวั่นกลัวและไม่หนีด้วย ข้าพเจ้าจะยอมตายอยู่ที่ตรงนี้ ข้าพเจ้ายืนอยู่นี้แหละ และจะสู้แม้จะ เหลือเป็นคนสุดท้ายก็ตามเถอะ..." ตำนานกัญพิงส์-ราชินีเวศน์ พ.ศ. 2518) วงดนตรีกองทัพบก นำไปบรรเลง ขับร้องโดย สันติ ลุนเผ่ เริ่มเผยแพร่ทางสถานีวิทยุยานเกราะ ต่อมาได้รับการเผยแพร่โดยชมรมวิทยุเสรี.

"..ด้วยพระบุญญาธิการและพระเมตตา พระฟ้าผาสุกไว้ทุกข์อาทร เศษบรม
 เสดชานภาพแห่งจักรีวงศ์ ไทยยังยืนยงอยู่คงเป็นไทย ไว้วันนคร..."⁶⁹
 "..ไทยธำรงคงไว้ซึ่งนิรันดร มิ่งขวัญ คือ ชาติ ศาสน์ ประมุขไทย แหล่งของใจ
 รวมกันไม่มีแปรผัน หากแก่นัศตรู ผู้ดทยามเหยียดหยัน ป้องกันพาดพิงให้
 มลาย..."⁷⁰

4) กาวัดศัตรูที่มาบ่อนทำลายประเทศชาติ

"..คนใดขยงบลุกปั่น ไทยด้วยกันหวังให้แตกกระจาย บลุกระดมมวลชนให้สับสนวุ่น
 วาย เพื่อคนไทยแบ่งฝ่ายรบกันเอง ..คนใดขายคนขายชาติ ได้โอกาสชี้ทางให้ศัตรู
 ฟ้าสลายพลังไทยให้พลังสู้ เมื่อศัตรูโจมตีเสียทีมัน คนใดคิดร้ายราวี ประเพณี
 ของไทยไม่ต้องการ เกื้อหนุนอคติเชื้อลัทธิอันธพาล แพร่ร้ายเข้ามาบ้านเมืองเรา..
 หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน..."⁷¹

"..ชีวิตอุทิศเพื่อชาติ เราสู้เพื่อชาติทั้งหลาย ชาติเสียแล้วต้องไว้สาย ชาติขาย
 แล้วต้องค้อกร เบี่ยง ๆ ดังเสียงฟ้าพาด โครม ๆ พิณาคพิงสลอน เบี่ยง ๆ
 ลุกปั่นเต็นกระดอน โครม ๆ ตั้สกร^{กร}ชนะเดินไกล..."⁷²

69 เพลง เทอดมหากษัตราธิราช ไม่ทราบผู้ประพันธ์ บรรเลงขับร้องโดยวง
 ดนตรีกองทัพบก ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงในช่วงปี พ.ศ. 2518 ของสถานีวิทยุ
 กองทัพบก.

70 เพลง ไทยเพื่อไทย ไม่ทราบผู้ประพันธ์ บรรเลงขับร้องโดยวงดนตรีกองทัพบก
 พ.ศ. 2519 ออกอากาศทางสถานีวิทยุของชมรมวิทยุเสรี.

71 เพลง หนักแผ่นดิน ประพันธ์โดยพันตรี บุญส่ง หักฤทธิ์คัก ในปี พ.ศ.
 2518 (หลังการตั้งขบวนการชาตินิยมชาตินิยม) บรรเลงโดยวงดนตรีกองทัพบก ขับร้อง
 โดย สันติ ลุนเผ่ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุชมรมวิทยุเสรี โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.
 2519.

72 เพลง ทหารเลื่อนเรศวร ประพันธ์โดย สมภพ จันทระประภา และพวงร้อย
 สนิทวงศ์ เริ่มประพันธ์ที่กองทัพทหารนเรศวร กรมทหารราบที่ 21 ชลบุรี ต่อมาเผยแพร่
 แพร่ทางสถานีวิทยุยานเกราะ และชมรมวิทยุเสรี โดยวงดนตรีกองทัพบก และขับร้อง
 โดย สันติ ลุนเผ่

"..ถึงชุ่มน้ำล้างโคตรก็ไม่หวั่น จะสู้กันไม่หลบหนีหาย สู้ตรงในสู้ที่นี้ สู้จนตาย ถึงเป็นคนสุดท้ายก็ลองดู บ้านเมืองเรา เราต้องรักษา อยากรักษาเอาเสียเราสู้..."⁷³

5) เชิดชูการเสียสละชีวิตของทหารไทยที่ต้องต่อสู้กับข้าศึกศัตรู เช่น
 "..เราเหล่าลูกรักทัพไทย ถวายชีวิ ขวานทองเอ๋ยเคยโสภณ บัดนี้เข้าป็นตั้งท้าวไทยไร้สิ้นคนดี กลองศึกสิ้นแล้วบัดนี้ ...แม้ใครรานใครรุกไทย ชีพนั้นพลีให้..."⁷⁴

"..ยากลาเคียดเพียงใดใจยังมั่น จะปกป้องผองไทยช้านรินทร์ สิ้นชีวันก็ห่วงหวงแผ่นดิน ด้วยหน้าที่รับผิดชอบ คือคำตอบที่รบอยู่มีรูสิ้น ความภูมิใจจเลศล้ำค่า อาจใจ รักแผ่นดินเกียรติศักดิ์นี้กรบไทย..."⁷⁵

"..หากเหลือหนึ่งชีวิที่มีลมหายใจ ชาตไทยก็ยังยงยืน รบเรารบแม่ศัตรูมาค้อมัน มียอมเสียผืนแผ่นดินไปเป็นอื่น หน้าไหนมันเพยอเป็นเจอบิน ไทยจงยืนอยู่คู่ฟ้า ทุกชีวิตของข้านี้ ยินดีให้ทิ้ง เลือดเนื้อเพื่อทำให้ไทยดำรงหล้า..."⁷⁶

นอกจากนั้น จะเป็นเพลงที่แต่งตามวาระที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น เถลิงยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร, เสด็จพระเกียรติพระภัทรมหาราช, และเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเนื้อหาของบทเพลงก็จะ เป็นไปตามวาระที่แต่งโดยเป็นลักษณะ เถลิงพระเกียรติหรือแสดงความเทิดทูนสถาบันดังกล่าว

73 เพลงเราสู้,

74 เพลงยอดทหารบก ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องโดยวงดนตรีกองทัพบก.

75 เพลงจากยอดดอย ประพันธ์โดย พันโท ณรงค์เดช นันทโพธิ์เดช พ.ศ. 2518 บรรเลง ขับร้องโดยวงดุริยางค์ทหารบก ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง.

76 เพลงสละชีพเพื่อชาติ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องบรรเลงโดยวงดนตรีกองทัพบก.

77 เพลงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องในพิธีเข้าค่ายของลูกเสือชาวบ้าน ภายหลังนำไปบรรเลงขับร้องโดยวงดนตรีกองทัพบก ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง.

"..รักที่ได้กล่าวเล่ามาถึง แต่ยังมีรักหนึ่งอันซึ่งประทับชีวี รักนั้นมั่นคง จะรักชื่อตรง
หวงแทนหน้าหน้า นั่นคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไทย.."78

"..องค์สมเด็จพระราชาธิราช โอกาสเฉลิมพระยศราชประสงค์ ประชาชนขึ้นหทัย
เป็นบุญของไทยแล้ว ทูลกระหม่อมแก้วเกริกกล้าจะหาไหน ทรงเป็นแบบเลิศบุรุษ
ของคนไทย ขอจงทรงเสวยสุขสวัสดิ์ ทรงเป็นศรีแรงใจชาติไทยเทอญ.."79

4.3 การใช้สื่อเพื่อรักษาอุดมการณ์หลักของรัฐ (พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2522)

4.3.1 สงครามโฆษณาหลังการเข้าร่วมกับ พ.ค.ท.ของปัญญาชน

ผลจากการสังหารหมู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นำมาซึ่งความขัดแย้งที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ปัญญาชนจำนวนมากตัดสินใจเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยด้วยเหตุผลที่เล็ก เชื่อในแนวทางสันติวิธีว่าจะนำไปสู่การบรรลุสิ่งที่เรียกร้องต้องการได้ ดังกล่าวที่ว่า

"...เพื่อรวมตัวกันเรียกร้องหาความเป็นธรรม ซึ่งผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การ
ทำหายจากผู้มีอำนาจในการปกครอง ...ด้านหนึ่งอาจคิดได้ว่าเป็นการพิสูจน์พลัง
ประชาชนที่รวมตัวกันเหนียวแน่นมากขึ้นโดยหลักการของสันติประชาธรรม หากแต่ผลที่
เกิดขึ้นอีกด้านหนึ่งจนถึงแก่มีการเลือดตกยางออกนั้น ได้ทำให้นักกลุ่มพลังต่าง ๆ มี
ความสงสัยต่อกติกา ...และยังสงสัยมากขึ้นไปอีกหลักสันติประชาธรรมของนายเข้ม
เย็นยิ่งว่าจะยังใช้การได้ในหมู่บ้านแห่งนี้ ...ว่าหลักการสันติเพื่อประชาชนนั้น ยังจะมี
เงื่อนไขให้ใช้ได้อยู่อีกหรือ..."80

ศูนย์วิทยุวิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

78 เพลงรักหนึ่งในดวงใจ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องบรรเลงโดยวงดนตรีกรม
ประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ออกอากาศทางสถานีวิทยุทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียง .

79 เพลงเฉลิมพระเกียรติเจ้าฟ้าชาย ไม่ทราบผู้ประพันธ์.

80 สุชาติ สวัสดิ์ศรี,

นอกจากนั้น สภาการศึกษาร้ายและสังหารหมู่ภายในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ทำให้หลายคนตัดสินใจเข้าร่วมกับ พ.ค.ท. บนพื้นฐานของความเครียดแค้น
แล้วคิดว่าคนที่สิ่งที่ถูกต้องแล้ว แต่กลับถูกกระทำอย่างไม่เป็นธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า

"...6 ตุลา บวงประชาทั่วแดน หนูนแน่นยืนหยัดเป็นสายธาร
รวมใจคัดค้านต้านเผด็จการ จิตใจกล้าหาญไม่กลัวความยากความตาย
เลือดเพื่อนรินไหล ยังฝังใจเราไม่หายวัน
แขวนคอ ราดน้ำฝนเผาไปทั้งเป็น ปราบปรามอย่างเลือดเย็น
กวาดล้างจับกุมหนุ่มสาวเด็กเล็กและคนชรา..."⁸¹

การเข้าร่วมกับ พ.ค.ท. ของปัญญาชนจำนวนมาก ทำให้สงคราม
ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับ พ.ค.ท. ที่ความรุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งในรูปของสงครามที่ใช้กำลัง
อาวุธ และสงครามที่ใช้การโฆษณาเผยแพร่อุดมการณ์ของแต่ละฝ่ายไปยังประชาชน เพื่อ
สร้างความยอมรับและการสนับสนุน โดยมีการใช้กลไกและเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อให้การ
โฆษณาเผยแพร่อุดมการณ์ทางฝ่ายตนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด คณะปฏิรูปการ
ปกครองแผ่นดิน ซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเรือนที่ขึ้นมาใหม่
ภายใต้การนำของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตองคมนตรีได้ออกคำสั่งของคณะปฏิรูป
การปกครองแผ่นดิน ฉบับต่าง ๆ เพื่อควบคุมสถานการณ์ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย
(รวมถึงจับกุมผู้ที่มีความประพฤติไปในทางไม่หวังดีต่อประเทศชาติด้วยข้อหา "กบฏสังคมน")
โดยเฉพาะคำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมการนำเสนอเนื้อหาของสื่อสารมวลชนที่จะเผยแพร่ข่าว
สารไปยังประชาชน⁸²

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸¹ เพลง 6 ตุลา นิมิตราชนัประพันธ์ (เป็นเพลงที่แต่งานป่า และเผยแพร่ออก
มายังปัญญาชน ในมหาวิทยาลัย, ปี พ.ศ. 2520) อ้างใน เดินทาง : บทเพลงเพื่อชีวิต
(กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประกาศา, 2522); หน้า 118.

⁸² คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 17 ในวิสต์ทัศน์ศึกษา, ภาควิชา,
รายงานการสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา วิชาสัมมนาเทคโนโลยีการศึกษา, หน้า 40.

"...การชี้แจงให้ประชาชนทราบข้อเท็จจริงและเหตุผลเบื้องหลังนโยบายของรัฐก็เพื่อที่ประชาชนจะได้เข้าใจและสนับสนุน เพราะรัฐบาลอาจดำเนินนโยบายข้อหนึ่งข้อใดผิดพลาดได้ถ้าไม่เป็นที่เข้าใจดีของประชาชนส่วนใหญ่..."⁸³

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเอาชนะอุดมการณ์ที่ต่อต้านรัฐ จึงทำให้การเน้นเรื่องความสามัคคี ความรักชาติและการเทอดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ยังคงมีอยู่เป็นสัญลักษณ์เชิงรูปธรรมที่ประชาชนยึดถือเพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศชาติ โดยการนำเสนอความคิดเห็นในเรื่องการเทอดทูนและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จะเป็นไปในรูปของการอธิบายความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อชาติ และพระกรณียกิจที่ได้ประพฤติปฏิบัติต่อพลกนิกรด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ตลอดจนประวัติศาสตร์ชาติไทยที่พัฒนาควบคู่มากับสถาบันพระมหากษัตริย์ การนำเสนอสัญลักษณ์และการอธิบายดังกล่าวนี้ได้นำเสนอผ่านกลไกสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียง, โทรทัศน์ ลงไปยังประชาชนทั้งในเมืองและในชนบท

4.3.2 การควบคุมของรัฐต่อกลไกวิทยุกระจายเสียง

เนื่องจากรัฐบาลในขณะนั้นเห็นว่า แม้จะมีกลไกวิทยุกระจายเสียงขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเผยแพร่ข่าวสารของรัฐบาล แต่เนื่องจากโครงสร้างของการวิทยุกระจายเสียงยังคงมีลักษณะแยกตัว ทำให้ผู้ดำเนินการหรือนักจัดรายการตามสถานีวิทยุต่าง ๆ สามารถละเลยวัตถุประสงค์บางประการได้ หรือให้เนื้อหาไม่พอเพียง อาจมีผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติ จึงได้มีการออกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครอง ฉบับที่ 17 ขยายความระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงฯ ปี พ.ศ. 2518 ในเรื่องเนื้อหารายการต่าง ๆ ว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานีจะต้องเสนอรายการต่าง ๆ ตามลักษณะทั่วไปดังนี้

⁸³นิสสัย เวชชาชีวะ, "รัฐบาลกับการประชาสัมพันธ์," อ้างใน จงจิต ศรีพรหม, การสื่อสารมวลชน, หน้า 339.

"...รายงานข่าว

1. ส่งเสริมให้เกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศ
3. ไม่ทำให้ประชาชนเสียขวัญ เกิดการอลหม่าน ก่อให้เกิดความแตกแยก
กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ หรือสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับต่างประเทศ
4. ต้องไม่เป็นข่าวที่เป็นเท็จไม่ว่าในลักษณะใด
5. ต้องไม่เป็นข่าวที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

"...รายการความรู้

1. ต้องเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปหรือเฉพาะกลุ่ม อันไม่
ขัดต่อกฎหมาย ข้อบังคับ วัฒนธรรม ความสงบ และศีลธรรมอันดีงาม และไม่
กระทบกระเทือนสัมพันธ์ไมตรีต่อต่างประเทศ
2. ความรู้ดังกล่าวต้องไม่เป็นการเผยแพร่ส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งทาง
ตรงและทางอ้อม
3. ความรู้ดังกล่าวต้องไม่เป็นการ
ในทางที่ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่
ประชาชนและไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ..."⁸⁴

นอกจากนี้จากรายการประกาศข่าวสารและความรู้ ซึ่งต้องถูกควบคุม
ด้วยคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 15 แล้ว แม้แต่รายการบันเทิงก็ยังมีกา
กำหนดให้รายการบันเทิงมีลักษณะดังต่อไปนี้

- "...1. การแสดงต้องมีเนื้อเรื่องเป็นคติธรรม ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรัก
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่งเสริมความสามัคคี วัฒนธรรมของชาติ ความ
สงบเรียบร้อยและไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม
2. คนตรีต้อง เน้นหนักไปในทางส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ เนื้อเรื่องต้องไม่
เป็นการส่งเสริมหรือเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่

⁸⁴คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 15, อังงาน ภาควิชาวาสิต
ทัศนศึกษา, รายงานการสัมมนาวิชาสัมมนาเทคโนโลยีการศึกษา, หน้า 1 - 42.

ประชาชน ตลอดจนไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน." 85

จากคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 15 และฉบับที่ 17 ทำให้การนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ของสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นไปในทางเผยแพร่อุดมการณ์หลักของรัฐอันได้แก่ ชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ (ซึ่งได้รับการเน้นหนักมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสัญลักษณ์อื่น โดยให้ความหมายของสถาบันดังกล่าวว่าเป็นศูนย์รวมดวงใจของคนไทยทั้งประเทศ) ซึ่ง เมื่อดูจำนวนสถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งสิ้นแล้ว 269 สถานี ทั้งคลื่น AM. และ FM.) ส่วนใหญ่ดูจำนวนสถานีวิทยุกระจายเสียง (57%) รองลงมาสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ หรือสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (33%) มีเพียง 10% เท่านั้นที่เป็นของสถาบันการศึกษาและส่วนราชการอื่น ๆ 86 เพื่อให้การนำเสนอเนื้อหาข่าวสารต่าง ๆ ไปยังประชาชน เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีทิศทางเดียวกัน สามารถตอบโต้กับฝ่ายของ พ.ค.ท. ที่ใช้สถานีวิทยุ ส.ป.ท. และการบันทึกลงเทปขนาดเล็ก เป็นสื่อในการเผยแพร่ข่าวสารของตนมายังประชาชนเช่นกัน

การควบคุมการนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงนั้น อยู่ภายใต้การดำเนินงานของกองงานบริหารวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ คู่มือทั้งแง่เทคนิคและการตรวจสอบเนื้อหาที่จะเผยแพร่ออกไป ซึ่งจะประกอบด้วย การเชิดชูวัฒนธรรม การศึกษา ความสามัคคีหรือความเป็นเอกภาพของคนในชาติ และความเข้าใจทางการเมืองต่อเรื่องต่าง ๆ 87 แต่ในเขตพื้นที่ที่มีปัญหาการแทรกซึม (Sensitive Areas) ก็จะมีการให้ความสำคัญต่อความถี่หรือจำนวนครั้งที่เผยแพร่เรื่องดังกล่าวไปให้มากขึ้นไปอีก 88

85 คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 15, เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

86 National Statistical Office, "Radio and Television Survey," 1979.

87 เศรษฐพร คูศิริพิพัฒน์, "การสื่อสารมวลชนในประเทศไทย," รายงานวิจัยเสนอต่อ UNESCO, หน้า 37.

88 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

4.3.3 การใช้เพลงเป็นสื่อในการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐ

รายการต่าง ๆ ที่เผยแพร่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงใน ช่วงนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ ข่าว สารคดีความรู้ และรายการบันเทิง ซึ่ง เมื่อเปรียบเทียบแล้วส่วนใหญ่มักจะเป็นรายการบันเทิง รองลงมาคือข่าวและสารคดี และ รายการบันเทิงที่นำเสนอส่วนใหญ่มักจะเป็นรายการเพลง โดยเฉพาะ เพลงไทยสากล รองลงมาคือ เพลงสากล เพลงไทยเดิม และละครวิทยุ (แต่ในต่างจังหวัดนั้นจะเป็น รายการเพลงไทยสากลหรือเพลงลูกทุ่ง รองลงมาคือละครวิทยุ)⁵⁹ ซึ่งจะเห็นว่า รายการเพลงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งของการเสนอข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ของวิทยุ กระจายเสียง

บทเพลงที่นำเสนอผ่านกลไกวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ หลักของรัฐนั้น ไม่เป็นเฉพาะเพียงแค่เพลงปลุกใจ หรือเพลงจังหวะมาร์ช เช่น ในช่วง หลัง 14 ตุลา แต่มีการสอดแทรกมาในเพลงลูกทุ่ง เพลงราวง ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลาย ในชนบท ลักษณะของเพลงส่วนใหญ่มักจะยังคงเป็นเรื่องความรู้สึกรัก และหวงแหนประเทศ ชาติ รวมทั้งเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เราอาจแบ่งการ พิจารณาตามวาระและช่วงเวลาของการประพันธ์บทเพลงที่มีเนื้อหาดังกล่าวได้ดังนี้

1) เนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น วันเฉลิมพระ ชนม์พรรษา, วันอภิเษกสมรสของมกุฎราชกุมาร และวันสถาปนาสยามบรมราชกุมารี เป็นต้น กล่าวคือ

- วันเฉลิมพระชนมพรรษา
- : เพลงขวัญราษฎร์ขวัญรัฐ
- : เพลงสันเกล้ามหाराช
- : เพลงแกรนด์มาร์ชถวายพระพรราชินี

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

- เพลงอภิเชกสมรส
 - : เพลงถวายพระพรโสมสาลี
 - : เพลง 3 มกรา วันประชาบัติ
 - : เพลงเฉลิมพระเกียรติพระบรมโอรสา
- เพลงพระยศ สยามบรมราชกุมารี
 - : เพลงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
 - : เพลงสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
 - : เพลงพระพรชัย

เป็นต้น

2) มออบแต่เหล่าทหารในสมรภูมิ เช่น

- : เพลงชายชาญทหารไทย
- : เพลงเพื่อแผ่นดินไทย
- : เพลงชาติแผ่นดิน
- : เพลงแผ่นดินผืนสุดท้าย
- : เพลงใต้ร่มธงนาวิ

เป็นต้น

3) ให้นำหน่วยปฏิบัติการทางจิตวิทยาไปขับร้อง เผยแพร่ต่อประชาชน เช่น

- : เพลงกว่าไทยจะเป็นไทย
- : เพลงบทเรียนจากประวัติศาสตร์
- : เพลงถิ่นแดนทอง
- : เพลงสยามเมืองยิ้ม

เป็นต้น

4) ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์

ประกอบบทความทางอากาศ ในประเด็นต่าง ๆ เช่น

- ความขัดแย้งภายในประเทศอินโดจีน

: เพลงเพื่อนบ้าน

- ความขัดแย้งภายในประเทศกัมพูชา
 - : เพลงบ้านเขา - บ้านเรา
 - : เพลงจะยอมเขาหรือ
 - เชื้อชนสร้างโรงพยาบาลุพราช ถวายเป็นราชพลี
 - : เพลงรางโรงพยาบาลุพราช
 - : เพลงโรงพยาบาลุพราช
 - ให้ประชาชนมีความรักชาติ
 - : เพลงไว้รัก - ไว้ผล
 - : เพลงกว่าไทยจะเป็นไทย
 - : เพลงบทเรียนทางประวัติศาสตร์
 - ความสามัคคีของคนในชาติ
 - : เพลงถามคนไทย
 - : เพลงคนไทย
- เป็นต้น

เปรียบเทียบตารางได้ดังนี้

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 แบ่งตามช่วงเวลาและวาระการประพันธ์

ช่วงเวลา	เนื้อหาในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2520	หลังรัฐประหาร 6 ตุลา	ชายชาญทหารไทย เพื่อแผ่นดินไทย คนไท ถามคนไทย คำสั่งปู่ ชาติแผ่นดิน บทเรียนจากประวัติ- ศาสตร์ กว่าไทยจะเป็นไทย	พิ่งจิตต ศุภนิมิตร/ พวงร้อย สนิทวงศ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกองทัพบก วงดนตรีกองทัพบก วงดนตรีกองทัพบก ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ศยาม/เอื้อ สุนทรสนาน
	วันเฉลิมพระชนมพรรษา มอบแด่ทหารหาญ	ขวัญราษฎร์ขวัญรัฐ ผู้เสียสละ	ศยาม/เอื้อ สุนทรสนาน วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
	ฉลองอภิเษกเจ้าฟ้าชาย กับโสมสวลี กิติยากร	ถวายพระพรโสมสวลี โสมสุรีย์ 3 มกราวันประชาธิปไตย สยามเมืองยิ้ม	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ศยาม/เอื้อ สุนทรสนาน
	ถวายเนื่องในวันเฉลิม	สิ้นเกล้ามหाराช	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
	ถวายเนื่องในวันเฉลิม	ขวัญเกล้าชาวสยาม	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
	ถวายเนื่องในวันเฉลิม	สมเด็จพระนางเจ้า	ไม่ทราบผู้ประพันธ์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ช่วงเวลา	เรื่องในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง		
2520	กรณีปัญหาความขัดแย้ง ในอินโดจีน	เพื่อนบ้าน	วงดนตรีกองทัพบก		
		จะยอมเขาหรือ	วงดนตรีกองทัพบก		
		บ้านเขา - บ้านเรา	วงดนตรีกองทัพบก		
2521	สร้างโรงพยาบาลยุพราช กลายเป็นราชพิธี ถวายเนื่องในวาระได้รับ แต่งตั้ง เป็นสยามมกุฎ ราชกุมารี วันเฉลิม 12 สิงหาคม	สร้างโรงพยาบาลยุพราช	ไม่ทราบผู้ประพันธ์		
		เชิญชวนสร้างโรงพยาบาล- โรงพยาบาลยุพราช	ไม่ทราบผู้ประพันธ์		
		เฉลิมพระเกียรติ พระบรมโอรสา	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์		
		สมเด็จพะเทพรัตน- ราชสุดา	วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์		
		สมเด็จเจ้าฟ้าฯ ทักษิณา สิรินธร	ไม่ทราบผู้ประพันธ์		
		แกรนด์มาร์ชถวาย พระพรราชินี พระพรชัย	วงดนตรีกองทัพบก ไม่ทราบผู้ประพันธ์		
		2522		ไว้รัก ไว้ผล	โคลงพระราชนิพนธ์
				ถิ่นแดนทอง	ร. 6/ เอื้อ สุนทรสนาน

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ช่วงเวลา	เนื้อหาสาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2522		ปกตินโป่งฟ้า สดดีพระบรมราชวงศ์จักรี	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์
		แผ่นดินผืนสุดท้าย ใต้ร่มธงนาวิ	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีสามสมอ

4.3.4 ลักษณะ เนื้อหาของบทเพลงที่เสนอต่อประชาชน

บทเพลงที่เผยแพร่ต่อประชาชนทางราชการในช่วงนี้ ยังคงเป็นอุดมการณ์หลักของรัฐ อันได้แก่ ชาตินิยมความหมายของเอกราชเหนือบูรณาพดินแดน ความสามัคคีของประชาชนในชาติไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร มีฐานะทางสังคมอย่างไร สิ่งที่ย้ำชัดก็คือ เกิดบนผืนพสุธาไทย การแสดงความจงรักภักดีต่อชาติก็คือ การไม่เชื่อคำยุยง การสามัคคีกัน การเสียสละแม้ชีวิตเพื่อพิทักษ์เอกราชของชาติ และเชิดชูวีรกรรมของทหารหาญในสมรภูมิที่ต่อสู้เพื่อเอกราชของประเทศชาติ

ลำดับต่อมาก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในฐานะสถาบันเป็นศูนย์รวมดวงใจของคนไทยทั้งชาติ และในฐานะบุคคล ซึ่งจะเป็นการเชิดชูและถวายความจงรักภักดีในแต่ละพระองค์ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชและพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพชรรัตนราชสุดา และพระบรมวงศานุวงศ์ การแสดงความจงรักภักดี สามารถกระทำได้โดยการสละทรัพย์สิน สละชีวิต และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อถวายเป็นราชพลี กล่าวคือ

- อุดมการณ์ชาติ แยกเป็นรายละเอียดได้ดังนี้

1) ความเป็นไทยของคนไทย คือ เอกราชและความเอื้อ "ไทย"

เช่น

"...คนไทยทั่วทุกถิ่นทั้ง เมืองไทย จะเป็นใครถือศาสนาใด ทั้งชายหญิง ทุกคน เป็นไทยเท่ากันนั้น ความจริงทุกคนเป็นสิ่งเดียวกันนั้น คือ "ไท" ...จงพร้อมใจเกิดไทยทุกแห่งหน เพื่อให้คนไทยเป็นไททุกคน ...จงพร้อมใจช่วยกันยามคับขัน ...ต่างหมายมั่นป้องกัน "ไท" ไว้พร้อมเลย..."⁹⁰

2) การรักษาเอกราชของชาตินั้น อยู่ได้ด้วยสามัคคี เช่น

"...เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ควรคำนึงถึงชาติศาสนา
ไม่ให้เสียที่ที่เกิดมา ในหมู่ประชาชาวไทย
ชาติใดไว้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้ชาติย่อยยับอัปจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร..."⁹¹

"...อยู่อย่าละละล้มพังกันที ฉืนแผ่นดินแทบลุกเป็นไฟ
เพราะคนไทยไม่สามัคคี ถึงเสียที่ถูกเขากระหนำ
เผาทำลายแทบสิ้นไทย ...ยามใดไทยสามัคคี
มีหรือไพร่ที่ไทนหาญได้ ไทยถึงมีศักดิ์ศรีทุกอย่าง
...เทิดกายอุทิศสร้าง เพื่อกันทางปกป้องชาติไทย..."⁹²

3) ความสามัคคีของชนในชาติ คือ ไทยไม่ฆ่าไทยด้วยกันเอง เช่น

"...บัดนี้ความสามัคคีอยู่ไหน คนไทยฆ่าคนไทย
จะร้อง เพลงชาติไทยให้ใครฟัง..."⁹³

90 เพลงคนไท ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องบรรเลงโดย วงดนตรีกองทัพบก, 2520.

91 เพลงไว้รักไว้ผล คำร้องจากบทปฏิญาณความรักชาติของรัชกาลที่ 6 และนำมาใส่ทำนองโดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์, 2522.

92 เพลงบทเรียนจากประวัติศาสตร์ ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องบรรเลงโดย วงดนตรีกองทัพบก, 2520.

93 เพลงเดียวกัน.

"...เสียเลือดกันใบเท่าไพร่
 ฟ้าตาของไทยไหลหลัง
 เข่นฆ่ากันท่าไม
 ไทยฆ่าไทยให้ชาติอื่นครอง
 เสียใจกันไปก็ครั้ง
 ทุก ๆ ครั้งที่ถูกเงื่อนขวานทอง
 เราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งผอง
 วิญญาณปู่จะร้อง "ไอ้ลูกหลานจัญไร..."⁹⁴

4) เชิดชูวีรกรรมของทหารหาญที่เสียสละเพื่อประเทศชาติ เช่น
 "...เขาพลีชีพเพื่อปิตุภูมิ
 อย่างกล้าหาญนักรบ
 เราสันทัดเขาเปล่าเปลี่ยว
 เราต้องแลเหลียว เขาจะได้ชื่นใจ..."⁹⁵
 "...ที่อยู่บ้านนอกกลางดินกินกลางทราย
 เพื่อหน้าที่ชายชาฎทหารไทย
 ต้องระวังอันตรายอย่างใหญ่หลวง
 ค้ำธงไว้เกราชของชาติเรา..."⁹⁶

5) ประวัติศาสตร์ชาติไทย คือ การต่อสู้เพื่อเอกราช เช่น
 "...หัวใจถูกแทงก็ชั่ว
 ปู่ไทยตายไปก็คนแน่
 กระดุกไทยกระเด็นไปก็ท่อน
 คอขาดกันไปก็คน
 ตามตัวถูกฟันก็แผล
 ไทยจึงได้แผ่นมาถึงแหลมทอง
 เชียงตะกอนเผาไปก็หน
 ไทยทุกคนจึงได้ไทยครอบครอง..."⁹⁷

94 เพลงถามคนไทย ไม่ทราบผู้ประพันธ์ บรรเลงโดยวงดนตรีกองทัพบก ขับร้องโดย สันติ ลุนเผ่ เผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง, 2520.

95 เพลงกอดปืน ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องในการเข้าค่ายของกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน, 2520 - 2523.

96 เพลงชายชาฎทหารไทย ประพันธ์โดย พิงจิตรา ศุภนิมิตร และพวงร้อย สนิทวงศ์ ขับร้องบรรเลงโดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ (มีการนำมาขับร้องในงานโรงเรียนและแสดงจินตลีลาประกอบ), 2520 - 2522.

97 เพลงถามคนไทย.

- อุดมการณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ แยกได้เป็น

1) ถวายพระพรเนื่องในวาระต่าง ๆ เช่น

"...ทรงสถาปนาราชธิดาท่านผู้ทรงธรรม เป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นเจ้าฟ้ามหาดลางกูร สิรินครเพียงมณีคำดาวเมือง สมเป็นศรีศักดิ์แห่งจักรี พระบารมีรุ่งโรจน์ราวตะวัน..."⁹⁸

"...พระองค์เจ้าโสมสวลี ชัดดียานี้ล้ำเลิศนารีในหล้า
อิสริยศักดิ์พระวรชายา ในองค์บรมโอรสาธิราชฯ
ถวายพรชัยองค์โสมสวลี คู่บารมีวีรราชลงกรณ
ให้สาธุราษฎร์สันต์นรินทร์..."⁹⁹

"...ประชาบิดีชื่นชม อภิเษกสมรสวรรค์ประทาน
มิ่งขวัญประชาชื่นบาน ข้าถวายพรชัย
อ้าองค์สยามเทวา เทพดาข้าขออัญเชิญ
โปรดประทานสรรค์เจริญ พระทรงเจริญเกษมสุขเทอญ..."¹⁰⁰

2) เหตุทนต์ และ เชิดชูพระจริยวัตรต่าง ๆ เช่น

"...เรามาร่วมกันสร้างบุญพร้อมกันที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช
ช่วยชาติประชาแดนไกล ไม่เห็นว่าเป็นใคร เผ่าพันธุ์ใดน้ำใจเมตตา"

⁹⁸ เพลงสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาดลางกูร สิรินคร ไม่ทราบผู้ประพันธ์ เนื่องในการสถาปนาเป็นสยามบรมราชกุมารีของไทย, 2522.

⁹⁹ เพลงถวายพระพรโสมสวลี ไม่ทราบผู้ประพันธ์ ขับร้องบรรเลงโดยวงดนตรีไทยเดิม, 2520.

¹⁰⁰ เพลงวันที่สามมกราชวันประชาบิดี, ไม่ทราบผู้ประพันธ์ เนื่องในวันอภิเษกสมรสของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ กับ หม่อมกลางโสมสวลี กิติยากร, 3 มกราคม 2520 ขับร้อง บรรเลงโดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์.

พระยุพราชเราเห็นสร้างโรงพยาบาลขึ้นมา ทุลกายเทอดนามา
เหล่าประชาแซ่ซ้องสาธุการ..."¹⁰¹

"...ทรงประกาศธรรมะ พระพุทธองค์ ชื่อตรงท้าวจักได้ดี

องค์สยามบรมราชกุมารี

ทรงคุณธรรมความดีโลกคือเลื่อง

ขอทรงพระเจริญรุ่งเรือง

ด้วยคุณงามเครื่องประเทืองพระองค์..."¹⁰²

เราอาจกล่าวได้ว่า ผลกระทบจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ส่งผลต่อความเข้มแข็งขึ้นของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) เนื่องจากการเข้าร่วมต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของปัญญาชนจำนวนมาก ทั้งจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และแวดวงส่วนอื่น ๆ (ประมาณการว่าไม่ต่ำกว่า 3,000 คน) พร้อม ๆ กับการที่พยานหนักขึ้นของรัฐบาล กองทัพ และกลไกรัฐในส่วนต่าง ๆ เพื่อจะต่อสู้แย่งชิงมวลชนมาจากการโฆษณาของฝ่ายตรงข้าม ลดการสูญเสียเจ้าหน้าที่ของรัฐจากการถูกสังหาร (โดยเฉพาะในเขตชนบท) และใช้กองกำลังทหารเป็นจำนวนมากเพื่อปราบปรามกองทหารปลดแอกฯ (ทปท.) รวมทั้งประการสำคัญที่เป็นภาระหน้าที่หลักของรัฐบาลคือ การสร้างทัศนคติต่อประชาชนให้กลับมายอมรับรัฐบาล ยอมรับระบอบการปกครองและยอมเป็น "พลเมืองดี" ของรัฐต่อไป

ดังนั้น การสร้างกระบวนการควบคุมสื่อสารมวลชนที่จะลงไปถึงประชาชนให้มีลักษณะ เอื้ออำนวยต่อการสร้างความสามัคคีในชาติ ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล การควบคุมกลไกดังกล่าวเป็นไปพร้อมกับการเพิ่มปริมาณการใช้สื่อต่าง ๆ ของรัฐเพื่อเอาชนะทางอุดมการณ์ โดยยังคงเน้นแนวคิดเรื่องสถาบันหลักของชาติ อันได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ จะได้รับการตอกย้ำเป็นพิเศษในเรื่องความจงรักภักดี มีการสร้างสื่อของรัฐบาลเองเพื่อเผยแพร่ต่อประชาชน เช่น ออกหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา (สมัยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีภายหลังถูกยกเลิกไปในรัฐบาลชุดต่อมา) มีการจัดรายการเพื่อแผ่นดินไทยทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกองพลที่ 1 รักษาพระองค์โดยให้มีการเผยแพร่ทุกสถานี (รายการนี้จัดทำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ทางสถานีวิทยุ กรบ.กลาง แต่ไม่ได้รับการถ่ายทอด

¹⁰¹ เพลงสมเด็จเจ้าฟ้าฯ ทางจักรีสรินทร์.

ทุกสถานีและทั่วประเทศ ภายหลังจากย้ายมาและมีการดำเนินการตั้งที่ได้กล่าวไป) และมีการใช้เพลงปลุกเร้าความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และในการนำเสนอบทเพลงเหล่านี้ได้มีการใช้การแสดงต่าง ๆ ประกอบเพลงดังกล่าว เช่น จินตลีลาละครเพลง และกิจกรรมเข้าจังหวะอื่น ๆ โดยเฉพาะการใช้กิจกรรมประกอบเพลงเหล่านี้จะจัดให้กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเป็นสำคัญ เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ กลุ่มแม่บ้านพิทักษ์ไทย ซึ่งเป็นการละเล่นภายในกลุ่มและเผยแพร่ต่อสาธารณชนในวันสำคัญ ๆ ของทางราชการ (เช่น วันเฉลิมพระชนม์พรรษา วันปิยะมหาราช เป็นต้น) โดยอาจแสดงที่จังหวัด ที่กรุงเทพฯ หรือในหมู่บ้าน ขึ้นกับการจัดตั้งกลุ่มพลั้งดังกล่าวเป็นด้วยดีที่ใดบ้าง (ส่วนใหญ่มักจะไปแสดงที่อำเภอ หรือที่จังหวัด) แต่ประชาชนทั่วไปก็จะได้รับสื่อเหล่านี้ผ่านทางกลไกสื่อสารมวลชน อันได้แก่สถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ (ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เริ่มมีเครื่องรับโทรทัศน์มากขึ้น และสื่อโทรทัศน์เองก็ได้รับความนิยมทั้งในเมืองและในชนบท เนื่องจากมีทั้งภาพและเสียงให้รับชม ทำให้ได้รับบรรณรสเพิ่มขึ้นกว่าการฟังวิทยุเพียงอย่างเดียว) รัฐบาลเองจึงได้สอดแทรกรายการเกี่ยวกับความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ลงไปในรายการวิทยุและรายการโทรทัศน์ดังกล่าว

4.4 การนำสื่อของรัฐเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ในช่วงปัจจุบัน (พ.ศ. 2522 - 2530)

4.4.1 การปลูกฝังอุดมการณ์แห่งชาติแก่เยาวชนและพลเมืองในชาติ

หลังการประกาศนโยบาย 66/23 ของกองทัพเมื่อปี พ.ศ. 2523 และการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกลับเข้ามามอบตัวต่อรัฐบาลโดยไม่มีข้อหาว่าเป็นความผิด ทำให้สภาพการณ์ทางสังคมการเมืองในขณะนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ (ประกอบกับการที่สภาพภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) เองเกิดปัญหาภายใน ทำให้ปัญหาชนและผู้ที่เคยเข้าร่วมกับพรรคฯ กลับเข้ามามอบตัวตามนโยบาย 66/23 เป็นจำนวนมาก)

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของกองทัพต่อคู่ปรับที่ถือว่าเป็นคนไทยด้วยกันแล้ว นโยบายของรัฐบางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 มาจนถึงปัจจุบันก็ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างอุดมการณ์แห่งชาติขึ้นมาในสังคมเพื่อจัดหรือลดความขัดแย้งระหว่างชนานาชาติลงดังกล่าวที่ว่า

"... เนื่องจากแต่ละชาตินั้นย่อมประกอบด้วยประชาชนเป็นจำนวนมากที่ย่อมมีความคิดความเชื่อที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ เพื่อจัดความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ รัฐบาลประเทศต่าง ๆ จึงพยายามนำหลักการหรือแนวคิดที่เหมือนกันที่ชนในชาติส่วนใหญ่เลือกมาสวมสร้างเป็นอุดมการณ์ชาติ (National Ideology) เพื่อให้ชนในชาติได้ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน...¹⁰²

โดยในการสร้างอุดมการณ์ของชาตินั้น รัฐบาลได้ให้ความสำคัญหรือความหมายเอาไว้ว่า

"...ระบบความคิดที่คนในชาติยึดถือเป็นส่วนรวมเพื่อการดำรงรักษาสังสร้างสรรค้ชาติ และทุกคนในชาติมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติให้บรรลุถึงร่วมกัน โดยมีขอบเขตครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม..."¹⁰³

จากคำจำกัดความหรือนัยความหมายที่นำไปต่ออุดมการณ์แห่งชาตินั้น จะเห็นได้ว่า เป็นความพยายามในการปลูกฝังแนวคิดที่จะให้ประชาชนในชาติยึดถือร่วมกัน โดยกำหนดเป็นสัญลักษณ์รูปธรรมของอุดมการณ์ที่ทุกคนพึงจะต้องพึงยึดถือปฏิบัติ กล่าวคือ

"...1. อุดมการณ์ทางการเมือง มีทั้งหมด 13 ข้อ ได้แก่

- ยึดมั่นในชาติ ศาสนา เทิดทูนและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์
- ท้าทานเป็นหมู่คณะ ร่วมแรงร่วมใจกันท้าวาน
- มีขันติธรรม อุดทน อุดกลั่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่าง

ไปจากตัว

- เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมที่จะต่อสู้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

- เคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น

¹⁰² คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ, การส่งเสริมความรู้ทางด้านอุดมการณ์ของชาติแก่เยาวชนโดยผ่านสื่อมวลชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2526) หน้า 3.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

- ยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล
- ใช้สิทธิและหน้าที่ของตนโดยถูกต้อง
- ใช้วิจารณ์พยานและ เหตุผลในการตัดสินใจ
- รักษาความเป็นธรรม
- ประนีประนอมได้ตัดสินใจปัญหาข้อขัดแย้งด้วยวิธีการรุนแรง
- เคารพต่อกฎหมายบ้านเมืองวินัยและกติกาสังคม
- เคารพในการตัดสินใจหรือมติของเสียงข้างมาก แต่พิทักษ์ความเห็น

และผลประโยชน์ของเสียงข้างน้อย

- เคารพเสรีภาพในสติปัญญาและความสามารถของผู้อื่น.. "104

นอกจากอุดมการณ์ทางการเมืองแล้วยังมีอุดมการณ์ทาง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเน้นเรื่อง การประหยัด การรู้จักกาลเทศะ มีความรับผิดชอบ ใช้สินค้าไทย ฯลฯ (ซึ่งลักษณะโดยรวมของอุดมการณ์ เศรษฐกิจและสังคมนั้นก็คือ การประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบของกฎหมาย และเป็น "พลเมืองดี" ของประเทศชาติ)

จากรูปธรรมของสิ่งที่เรียกว่า อุดมการณ์ทางการเมือง แบบที่รัฐต้องการให้เป็นอุดมการณ์แห่งชาตินั้น เราจะเห็นได้ว่ายืนยันในเรื่อง สัญลักษณ์ 3 ประการของอุดมการณ์หลักของสังคม คือ ชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะของสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น จะได้รับการให้ความสำคัญอย่างมากและเป็นไป ในลักษณะที่เน้นเรื่อง การเทิดทูนและจงรักภักดี ซึ่งเป็นการเรียกร้องในการแสดงออกของ ประชาชนที่จะต้องพิทักษ์ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องนิยาม หรือเชื่อมโยงกับความ เป็นชาติ หรือการเป็นอัครศาสนูปถัมภกของศาสนาประจำชาติ แต่ โดยตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะ เป็นสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์อันหนึ่ง ดังนั้น ประชาชนก็พึงแสดงความจงรักภักดีเพื่อรักษาให้คงอยู่กับประเทศชาติ นอกจากนั้น จากพระราชกรณียกิจในการเสด็จเยี่ยมราษฎร โครงการพระราชดำรินด้านต่าง ๆ และงาน การกุศลต่าง ๆ ที่องค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ได้ทรงปฏิบัติอยู่ในขณะนี้

นับเป็นการสมควรถัดไปประชาชนจะยังต้องถวายความจงรักภักดีให้สุดชีวิตจิตใจ รวมไปถึง การน้อมรับบัญชาและกระแสพระราชดำริในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการทหาร ของคณะรัฐบาลก็ยังแสดงให้เห็นถึงอาณาประชาราษฎร์ที่ สภานพระมหากษัตริย์มีต่อประเทศชาติและพสกนิกรโดยรวม

การให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในช่วงระยะ 7 ปีที่ผ่านมา ในฐานะ เป็นอุดมการณ์หลักของสังคมนั้นเป็นไปโดยสม่ำเสมอ และได้รับความสนใจเป็น อย่างดียิ่งจากรัฐบาล มีการกำหนดวันที่สำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการบำเพ็ญ ประโยชน์เพื่อปวงราษฎรของอดีตพระมหากษัตริย์ที่ผ่านมาและถือว่าเป็นพระราชบิดาแห่ง วิชาการด้านนั้น ๆ เช่น วันเกี่ยวกับการแพทย์ วันเกี่ยวกับประชาธิปไตย วันเกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น และนอกจากนั้น การเป็นความภาคภูมิใจต่อเอกลักษณ์ของชาติ การมีสถาบันประเพณีที่เก่าแก่มาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี โดยได้รับการยอมรับจากมหา ชนชาวไทยยังเป็นสิ่งที่ได้รับการเน้นและเผยแพร่ต่อประชาชน โดยเฉพาะการเสียดสี ละ เพื่อพสกนิกรของบุคคลในสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังคำกล่าวที่ว่า

"...บางคนพูดกันว่าสถาบันพระมหากษัตริย์โดยทั่วไปเหมือนกับปิรามิดที่องค์พระมหากษัตริย์จะอยู่ข้างบนสุด และประชาชนอยู่ข้างล่าง (แต่ในประเทศไทยนี้ไม่ใช่ มัน เปิดปิรามิดแบบกลับหัว (... เพราะพระมหากษัตริย์จะต้องรองรับพสกนิกรของ พระองค์ ดังนั้นประชาชนเป็นส่วนบนสุด...ผู้เขียน) และนี่เองเป็นเหตุให้สถาบัน พระมหากษัตริย์ในประเทศนี้ยังคงอยู่และเคลื่อนไหวไปข้างหน้าตลอดเวลา..."¹⁰⁵

"...ระยะเวลา 36 ปี (พระราชทานกระแสพระราชดำรัส เมื่อ พ.ศ. 2525) นับแต่ข้าพเจ้าขึ้นครองราชย์ด้วยอายุเพียง 18 ปี เป็นระยะเวลาานานมาก มัน เป็นสภาพหลังสงครามไม่มีใครดูแลสิ่งต่าง ๆ ข้าพเจ้าได้พยายามซ่อมแซมโดยไม่ให้ตาย

¹⁰⁵พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานสัมภาษณ์เนื่องในวาระ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์ อ้างใน Denis Gray, "Thailand's Working Royalty," National Geographic, Vol. 162, No. 4, October 1982, p. 490.

สิ่งใด หยิบชิ้นส่วนแต่ละชิ้นมาเชื่อมต่อเข้าด้วยกันอย่างช้า ๆ เป็นเวลา 36 ปี จนถึงปัจจุบัน ระบบการปกครอง เราจึงพัฒนาไปอย่างช้า ๆ ทีละก้าว ๆ ...คุณและเลือกสรรวัฒนธรรมและประเพณีที่ดี ๆ ในอดีตมาปรับใช้เพื่อนำมาสู่ปัจจุบัน และพัฒนาต่อไปในอนาคต..."¹⁰⁶

สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสายตาของประชาชนจึงสูงส่งและอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์ของสังคมไทยที่โดดเด่นที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับอุดมการณ์ชาติ และอุดมการณ์ศาสนา ในปัจจุบัน ดังกล่าวที่ว่า

"...สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ก้าวออกมาอีกในรัชกาลปัจจุบัน ทั้งที่เอกลักษณ์ดั้งเดิมของสถาบันพระมหากษัตริย์จะยังคงมีอยู่ครบถ้วน แต่ก็ได้บังเกิดความรู้สึกที่ประกอบด้วยความมั่นใจแน่นแฟ้นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันของประชาชนและจะคงอยู่ควบคู่กับประชาชนตลอดไปจะขาดเสียมิได้..."¹⁰⁷

4.4.2 การใช้สื่อของรัฐในการสร้างอุดมการณ์แห่งชาติ

เพื่อให้บรรลุผลในการสร้างอุดมการณ์แห่งชาติให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ได้มีการจัดทำโครงการส่งเสริมความรู้ทางด้านอุดมการณ์ของชาติแก่เยาวชนโดยผ่านทางสื่อสารมวลชนทั้งจากหนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุโทรทัศน์ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 จนถึงปัจจุบันภายใต้การอำนวยการของคณะกรรมการอุดมการณ์ของชาติ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี¹⁰⁸ เฉพาะในส่วนของกลไกวิทยุกระจายเสียง ซึ่งดำเนินการออกอากาศกว่า 300 สถานี และที่จะออกอากาศอีกเกือบ

¹⁰⁶Ibid., p. 492.

¹⁰⁷ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ลักษณะไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 43.

¹⁰⁸เอกสารประกอบการพัฒนาของคณะกรรมการแห่งชาติ (หมายเลข 4.1 เรื่อง "แนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการแห่งชาติ" เอกสารโรเนียว.

100 สถานี โดยส่วนหนึ่งนั้นมาจากส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจประมาณ 50 สถานี ที่จะ
 ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในเรื่อง การสร้างอุตสาหกรรมแห่งชาติ นั้นมาให้เป็นผลสำเร็จ
 โดยการนำเสนออุตสาหกรรมดังกล่าวนี้จะกระทำได้โดยผ่านเข้าต่าง ๆ ของทางสถานีที่จะ
 ถ่ายทอดไปยังประชาชน

นอกจากนี้ยังมีรายการเฉพาะที่มีวัตถุประสงค์ที่จะ เสนออุตสาหกรรมดัง
 กล่าวโดยตรงซึ่งทำในรูปแบบของสารคดี และบทวิเคราะห์ต่าง ๆ ได้แก่

"...รายการตื่นเกิดชาวไทย จัดทางสถานีวิทยุ ร.ด. กรมการรักษาดินแดน โดย
 ชนิดา วิสุทธิแพทย์ ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 4.45 น. - 5.15 น. เน้นเรื่องความ
 เป็นอยู่ วิถีชีวิต เอกลักษณ์ ประเพณีวัฒนธรรม เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา
 พระมหากษัตริย์

...รายการไทยรวมกำลัง จัดทางสถานีวิทยุ 919 กรป.กลาง โดยสำนักงานสาร
 นิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด ทุกวันเสาร์ เวลา 17.00 - 17.30 น. เน้น
 ชาติสัมพันธ์ในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การทำงานเป็นหมู่คณะ และมีความรับ
 ผิดชอบ

...รายการแน่นแน่นแก้ไข จัดทางสถานีวิทยุ ร.ด. กรมการรักษาดินแดน โดย
 พิชัย วาสนาส่ง ทุกวันเวลา 17.00 - 18.00 น. โดยเน้นเรื่องความสามัคคี
 ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นิยมสินค้าไทย รักความเป็นธรรม มีความรับผิดชอบ

...รายการในโลกร้าง จัดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ โดย
 ชัยวิจิต อดิศักดิ์ ทุกวัน เวลา 18.15 - 18.40 น. เน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรม
 ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ

...รายการบ้านของเรา จัดทางสถานีวิทยุ ขส.ทบ. กรมการขนส่งทางบก โดย
 สุนีย์ ลินธุเดชะ ทุกวันพุธ, พฤหัสบดี และศุกร์ เวลา 13.05 - 13.55 น. โดย
 เน้นเรื่องการพัฒนาคนให้มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน มีความสามัคคี

...รายการฝากไว้ให้คิด จัดทางสถานีวิทยุ 919 กรป.กลาง โดย วัฒนา หาญณรงค์
 ทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ เวลา 6.00 - 6.40 น. ส่งเสริมอุตสาหกรรมสังคม การเมือง
 และ เศรษฐกิจ โดยเน้นเรื่อง ความมีระเบียบวินัย เคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง
 เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

...รายการพร้อมใจกันสร้างชาติ จัดทางสถานีวิทยุ ท.ท.ท. โดยเจ้าหน้าที่ในสถานีวิทยุ ท.ท.ท. ทุกวันจันทร์ถึงเสาร์ เวลา 8.15 - 8.35 น. ส่งเสริมอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นเรื่องการค้าพหุภูมิภาค บ้านเมือง การทำงานเป็นหมู่คณะ และการมีความสามัคคี

...รายการเหตุการณ์บ้านเมือง จัดทางสถานีวิทยุ ท.ท.ท. โดยเจ้าหน้าที่ในสถานีวิทยุ ท.ท.ท. ทุกวันจันทร์ถึงเสาร์ เวลา 6.25 - 6.45 น. โดยเน้นเรื่องการยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยึดหลักการประสานประโยชน์ และมีความรับผิดชอบ

...รายการอรุณสวัสดิ์ จัดทางสถานีวิทยุ ร.ค. กรมการรักษาดินแดน โดยเจ้าหน้าที่ในสถานีวิทยุ ร.ค. ทุกวัน เวลา 5.00 - 5.30 น. ส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเน้นให้ผู้ฟังยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

...รายการอยู่อย่างไทย จัดทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ โดยอนุกรรมการเอกลักษณ์ไทย ทุกอาทิตย์สุดท้ายของเดือน เวลา 7.35 - 8.00 น. และวันพฤหัสบดีที่ 2 ของเดือน เวลา 19.30 - 20.00 น. โดยเน้นเรื่องเอกลักษณ์ไทย การยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

...รายการเพื่อแผ่นดินไทย จัดทางสถานีวิทยุ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (ถ่ายทอดทุกสถานี) ทุกวัน เวลา 18.00 - 18.30 น. ส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมือง โดยเน้นให้คนยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีขันติธรรม และมีระเบียบวินัย

...รายการสยามานุสสติ์ จัดทางสถานีวิทยุกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (ถ่ายทอดทุกสถานี) ทุกวัน เวลา 6.45 - 7.00 น. เน้นให้คนยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เคารพต่อกฎหมาย บ้านเมือง และมีระเบียบวินัย มีสามัคคี..."¹⁰⁹

¹⁰⁹ คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ, การส่งเสริมความรู้ทางด้านอุดมการณ์ของชาติ โดยผ่านสื่อสารมวลชน, หน้า 137 - 155.

จะเห็นได้ว่า นอกเหนือจากรายการข่าวประจำวันที่เสนอโดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการถ่ายทอดไปยังสถานีวิทยุกระจายเสียงทุกสถานี ออกอากาศไปยังประชาชนเป็นประจำอยู่แล้ว ยังมีรายการประเภทสารคดีดังกล่าวข้างต้น จัดรายการนำเสนอต่อประชาชนเพื่อถ่ายทอดและปลูกฝังอุดมการณ์ของชาติให้แก่ประชาชนผู้รับฟังอยู่ขณะนั้น

นอกจากการบรรยายหรือพูดอภิปรายเสนอต่อผู้ฟังแล้ว ยังมีการใช้เพลงประกอบโดย ล็อกเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการนำเสนอต่อประชาชน เพลงที่เลือกมานำเสนอประกอบเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นเพลงประเภทปลุกใจ 110 นำมาเปิดเพื่อให้น้ำหนักให้ผู้ฟังสารคดีหรือคำบรรยายเห็นภาพพจน์บ้าง หรือ เป็นสัญลักษณ์ของรายการนั้น ๆ บ้าง การจัดรายการดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นทางราชการจัดเอง โดยเฉพาะส่วนราชการทหาร (แทบจะไม่มีเอกชน หรือนักจัดรายการคนใดเข้าไปจัดรายการสารคดีที่มีเนื้อหา เชิงอุดมการณ์เหล่านี้เลย...ผู้เขียน) รวมถึงห้องส่งหรือสถานีส่งกระจายเสียงก็เป็นสถานีของทางราชการ โดยเฉพาะสถานีวิทยุเครือข่ายทหาร ซึ่งหลาย ๆ รายการอาจถ่ายทอดพร้อมกัน โดยเฉพาะในประเด็นที่เห็นว่าสำคัญหรือมีผลต่อความมั่นคงของชาติ หรือมีสถานการณ์ที่น่าไว้วางใจ เป็นต้น

4.4.3 การใช้เพลงเป็นสื่อในการปลูกฝังอุดมการณ์ของชาติ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ในรายการข่าวและรายการสารคดีที่ออกอากาศเผยแพร่ต่อประชาชน ก็ได้มีการใช้เพลงประกอบเพื่อสร้างภาพหรือให้น้ำหนักความรู้สึกของผู้ฟัง เพลงดังกล่าวนี้จะเป็นเพลงประเภทปลุกใจ โดยส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่แต่งและเคยเผยแพร่ในอดีต เช่น เพลงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพลงในช่วงหลัง 14 ตุลาคม และเพลงพระราชอินทร์ที่มีเนื้อหาเชิงอุดมการณ์ เช่น เพลงไทยสามัคคี (แต่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม) เพลงความฝันอันสูงสุด (พระราชอินทร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) และเพลงสร้างชาติ สร้างระเบียบ (แต่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม) เป็นต้น

110 เฉพาะรายการข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ห้องสมุดแผ่นเสียง กรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้เลือกเอง ที่จะเปิดเผยแพร่ต่อประชาชน ส่วนรายการอื่น ๆ เจ้าของรายการเป็นผู้เลือกเอง.

แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีการแต่ง เพลงขึ้นใหม่บ้างในช่วงนี้ เพลงที่แต่ง
ใหม่เหล่านี้ จะเป็นเพลงที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ มีทั้งที่เป็นลักษณะ
เฉลิมฉลอง สดุดี และ เพลงที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น
เราอาจแบ่งตามช่วง เวลาและวาระการประพันธ์ได้ดังนี้

- 1) เนื่องในวาระสำคัญ ๆ ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่
 - วันเฉลิมพระชนม์พรรษา
 - :- เพลงพระแม่เจ้าชาวไทย
 - เสนอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นมหाराช
 - :- เพลงพระภัทรมหाराช
 - กวายเป็นมหाराชตามประชามติของคน 37 ล้านคน
 - :- เพลงภูมิพลมหाराช
 - ได้รับเหรียญไอสดีน
 - :- เพลงจุฬารณีสดุดี
 - ตั้งมูลนิธิสวนหลวง ร.9 เพื่อสร้างสวนหลวง ร.9 กวายเป็น
แต่พระมหากษัตริย์ในวาระครบ 60 พรรษา
 - :- เพลงสวนหลวง ร.9
 - 2) เนื่องในวาระสำคัญเกี่ยวกับประเทศชาติ ได้
 - ครบ 200 ปี หลองกรุงรัตนโกสินทร์
 - :- เพลงรัตนโกสินทร์สมโภช
 - 3) ไม่มีวาระสำคัญ ๆ แต่แต่ง เพื่อนำไปเผยแพร่โดยทางดนตรีกอง
ทัพบก เช่น
 - :- เพลงเทิดไท
 - :- เพลงไทยต้องเป็นไทย
 - :- เพลงชาติเหนืออื่นใด
- พิจารณาเปรียบเทียบตามตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 7 แบ่งตามช่วงเวลาและวาระการประพันธ์

ช่วงเวลา	เรื่องในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2523	ตั้ง ร.1 เป็นพระพุทธ- มหาราช	เทิดไท ไทยต้อง เป็นไทย สดุดีศรีมหาราช	ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกองทัพก วงดนตรีกรมประชา- สัมพันธ์
2524		ชาติเหนืออื่นใด	ไม่ทราบผู้ประพันธ์
2525	ฉลอง 200 ปีรัตนโกสินทร์ เฉลิมพระชนม์พรรษา เสนาให้กษัตริย์เป็นมหา- ราช	รัตนโกสินทร์สม- โภช พระแม่เจ้าชวาไทย พระภัทรมหาราช	/มนตรี ตราโมท ไม่ทราบผู้ประพันธ์ วงดนตรีกรมประชา- สัมพันธ์
2526		ไม่ปรากฏเพลง	
2527		ไม่ปรากฏเพลง	
2528	ถวายแด่ ร.9	ภูมิพลมหาราช	ศักดิ์เกษม หุตาคม (อิงอร)
2529	ได้รับเหรียญออสตัน	จุฬากรณ์สดุดี	สังวรณ์ ไกรฤกษ์/ พวงร้อย อภัยวงศ์

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ช่วงเวลา	เรื่องในวาระ	ชื่อบทเพลง	ผู้ประพันธ์ คำร้อง/ทำนอง
2529	หาทูลนิหัมลนิธิสวน- หลวง ร.9	สวนหลวง ร.9	สมโรจน์ สนิทวงศ์ พวงร้อย อภัยวงศ์
2530	ครบรอบ 60 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้า- อยู่หัวฯ ¹¹¹	พ่อของชาติ ฝนพระราชทาน ศรัทธาของคนไทย กษัตริย์เกษตร	นคร ถนอมทรัพย์ วราห์ วรเวช สง่า อารัมภ์ วิเชียร คำเจริญ

4.4.4 ลักษณะหรือเนื้อหาของเพลงที่เผยแพร่ต่อประชาชน

1) เพลงที่แต่งขึ้นใหม่ เพลงที่ประพันธ์ใหม่ในช่วง พ.ศ. 2523 เป็นต้นมานั้น มีจำนวนไม่มากนัก (อาจเป็นผลมาจากการขาดแคลนนักประพันธ์เพลง โดยเฉพาะหลังการเสียชีวิตของนายเอื้อ สุนทรสนาน นายสมาน กาญจนะผลิน แม้จะยังมี ม.ล.พวงร้อย สนิทวงศ์ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ และนักดนตรีวงดนตรี กรมประชาสัมพันธ์หลายคนก็ตาม) รวมถึงบทบาทของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ต่อการผลิตบทเพลงเผยแพร่ต่อประชาชนก็ลดน้อยลงอย่างมาก แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีการแต่งเพลงใหม่ขึ้นมาเนื่องในวาระสำคัญของประเทศชาติบ้าง เนื้อหาของบทเพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่เหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงความรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งแยกได้เป็น

¹¹¹นอกนั้น เพลงที่นำมาเปิดในช่วงเฉลิมฉลองครบรอบ 60 พรรษา จะได้แก่ เพลงสดุดีมหาราชา และ เพลงสมเด็จพระภูมิพลมหาราช ซึ่งได้มีการแต่งเอาไว้ก่อนหน้านี้ โดยเผยแพร่ทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ ตลอดจนในพิธีการอบรมต่าง ๆ ทั้งของเอกชนและทางราชการ

1.1 การเชิดชูราชวงศ์จักรี และสถาบันพระมหากษัตริย์ใน

ราชวงศ์นี้ เช่น

"...สดดีศรีมหาราชา	พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
สถาปนาหล้ารมย์สมโยค	สมชัยสมิทธิชคโศภนผล...
ก่อเกิดแก้วโกสินทร์งาม	ส่องสยามรัฐรวมรุ่งเรือง..."112
"...พระภัทรมหาราช พระสุทธิชาติบุญญาศรี	ทรงปกป้องทรงครองไทย
ด้วยพระคุณการุณยธรรม	ขอพระจอมไทยสวัสดิพิพัฒน์
ตลอดกาลพระบารมียืนยาว	รุ่งเรืองสว่างลบแสงตะวัน..."113

1.2 เติบโตและ เชิดชูพระปรีชาสามารถและพระบารมี เช่น

"...แม้ไทยจะมีภัยชืดคิดคอยทำลายชาติไทยเรานี้	
ด้วยพระบารมีชาติไทยนี้ปลอดภัยสืบมา	
ไทยทั้งประเทศเขตสยามนามเพ็ญ เมืองชาวพุทธ	
ก็ด้วยยุทธพระภูวไนยหาญกล้า..."114	
"...บางมารร้ายฉินหมายมาด	ทำลายชาติและจอมไทย
ท้าวผู้พระภูวไนย	ทรงยี่มมิสะเทือน
ทรงสีหนาทประกาศเดือน	อร็จรู้เรารู้ย่น
ประชาไทยจริงใจหมาย	ชีพถวายพระทรงธรรม
โดยเสด็จผู้โรมรัน	ปราบมารร้าย มลายเอย..."115

112 เพลงสดดีศรีมหาราชา เนื่องในวาระเฉลิมพระนามพระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นพุทธรูปมหาธาตุ เนื่องในโอกาสครบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์, พ.ศ. 2525 ไม่ทราบผู้ประพันธ์.

113 เพลงพระภัทรมหาราช ประพันธ์และขับร้องบรรเลงโดยวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ เนื่องในวาระมีการเรียกร้องให้เฉลิมพระนามเป็นมหาธาตุ, พ.ศ. 2525.

114 เพลงสดดีพระบรมราชวงศ์จักรี ไม่ทราบผู้ประพันธ์ แต่งเนื่องในวาระฉลองครบรอบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์, พ.ศ. 2525.

115 เพลงสมเด็จพระภัทรมหาราช.

"...ทรงปรีชาด้วยวิทยาศาสตร์ บราภภูความสามารถหลายชั้นที่
ทรงบรรยายปราดเปรื่อง เรื่อง เคมี ให้ชื่อเสียงศักดิ์ศรีประเทศไทย
จุฬากรณี จุฬากรณี อภกรณ์เลิศ เป็นมิ่งขวัญประ เจริญยิ่ง โฉน
ประชาชนแซ่ซร้องพระ เกียรติไกล..."¹¹⁶

นอกจากนี้มีเพลงประเภทเพลงลูกทุ่ง ที่แต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระ เกียรติ
สถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งบางเพลงแต่งไว้นานแล้ว แต่นำมาเปิดเผยแพร่ในช่วง เฉลิมพระชนม์ครบรอบ 60 พรรษา ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่มีเนื้อหาของ การเทิดทูนพระบารมีและถวายความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น

- เป็นมิ่งขวัญของชาวไทยทั้งมวล

"...ผืนแผ่นดินนี้มีชื่อ ว่าไทย ทกหยดน้ำใจหลอมเข้าเป็นไทยสายเลือดเดียวกัน มีศาสนาและมหากษัตริย์คัมภีร์มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ เป็นมิ่งขวัญของชนชาติไทย เบ้าหลอมดวงใจของคนไทยทั้งชาติ คือองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เหมือนเรามีพ่อแม่เดียวกันร่วมครอบครัว พระเจ้าอยู่หัวคือ ศูนย์รวมใจประชา..."¹¹⁷

"...เราเกิดเรากินบนแผ่นดินรูปชวาน มีพ่อเดียวกันทุกบ้าน เราเรียกท่านว่าพ่อสยาม ได้บารมีคุ้มเกล้าลูกไทยทุกนาม ควรหวังตั้งของต้องห้ามพ่อสยามพระยิ่งใหญ่ พระพ่อชาวไทยเป็นหลักชัย พ่อมีเมตตาในจิตยามลูกผิดพ่อยังอภัย แดดลมหิมาตามพ่อสยามไม่เคยท้อใจเที่ยวถามทุกข์สุขลูกไทยหาไม่ใจใครเท่าพ่อเรา..."¹¹⁸

¹¹⁶ เพลงจุฬากรณีสุดดี ประพันธ์โดย สัจจรงค์ โกรฤกษ์ และพวงร้อย อภัยวงศ์ เนื่องในโอกาสได้เหรียญไอออนไนต์, 18 ธันวาคม 2529.

¹¹⁷ เพลงเข้าหลอมดวงใจ แต่งโดย ไพบุลย์ บุตรขัน ขับร้องโดย ไพวัลย์ ลูกเพชร พ.ศ. 2515 นำมาเปิดในการฉลองครบรอบ 60 พรรษา ทางสถานีวิทยุกรมสื่อสารทหารเรือ 1 ธันวาคม 2530.

¹¹⁸ เพลงพ่อสยาม แต่งโดยวิเชียร คำเจริญ (ลพบุรีรัตน์) ขับร้องโดย สายัณต์ สัญญา ไม่ทราบปี พ.ศ. ออกอากาศทางสถานีวิทยุกรมสื่อสารทหารเรือ, 2 ธันวาคม 2530.

"...มิ่งขวัญดวงใจชาวไทยทั้งผอง ทอแสง เรืองรองผดมืองดจรมโพธิ์ใหญ่ พระ
 บารมีเป็นที่ลือชานานไกล ข้าบาทภูมิใจสิ้นเกล้าเฝ้าไทยแห่งวงศ์จักรี เทเนื่อยิ่งสิ่ง
 ใดเหนือดวงใจชาวไทยรักยิ่ง เหมือนเป็นขวัญมิ่งพิทักษ์ยามทุกข์ไทยมี ชาวไทยแทน
 ทางเหมือนตั้งดวงชีวิ แม้นใครคิดขยี้ ใต้ฝ่าธลีขอพลีชีพแทน..."¹¹⁹

- ภายความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ เช่น

"...พ่อน้ำสยามข้ามสู่ประตูสุขสันต์ ลุกไทยพร้อมใจยึดมั่น เกิดทรงธรรมไว้เหนือ
 เกล้า พ่อดีเหลือใจลูกไทยอย่าท้อเบา อย่าเชื่อคนยุคนเบา พาความเศร้าสู่พ่อ
 ของตัว น้อมเกล้าบูชาด้วยสัจจาลูกไทย ต่างพวงมาลาพวงใหญ่ทูลเกล้าให้พระเจ้า
 อยู่หัว หากมีผองภัยใกล้จ่อมให้ผู้คนครอบครัวยุคไทยพลีให้ไม่กลับเกิดเหนือหัวคือ พ่อ
 สยาม..."¹²⁰

"...น้อมเกล้าเคารพบไหว้ทรงธรรม ทุกหยาดน้ำคำ ร้อยเข้าต่างพวงของข้อมาลา
 ด้วยจิตจงรักและภักดีของข้าบาทไพร่ฟ้า สละชีพเพื่อพระราชเอาเลือดหลังทาเพื่อ
 ชาติไทย..."¹²¹

"...บารมีพระมากล้น	คณา
สยามรัฐชาติยา	สักกะ
ภูมิพลเลิศล้ำฟ้า	มหाराช
เกล้ากระหม่อมขอเดชะ	แต่พระองค์ผู้ทรงศรี

กราบเบื้องยุคลบาทราชภูริจะชัยะไชโย แต่พระราชัยเดโช ชยันโตสามลา แต่
 พระภูมิพลสิ้นเกล้าเจ้าวันทา อีกพระบารมีสิ้นฟ้ามหाराชนี เกล้าจะถวายกายและ
 เลือดเนื้อไว้เพื่อทรงยศ เกล้าจะประณตตั้งพระบิดาของพวกข้า ไทยนี้ เกล้าจะ
 เคารพ และจงรักด้วยศักดิ์และศรี เกล้าจะไม่หนีคนที่มุ่งร้ายคิดมาทำลายพระองค์
 ภูมิพลของเรา เรืองรองเราต้องชื่อตรง บารมีของพระองค์ทรงพาให้พวกข้า พันภัย

¹¹⁹ เพลงสั้นเกล้าเฝ้าไทย แต่งโดย ชลธิ์ ธารทอง, ไม้ทราบ ปี พ.ศ.

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกรมสื่อสารทหารเรือ, 2 ธันวาคม 2530.

¹²⁰ เพลงพ่อสยาม.

¹²¹ เพลงเข้าหลอมดวงใจ.

เมืองไทยของเราดีนักเรารักเมืองไทย
เจริญ..."¹²²

บารมีขององค์ราชัยประเทศไทย

1.3 เอลิมฉลองความยิ่งใหญ่ของกรุงรัตนโกสินทร์ที่เป็น
เอกราชมาจนถึง 200 ปี

"...ขอบูชาพระสยามเทวาธิราช	ขอภิวัตราชจักรีศรีสมัย
เชิญบุรุษบารมีพิทักษ์ไทย	ยังยืนไปไกลเด่นโรกฏกาล
ขอพรชัยโลลล้าอัมพรพิลาส	คัมครองชาติศาสน์รัฐไพศาล
จะตรึงทรงกมุขธรรมล้าโอฬาส	ร่มบราการบ้านเมืองเสรี..." ¹²³

1.4 ถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ด้วยการสร้างสวนหลวงเป็นราชพลี

"...สวนหลวง ร.9 พาใจเราเรียงขึ้น	ชื่นชมภิรมย์สวนงาม
เจ้าประคุณในหลวงของปวงประชา	ช่างทรงบุญญาธิการ
คัมเศียรไทยถ้วนได้มีส่วนสรายุ	าที่พระชนมย์ยืนนานยิ่งยิ่งเทอญ..." ¹²⁴

2) เพลงที่แต่งไว้แล้วและนำมาเผยแพร่ใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเพลงที่
แต่งในช่วงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ทั้งในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลัง
พ.ศ. 2490) มากกว่าจะเป็นเพลงปลุกใจที่แต่งในช่วงหลัง 14 ตุลา เนื้อหาของเพลง
ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศชาติ (อาจมี
เพลงที่เกี่ยวกับอุดมการณ์พระมหากษัตริย์ มาเผยแพร่บ้าง)

¹²² เพลงพระบารมีล้นเกล้า แต่งโดย สมเศียร พานทอง (ชาย เมืองสิงห์),
ไม่ทราบปี พ.ศ. ออกอากาศทางสถานีวิทยุสื่อสารทหารเรือ 3 ธันวาคม 2530.

¹²³ เพลงรัตนโกสินทร์สมโภช ไม่ทราบผู้ประพันธ์ คำร้อง ทำนองโดยมนตรี
ตราโมท เนื่องในวาระครบรอบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ (เป็นเพลงไทยเดิม).

¹²⁴ เพลงสวนหลวง ร.9 ประพันธ์โดย ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล และ
ม.ล.พวงร้อย อภัยวงศ์ เนื่องในวาระหาทุนสร้างสวนหลวง ร.9, พ.ศ. 2529.

เราอาจแยกเนื้อหาของ เพลงที่นำมาเปิดซ้ำใหม่ได้ดังนี้

2.1 เชิดชูประเทศชาติและภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาบนผืนแผ่นดิน

ไทย เช่น

"...ถึงอยู่แค่น้ำใจ ไม่สุขสำราญ เหมือนอยู่บ้านเรา ชื่อว่าบ้านข้าสุขุมวิ
ทรัพย์จากผืนดิน สืบจากนที มีลัทธิเสรี สันติครองเมือง รักชาติของเรา ไว้เกิด
มองไทย ผืนแผ่นดินแหลมทอง รวมทั้งร่อนด้วยกัน รักเกียรติ รักวงศ์ เสริมส่ง
สัมพันธ์ ทูตเทิดเมืองไทยนั้น ให้อยู่ยืนยง..."¹²⁵

"...ได้ร่มธงไทยร่มเย็น เหมือนดังอยู่ใน ร่มโพธิ์ร่มไทร ที่มีกิ่งใบแน่นหนา
ชาติไทยใหญ่หลวง แต่กระจัดกระจาย ถูกแย่งแบ่งย้ายไปอยู่หลายสาขา เชิญพวก
พี่น้องมาพร้อมกัน เชิดชูอยู่ในร่มธงไทย เลือดเนื้อเผ่าไทยนี้ควรจะมีสมา
ฉันท์..."¹²⁶

2.2 เน้นความสามัคคีของคนในชาติ เช่น

"...อย่าเห็นแก่ตัวมีพวง ลุ่มหลงริษยาไม่ควรที่ อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี
อย่าให้ช่อง โพรที่มุ่งร้าย แม้เราริษยากันและกัน ไม่ช้าพลันจะพากันฉิบหาย
ระหว่างการยุยงส่งร้าย นั้นแหละเครื่องทำลายสามัคคี ขณะใดศัตรูผู้ฉลาด หมายถึง
มาตรทำลายให้เรารู้ ก็ยุแยงให้แตกสามัคคี เช่นกษัตริย์ลิจฉวางค์โบราณ..."¹²⁷

2.3 ความจงรักภักดี ยอมสละชีวิตเพื่อชาติ เช่น

"...แม้หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ ศัตรูกล้ามาประจัญ จะอาจสู้ริ
บสูญ พวกเราชาวไทยล้วนใจเด็ด กล้าเหมือนเพชรไม่ยอมใครง่าย ถึงจะมี
โพรีมากหมาย ก็ต่อสู้จนตายไม่อับ..."¹²⁸

125 เพลงแผ่นดินของเรา, แต่งปี พ.ศ. 2514.

126 เพลงได้ร่มธงไทย, แต่งปี พ.ศ. 2490.

127 เพลงไทยสามัคคี, แต่งปี พ.ศ. 2490.

128 เพลงปลุกไทย, แต่งปี พ.ศ. 2495 (เผยแพร่ 2495 - 2499).

"...เลือดรักไทยเราให้รักกัน เรามาเป็นสัมพันธมิตร เลือดรักไทยจะไหลลั่งลง
ไหลตรงคียงยุทธอาธรรม เลือดรักไทยเราให้ร้อนกาย เราหญิงชายไว้สายแผ่นพันคู่
เลือดรักไทยจะไหลประจัน แม้ใครสิ้นสัญชาติรบมา..."¹²⁹

2.1 เชิดชูอุดมการณ์ ชาต ศาสนา และพระมหากษัตริย์

"...พวกเราชาวพุทธ บริสุทธิ อันน่องใส เราชาวไทย ซึ่งซึ้งใจในศาสนา
เรามีองค์กษัตริย์ตรา ราชันเป็นศรีเมืองไทย ประเทศเรามี สิทธิเสรี ท้ามาหากัน
มีทรัพย์สินมากมาย ในดิน ได้ทำกิน ครอบชีพหลายชีวิต เกิด - แก่ - เจ็บ - ตาย
ลูกหลานไทย ได้สืบตระกูล..."¹³⁰

"...ขอเดชะ องค์พระประมุข ภูมิพลฯ มิ่งขวัญปวงชนประชาชาติไทย มหาราช
ชาติดิยะภูวนาย จุฬารัมโพธิ์รามาทรของปวงประชา ขอเดชะ องค์สมเด็จพระราชินี
คัมภีร์บารมี จักรีเกริกฟ้า องค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหाराชา ข้าพระพุทธเจ้า
ขอสดุดี..."¹³¹

4.4 สรุบทเพลงของรัฐในช่วงระยะเวลา 2501 - 2530 : อุดมการณ์ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ในฐานะสถาบันหลักของชาติ

ช่วงระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องสถาบันหลักของชาติได้รับการปลูก
ฝังมาโดยตลอด เฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าเป็น
สัญลักษณ์ของชาติ ไม่สามารถจะแยกจากกันได้กับประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้น ได้เริ่มมา
ตั้งแต่การรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2501 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ
ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ถึงเหตุผลในการ
ปฏิวัติและคำปฏิญาณแสดงความจงรักภักดีของคณะปฏิวัติว่า

¹²⁹ เพลงเลือดรักไทย, แต่งปี พ.ศ. 2496 (เผยแพร่ 2496 - 2499).

¹³⁰ เพลงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, แต่งปี พ.ศ. 2516.

¹³¹ เพลงสดุดีมหาราชา, แต่งปี พ.ศ. 2509.

"...ในการปฏิวัติครั้งนี้ ถึงหากจำเป็นต้อง เปลี่ยนสถาบันแห่งชาติในทางหนึ่งทางใดบ้าง แต่สิ่งหนึ่งที่คณะปฏิวัติจะไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลง คือ ระบอบที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐ..."¹³²

นอกจากนั้น ยังได้มีการยืนยันความชอบธรรมของคณะปฏิวัติ โดยอ้างถึงพระราชบรรารักษ์และพระบรมราชาาทต่อคณะปฏิวัติจากหนังสือตอบของสำนักราชเลขานุการถึงหัวหน้าคณะปฏิวัติว่าจะได้ดำเนินการปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว¹³³

ด้วยเหตุผลว่า "เพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์" รัฐบาลพยายามสร้างศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติที่เป็นสัญลักษณ์รูปธรรม สามารถสัมผัส จับต้อง แสดงความจงรักภักดีได้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับทั้งสามสถาบันแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นส่วนที่ได้รับการเชิดชูในฐานะ เป็นสัญลักษณ์ของประเทศชาติอย่าง เป็นรูปธรรมที่สุด โดยเฉพาะในช่วงที่มีการต่อสู้และเอาชนะทางอุดมการณ์ (พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2519) สถาบันพระมหากษัตริย์ได้กลายเป็นหลักยึดของฝ่ายที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของรัฐบาลในขณะนั้นและมีอิทธิพลถึงระดับที่สามารถเป็น "ชนวน" ทางความรู้สึกให้กับผู้ที่จงรักภักดีที่ออกมาปฏิบัติภารกิจทางการเมืองต่อผู้ที่จะ "โค่นล้มราชบัลลังก์" แม้หลังสถานการณ์ผ่านไป ปัจจุบันแนวคิดเรื่องสถาบันสูงสุดของชาติก็ยังคงเป็น "สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข"¹³⁴

¹³²ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 9, ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 คัดจาก ประมวลประกาศและคำสั่งของคณะปฏิวัติที่ชี้เป็นกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2502), หน้า 18.

¹³³หนังสือจากสำนักราชเลขานุการ เลขที่ 2183/2501 อ้างในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 10 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501, หน้า 21.

¹³⁴คณะอนุกรรมการอุดมการณ์แห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, รายงานการสัมมนาเรื่อง เอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย (กรุงเทพมหานคร : วิตอร์เฟาเวอร์พอยท์, 2528), หน้า 26.

เพื่อบรรลุผลในการถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภายใต้อารมณ์ของกองทัพได้มีการขยายตัวของการใช้กลไกสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียงในช่วงระยะ 10 ปี (2501 - 2510) ได้มีการตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเครือข่ายทหารเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่เป็นสถานีวิทยุประจำถิ่น (วบก.) เพื่อส่งกระจายเสียงไปยังประชาชนที่อยู่ ณ เขตทรกัณฑ์หรือเขตที่รัฐมองว่าเป็นพื้นที่อันตรายที่มีการแทรกซึมของฝ่ายคอมมิวนิสต์ เนื้อหาของการสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดข่าวสารต่าง ๆ ที่ทางราชการต้องการเผยแพร่ บลุกฝัง กล่อมเกล้าและอธิบายข้อขัดแย้งต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับรู้ ยอมรับ เคยชิน และปฏิบัติตาม โดยจะออกมาในรูปของข่าว คำสัมภาษณ์ของผู้มีอำนาจหรือหัวหน้าคณะรัฐบาล บทความหรือรายการเชิงสารคดีอื่น ๆ เนื่องจากได้มีการจัดตั้งกลุ่มพลังทางการเมืองต่าง ๆ ขึ้นมาโดยการอำนวยการของกองทัพ เพื่อต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเขตพื้นที่แทรกซึม การจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงในเขตพื้นที่ดังกล่าวก็มีการเน้นเนื้อหาและการสื่อที่จะให้บรรลุในการสื่อสารยังกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เช่น การใช้ภาษาถิ่น (ภาษาเหนือ ภาษาอีสาน) การสร้างประวัติศาสตร์ของการปกป้องผืนแผ่นดินโดยวีรชนที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เช่น การให้ความสำคัญต่อทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน บรรพบุรุษในถิ่นนี้ ที่พลีชีวิตเพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทย ที่ลูกหลานไทยจะเอาเยี่ยงอย่าง และการอธิบายถึงความน่ากลัวของภัยคอมมิวนิสต์ ตลอดจนผลร้ายที่ประชาชนจะได้รับจากการยอมรับหรืออนุญาตให้คอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในประเทศไทย เป็นต้น

มีการใช้สื่อต่าง ๆ ในการสร้างทัศนคติให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องการจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติซึ่ง เน้นหนักที่สถาบันพระมหากษัตริย์ (พร้อม ๆ กันนั้นก็ปฏิเสธอุดมการณ์หรือกลุ่มชนใด ๆ ที่จะมาทำลายหรือกระทบกระเทือนต่อสถาบันที่พึงยึดถือ) การใช้สื่อดังกล่าวจะมีทั้งภาพยนตร์ บทเพลง และละคร (ทั้งละครวิทยุและละครโทรทัศน์ในแง่สื่อที่เสนอต่อประชาชนนางกว้าง รวมทั้งละครเวทีในแง่สื่อที่เสนอต่อประชาชนเฉพาะกลุ่ม เช่น ละครที่เล่นกันในห้องลูกเสือชาวบ้านหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่ทางราชการจัดตั้งขึ้น) บทเพลงที่แต่งขึ้นในช่วงนี้ จะเป็นเพลงที่แต่งโดยผู้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทและทหารในกองทัพภาค เรือ เป็นส่วนใหญ่มากกว่าจะเป็นนักดนตรีจากกรมประชาสัมพันธ์ และมาจากเอกชนบางส่วน (ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติเป็นประจำอยู่แล้วตั้งแต่ก่อนอดีต โดยการแต่งเพลงเฉลิมฉลอง) โดย

การส่ง เพลงปลุกใจเข้าประกวดในงานแผ่นดินเสียงทองคำพระราชทาน ซึ่งมีการประกวดประเภทเพลงปลุกใจรวมอยู่ด้วย เช่น เพลงรักกันไว้เกิด เพลงสดดีเจ้าฟ้ามหาจักรี เป็นต้น

เพลงปลุกใจที่แต่งขึ้นในช่วงนี้จะมีทั้งที่เป็นเพลงแต่งขึ้นเพื่อเผยแพร่ต่อประชาชนทั่วไปและเพลงที่เริ่มจากการเผยแพร่เฉพาะในกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยทางราชการ เช่น เริ่มเผยแพร่ในกลุ่มเสือชาวบ้านก่อนแล้วจึงแพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไปที่หลังรวมทั้ง เพลงที่แต่งขึ้นเพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ในการประพันธ์เพลงให้แก่เหล่าทหารหาญตลอดจนเพลงที่บุคคลในสถาบันพระมหากษัตริย์ร่วมประพันธ์ด้วย เช่น เพลงที่แต่งให้กลุ่มลูกเสือชาวบ้านนำไปขับร้องก่อน : ถิ่นเกิดแดนไทย ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เพลงที่แต่งขึ้นเพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ : แด่ทหารหาญในสมรภูมิ ต้ารวจระเวณชายแดน เพลงพระราชนิพนธ์ : เราสู้ เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย เป็นต้น (รวมทั้งเพลงที่แต่งขึ้นเพื่อต่อสู้กับฝ่ายที่เห็นว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐโดยตรง เช่น หนักแผ่นดิน ทหารเสือเรศวร การใช้เพลงปลุกใจของทางราชการในช่วงระยะ 30 ปีที่ผ่านมา (2501 - 2530) มีระดับเนื้อหาของกาารให้ทัศนคติ สร้างอุดมการณ์ต่างกัน ขึ้นกับสภาพของสถานการณ์ที่รัฐและสถาบันหลักของชาติมองว่าเป็นช่วงวิกฤตการณ์หรือมีผลสะท้อนอย่างสูงต่อสถาบันต่าง ๆ ของชาติหรือไม่ เราอาจจะแบ่งได้ว่า

ในช่วงก่อน 14 ตุลาคม 2516 ยังเป็นการสร้างอุดมการณ์ในลักษณะของการปลุกฝังแนวคิดหรือทัศนคติทางการเมืองให้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ แม้จะมีการกล่าวถึงภัยคอมมิวนิสต์แต่ก็ยังไม่เป็นอันตรายมากถึงระดับที่เรียกว่า "วิกฤต" เป็นการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ที่มาจากนอกประเทศ (ได้รับอิทธิพลจากกรณีคอมมิวนิสต์ในจีนและอินโดจีน ขยายอิทธิพลเผยแพร่แนวความคิดเข้ามาในประเทศไทย) โดยผู้ที่ต่อสู้กับภัยร้ายเหล่านั้นคือ ทหารในสมรภูมิ ประชาชนในแนวหลังคารเห็นใจและให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งไม่หลงเชื่อต่อคำขูข่มขู่ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ บทเพลงที่แต่งในช่วงนี้ก็สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว เช่น เพลงแด่ทหารหาญในสมรภูมิ สดุดีนักรบไทย ต้ารวจระเวณชายแดน และสดุดีชาติไทย เป็นต้น โดยผู้ประพันธ์จะเป็นทหารและผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทเป็นส่วนใหญ่ (เช่น ม.ล.มณีรัตน์ บุณนาค, ม.ล.พวงร้อย สนิทวงศ์ เป็นต้น)

ในช่วง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 เป็นช่วงของการต่อสู้กับแนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการคงอยู่ของรัฐและระบอบการปกครองแบบที่เป็นอยู่ รวมทั้งเป็นการ

ตอบได้กับสื่อต่าง ๆ ที่มีลักษณะการวิพากษ์วิจารณ์สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ เช่น การแต่งเพลง ปลุกใจ เพื่อสู้กับเพลงเพื่อชีวิต การแต่งบทละคร เรื่องทหารเสือพระเนศวร เพื่อย้ามนัดนักคนไทยรำลึกถึงประวัติศาสตร์ของชาติ เป็นต้น การใช้สื่อต่าง ๆ เป็นไปอย่างแพร่หลาย เนื่องจากการมองว่าสถานการณ์ของประเทศอยู่ในระยะ "วิกฤต" สถาบันหลักของชาติ กำลังถูกสั่นคลอนจากกลุ่มที่ใหม่หวังดีต่อประเทศชาติ กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดคอมมิวนิสต์ (ที่สะท้อนต่อการมองคอมมิวนิสต์ในช่วงนี้จะ เป็นการมองคอมมิวนิสต์ในเมืองหรือกลุ่มพลังที่เคลื่อนไหวอยู่ในขณะนั้นว่าได้รับอิทธิพลจากฝ่ายคอมมิวนิสต์หรือไม่ เช่น กลุ่มนักศึกษา กลุ่มผู้ใช้แรงงานและกลุ่มชาวนา เป็นต้น) ลักษณะของสื่อโดยเฉพาะบทเพลงที่แต่งขึ้นในช่วงนี้จึง เป็นการเน้นเรื่องความสามัคคีอย่าเชื่อคำยุยงปลุกปั่น ความรักชาติและราชบัลลังก์อย่างรุนแรง ตลอดจนการปฏิบัติต่อฝ่ายที่สร้างความแตกแยกขึ้นภายในชาติ เช่น เพลงหมึกแผ่นดิน เพลงแม่พระธรณีราพื้น เพลงไทยอย่าเผลอและเพลงเราสู้ เป็นต้น โดยผู้ที่ประพันธ์จะเป็นข้าบริพารที่ใกล้ชิดและหลาย ๆ เพลงเป็นเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เสียด้วยซ้ำไป

ในช่วงหลัง 6 ตุลาคม 2519 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ยกเว้นช่วงปี พ.ศ. 2520 สมัยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี) การสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐแม้จะยังคงเน้นเรื่องความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ โดยเฉพาะความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แต่การพยายามประนีประนอมเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในชาติ (โดยการใช้นโยบาย 66/2523 เป็นตัวอย่าง) ยังคงเป็นความพยายามหลักของรัฐบาลที่ขึ้นมาบริหารประเทศเพื่อสร้างความยอมรับในหมู่ประชาชน (โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน) และปลุกฝังทัศนคติทางการเมืองในเรื่อง "ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" และรักษา "ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" ให้กลายเป็นอุดมการณ์หลักของชาติ โดยการใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่แนวคิด สร้างทัศนคติ และให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะการใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ (เนื่องจากสามารถใช้ได้ทั้งภาพและเสียงและในระยะหลังประชาชนสามารถมีเครื่องรับโทรทัศน์เพิ่มขึ้นมากกว่าแต่ก่อน) แต่ทางวิทยุกระจายเสียงก็ยังคงมีอยู่โดยใช้การควบคุมรายการและการถ่ายทอดทุกสถานี เป็นวิธีการหลักมากกว่าผลิตรายการเอง เหมือนในช่วงก่อน 6 ตุลาคม 2519 แต่รายการที่มีการถ่ายทอดทุกสถานีก็ยังเป็นการจัดรายการโดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และถ่ายทอดโดยสถานีวิทยุกองพลที่

1 - รักษาพระองค์ (และสถานีอื่น ๆ ทุกสถานีรับข่ายสายถ่ายทอดทั่วประเทศ) เนื้อหาของรายการเป็นเรื่องของความสามัคคีและการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของทางราชการต่อประชาชนมากกว่าการปลุกเร้าความรู้สึกให้ลุกขึ้นมาปฏิบัติทางการเมืองเหมือนรายการในช่วงก่อน 6 ตุลาคม และการสร้างความรู้สึกเรื่อง "สถานการณ์วิกฤต" ก็ไม่ปรากฏขึ้นในช่วงระยะนี้ บทเพลงที่ทางราชการเปิดเผยแพร่ต่อประชาชนจะเป็นเพลงที่เน้นเรื่องความสามัคคีเป็นสำคัญ (นอกจากนั้นอาจจะมีเพลงที่เปิดประจากรายการเป็นสัญลักษณ์ของรายการบ้าง เช่น เพลงสดแผ่นดิน : รายการเพื่อแผ่นดินไทย) โดยเอามาจากเพลงปลุกใจที่แต่งในสมัยหลวงวิจิตรวาทการบ้าง ในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 บ้าง (ไม่ค่อยมีการแต่งเพลงขึ้นมาใหม่ แม้แต่กรมประชาสัมพันธ์เองก็นำเพลงปลุกใจที่บันทึกไว้บนแผ่นเสียงในช่วงก่อน ๆ มาเปิดหลังการเสนอข่าวประจำวัน ๆ มากกว่าจะมีการแต่งเพลงใหม่หรือการเสนอเพลงใหม่ ยกเว้นรายการที่มีการแต่งเพลงใหม่ไว้แล้วหรือเป็นรายการเฉลิมฉลองสดุดีเทิดพระเกียรติ แต่ส่วนใหญ่ก็ขึ้นกับการที่ว่ามีการแต่งเพลงใหม่ ๆ เนื้อหาใหม่ ๆ ประเด็นใหม่ ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงความรู้สึกและให้ความไพเราะได้หรือไม่) ซึ่งเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ปรากฏมากนักและมีอยู่ซึ่งแต่งขึ้นใหม่นั้นก็ไม่ค่อยได้รับความนิยมจากประชาชนเท่าใดนัก เช่น เพลงสวนหลวง ร.9 เพลงจุฬารัตน์สดุดี เพลงรัตนโกสินทร์สมโภช เป็นต้น ส่วนใหญ่จึงเป็นการนำเอาเพลงเก่า ๆ ที่มีความไพเราะมาเปิดออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในช่วงหลังข่าวแทน เช่น เพลงไทยเกิดไทย (2490) ไทยสามัคคี (2497) เป็นต้น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย